



**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ**

**Державний біотехнологічний
університет**

**Факультет менеджменту,
адміністрування та права**

**Кафедра ЮНЕСКО «Філософія людського
спілкування» та соціально-гуманітарних дисциплін**

**ГЛОСАРІЙ
з професійної освіти (аграрного
виробництва, переробки
сільськогосподарської продукції та
харчових технологій)**

для здобувачів вищої освіти денної та
заочної форм навчання
спеціальності *A5 Професійна освіта*
(аграрне виробництво, переробка
сільськогосподарської продукції та харчові
технології)

Ч.2.

Харків - 2025

ГЛОСАРІЙ
з професійної освіти (аграрного
виробництва, переробки
сільськогосподарської продукції та
харчових технологій)

для здобувачів вищої освіти денної та
заочної форм навчання
спеціальності *A5 Професійна освіта*
(аграрне виробництво, переробка
сільськогосподарської продукції та харчові
технології)

Ч.2.

Затверджено
рішенням Науково-
методичної ради
факультету
МАП ДБТУ
Протокол № 6
від 18.02.2025р.

УДК 37.013.42:631: 664
Г 52

Схвалено на засіданні кафедри ЮНЕСКО «Філософія
людського спілкування» та соціально-гуманітарних
дисциплін ДБТУ
(протокол № 6 від 03.02.2025р.)

ГЛОСАРІЙ з професійної освіти (аграрного виробництва, переробки сільськогосподарської продукції та харчових технологій) для здобувачів вищої освіти денної та заочної форм навчання спеціальності А5 Професійна освіта (аграрне виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та харчові технології) : в 2 ч. Ч. 2. / уклад.: Моїсєєва Н. І., Новікова В. Є., Пономарьова М. С., Золотарьова С. А., Бондар Н. Г., Борюшкіна О. В., Варипаєв О. М., Воронянський О. В., Грабар Н. Г., Данченко І. О., Міносян А. С., Кобелева Д. Л., Ніколаєнко Н. М. – Харків: ДБТУ, 2025. – 344 с.

Рецензенти:

Нагаєв В. М. – д-р. пед. наук, професор кафедри менеджменту, бізнесу та адміністрування Державного біотехнологічного університету

Романов О. В. – канд. с.-г. наук, доцент кафедри плодоовочівництва і зберігання продукції рослинництва Державного біотехнологічного університету

© Моїсєєва Н. І., Новікова В. Є., Пономарьова М. С.,
Золотарьова С. А., Бондар Н. Г., Борюшкіна О. В.,
Варипаєв О. М., Воронянський О. В., Грабар Н. Г.,
Данченко І. О., Міносян А. С., Кобелева Д. Л.,
Ніколаєнко Н. М., 2025

Р

Рамка кваліфікацій Європейського простору вищої освіти (Framework for Qualifications of the European Higher Education Area, FQ EHEA) – всеохоплююча рамка (шкала) кваліфікацій, яка розроблена для вищих навчальних закладів/закладів вищої освіти Європи, прийнята на Бергенській конференції (2005 р.), описує три послідовні цикли вищої освіти: перший, включаючи короткий, (бакалаврський), другий (магістерський) і третій (докторський). Для опису кваліфікаційних рівнів рамки використовуються Дублінські дескриптори, що складаються з п'яти видів компетентностей (результатів навчання): знання і розуміння; застосування знань і розуміння; формування суджень; комунікація; здатність до подальшого навчання, розвитку, а також кредитний вимір для першого і другого циклів.

Ранжування закладів вищої освіти (Ranking Higher Education Institutions) – процес і механізм порівняння показників діяльності вищих навчальних закладів / закладів вищої освіти (та/або освітніх

програм) за певними критеріями та визначення відповідних рейтингів. Серед авторитетних світових рейтингів – «Шанхайський» (Академічний рейтинг університетів світу – ARWU), який ранжує 500 університетів та еквівалентних закладів, і «Таймс» (Times), визначає 400 найкращих університетів та їм еквівалентних закладів світового класу.

Реабілітація осіб з інвалідністю – система медичних, психологічних, педагогічних, фізичних, професійних, трудових заходів, спрямованих на надання особам допомоги у відновленні та компенсації порушених або втрачених функцій організму, усуненні обмежень їхньої життєдіяльності для досягнення і підтримання соціальної та матеріальної незалежності, трудової адаптації та інтеграції в суспільство учнів з особливими потребами.

Реабілітація психолого-педагогічна – система психологічних та педагогічних заходів, спрямованих на формування способів оволодіння знаннями, уміннями й навичками, надання психологічної

допомоги, зокрема щодо формування самоутвердження і належної самооцінки особою своїх можливостей, засвоєння правил суспільної поведінки шляхом здійснення системної навчально-виховної роботи.

Реабілітація соціальна (з лат. re... – префікс, що означає зворотну або повторну дію, і з лат. *habilitas* – придатність, спроможність) – поновлення, включення в нормальний процес соціалізації хворих, осіб, що пережили стрес під час аварій, катастроф, стихійних лих тощо.

Реактивність організму – здатність організму змінювати фізіологічні функції під впливом зовнішніх чинників.

Реакція – дія, яка виникає у відповідь на іншу дію.

Реальність віртуальна –

1) комп'ютерні системи, які забезпечують візуальні та звукові ефекти, що занурюють глядача в уявний світ за екраном. Користувач оточується породженими комп'ютером образами й звуками, що дають враження реальності. Користувач взаємодіє зі штучним світом за

допомогою різних сенсорів, таких як, наприклад, шолом і рукавички, які зв'язують його рухи та враження, утворюючи аудіовізуальний ефект; 2) нова технологія безконтактної інформаційної взаємодії, що за допомогою комплексних мультимедіа-операційних середовищ створює ілюзію безпосереднього входження і присутності в реальному часі в стереоскопічному «екранному світі».

Регульована професія (Regulated profession) – професія, допуск до якої та/або діяльність у межах якої певним чином регулюється спеціальним законом або спеціальними адміністративними правилами.

Резолюція (з лат. resolution – рішення, дозвіл) – 1) документ, що фіксує рішення, постанову. Найчастіше Р. приймають на зборах, нарадах, з'їздах, конференціях; її вміщують у кінці протоколу або пишуть окремо й додають до нього; 2) письмові вказівки керівника виконавцю про характер, форму та термін виконання документа.

Реєстраційна справа – сукупність документів у паперовій та/або електронній

формі, що подавалися для проведення реєстраційних дій.

Резюме – детальний і водночас лаконічний документ, у якому викладаються особисті й професійні особливості особистості; надсилається до установи, яка оголосила вакансії, і передує співбесіді з керівництвом.

Результати (Outcomes) – очікувані чи досягнуті результати освітньої/навчальної програми, іншої інституційної діяльності, що підтверджуються певним переліком індикаторів. Реальні досягнуті результати відмінні від цілей, які являють собою очікувані (заплановані, бажані) результати.

Результати навчання (Learning outcomes) – сукупність знань, умінь, навичок, інших компетентностей, набутих особою у процесі навчання за певною освітньо-професійною, освітньо-науковою програмою, які можна ідентифікувати, кількісно оцінити та виміряти. Результати навчання в сукупності із критеріями їх оцінювання визначають мінімальні вимоги до присвоєння кредитів, у той час, як виставлення оцінок ґрунтується на

співставленні реальних навчальних досягнень студента із мінімальними вимогами. Реальні результати навчання відрізняються від навчальних цілей (очікуваних результатів) тим, що стосуються навчальних досягнень студента, тоді як цілі навчання є намірами викладача (запланованими результатами). Термін «результати навчання» є одним з основних термінів Болонського процесу і важливий для розуміння та порівняння розмаїття академічних ступенів (кваліфікацій) в Європі, зміни освітньої парадигми з процесної на результатну. Останнє означає перехід від підходу в побудові освітніх програм і викладанні, орієнтованого на викладача, до студентоцентрованого підходу.

Результати навчання — знання, уміння, навички, способи мислення, погляди, цінності, інші особисті якості, набуті у процесі навчання, виховання та розвитку, які можна ідентифікувати, спланувати, оцінити і виміряти та які особа здатна продемонструвати після завершення освітньої програми або окремих освітніх

компонентів. Результати навчання – формулювання того, що, як очікується, повинен знати, розуміти, бути здатним продемонструвати студент після завершення навчання. Можуть відноситися до окремого модуля або також до періоду навчання (освітньої програми першого, другого чи третього циклів). Результати навчання визначають вимоги до присудження кредитів.

Рейтинг (з англ. rating) – це числовий /порядковий показник успішності /популярності, який відображає важливість або вплив певного об'єкта чи явища.

Рейтинг навчальний – «накопичена оцінка» або оцінка, що враховує «передісторію», тобто результат роботи учня або студента упродовж певного часу, наприклад, семестру.

Рейтинговий список вступників – список вступників за черговістю зарахування на навчання на конкурсну пропозицію, що формується відповідно до цих Умов та Правил прийому.

Реквізит електронного документа – інформація, зафіксована в електронному

документі та реєстраційно-моніторинговій картці для його ідентифікації, організації обігу та надання йому юридичної сил.

Ресурс електронний – сукупність текстової, графічної, звукової, відео та іншої інформації, що створюються і використовуються в електронному форматі, містять дані й/або програми, зафіксовані в електронній формі на електронному носії, або в комп'ютерних системах і мережах.

Реферат (лат. *refero* – повідомляю, переказую) – короткий переказ змісту наукової роботи, книги або вчення, оформлений у вигляді письмової публічної доповіді; доповідь на задану тему, зроблена на основі критичного огляду відповідних джерел інформації (наукових праць, літератури на тему).

Розрізняють два види рефератів: продуктивні та репродуктивні. Репродуктивний реферат відтворює зміст первинного тексту. Продуктивний містить творче або критичне осмислення реферованих джерел. Репродуктивні реферати можна розділити ще на два види: реферат-конспект і реферат-резюме.

Реферат-конспект містить фактичну інформацію в узагальненому вигляді, ілюстрований матеріал, різні відомості про методи дослідження, результати дослідження та можливості їхнього застосування. Реферат-резюме містить тільки основні положення заданої теми. У продуктивних рефератах виділяють реферат-доповідь і реферат-огляд. Реферат-огляд складається на основі декількох джерел і зіставляє різні погляди з досліджуваного питання. У рефераті-довіді, поряд з аналізом інформації першоджерела, є об'єктивна оцінка проблеми; цей реферат має розгорнутий характер. Реферати поділяють на інформативні та індикативні. Інформаційний реферат містить аргументи й наводить основні дані та висновки оригінальних документів, які роблять цінний внесок у загальну систему знань або корисні для певного кола читачів, а індикативний – це стислий реферат, створений з метою допомогти читачеві вирішити, чи слід йому звертатися до оригінального документа. Інформативний

реферат найповніше розкриває зміст документа, передає важливі фактичні та теоретичні відомості. У інформативному рефераті має бути вказано предмет дослідження та мету роботи, вміщено дані про метод і умови дослідження, висвітлено результати та пропозиції автора щодо їхнього застосування, наведено основні характеристики нових технологічних процесів, технічних виробів, нову інформацію про відомі явища, предмети та ін. Послідовність викладу матеріалу виступає як головна вимога, що висувається до такого реферату. Індикативний реферат містить відомості тільки про найважливіші аспекти змісту первинного документа та його інформаційний зміст. При цьому вирішальним є не послідовність викладення матеріалу, а логіка бібліографічного задуму. Вона полягає у виділенні найголовнішого та найактуальнішого в документі. У такому рефераті немає детальної фактографічної інформації, його основне цільове призначення – привернути увагу користувача до наукового документа.

Також реферати поділяють на

монографічні, звідні, аспектні, фрагментні. Монографічний – складений на основі аналітико-синтетичного перероблювання інформації, що міститься в одному первинному документі. Звідний реферат містить відомості з низки первинних документів на одну тему, викладені у вигляді зв'язаного тексту. Аспектним є реферат, укладений на основі аналітико-синтетичного перероблювання інформації одного чи кількох аспектів первинного документа. Фрагментний укладається за одним чи кількома структурними елементами документа, якщо він має великий обсяг різнопрофільної інформації. Також реферати поділяють за ознакою орієнтованості на споживача (цільовий і загальний), за формалізацією структури (текстовий і бланковий).

Реферат має певну композицію:

- вступ. У вступі обґрунтовують вибір теми, можуть бути приведені вихідні дані реферованого тексту (назва, де опубліковано, в якому році), повідомлені відомості про автора (П. І. Б., спеціальність, вчена ступінь, вчене звання), розкривається

проблематика обраної теми;

- основна частина. Зміст реферованого тексту, наводяться основні тези, вони аргументуються;

- висновок. Робиться загальний висновок з проблеми, заявленої в рефераті. Зазначаються прийняті і відхилені гіпотези, а також сфера застосування.

Реферування – це одна з письмових форм отримання інформації, яка дозволяє з великого потоку інформації відібрати потрібну. А також вид аналітико-синтетичного опрацювання документа (АСОД) або його частини з метою створення вторинного документа (реферату), що містить необхідну кількість вихідної інформації у стислому викладі і має специфічну мовностилістичну форму. У порівнянні з анотуванням реферування є досконалішим методом обробки інформації джерел інформації: якщо в анотації наводиться лише короткий перелік питань, що розглядаються, то в рефераті викладається сутність питань та наводяться найважливіші висновки. Реферування передбачає: науковий аналіз та оцінювання

інформації первинного документа – монографії, статті, доповіді тощо (визначення її цінності); рекомендації (просування) через ті чи інші реферативні ресурси соціально важливої інформації, потрібної користувачам для певної суспільної діяльності. Згортання змісту первинного документа у процесі реферування ув'язується з поглибленим аналізом його тексту і відбором з нього найважливішої змістової інформації: основних положень, фактичних даних, результатів, висновків, рекомендацій, прогнозів тощо.

Рефлексивність – здатність супервізора усвідомлювати важливість і відповідальність своєї діяльності як наставника, консультанта, фасилітатора; сприяння, підтримка, консультування суб'єктів супервізії щодо формування навичок професійної рефлексії, здатності об'єктивно оцінювати результати своєї діяльності, бачення шляхів подальшого професійного розвитку.

Реформа освіти – система планомірно реалізованих заходів, ініційована й

контрольована відповідними органами управління, об'єднана єдиною програмою, спрямована на вдосконалення наявного механізму функціонування сфери освіти, її змістовного наповнення і використовуваних форм відповідно до вимог суспільства, що трансформується. Процес реформування системи освіти в Україні характеризується безперервним ухваленням та реалізацією відповідних програмних документів. Одним з перших документів, спрямованих на реформування національної освіти в умовах суверенітету і незалежності української держави, стала Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»), затверджена І з'їздом педагогічних працівників України та постановою Кабінету Міністрів України (1993 р.).

Рефреш-тренінг – формат тренінгу (здебільшого одноденного) з метою актуалізації забутих або таких, що потребують корекції, навичок, отриманих раніше.

Ринок освітніх послуг – це: сукупність соціально-економічних відносин

у сфері обміну, що складаються між виробниками та споживачами освітніх послуг; сукупність формальних (закони, нормативні акти, легалізовані ділові контракти) і неформальних (традиції, звичаї, морально-етичні норми й правила, психологічні стереотипи, «джентльменські» угоди) інституційних обмежень здійснення трансакцій (угод), пов'язаних з виробництвом і споживанням освітніх послуг; місце здійснення трансакцій, пов'язаних з реалізацією освітніх послуг. Специфіка Р. о. п. складається з поєднання в його характеристиках родових категорій і феноменів «ринку взагалі» (попит і пропозиція; складники та чинники ринкової ситуації; тип ринкової конкуренції і т. ін.) з унікальними, властивими лише йому категоріями й феноменами, насамперед інфраструктурними та інституційними.

Ринок праці – це система суспільних відносин, пов'язаних з купівлею і продажем трудових послуг працівників (послуг праці).

Риторика (красномовність) або ораторське мистецтво, – наука про способи переконання і ефективні форми впливу на

аудиторію з урахуванням її особливостей.

Рівень кредиту (Credit level) – показник відносного рівня вимог до складності навчального компоненту, глибини його вивчення та рівня самостійності студента. Може пов'язуватися з роком навчання (наприклад, рівні 1/2/3 при трирічній освітній програмі) та/або змістом курсу (наприклад, базовий, середній, ускладнений).

Рівень освіти (Level of education) – місце освітньої/навчальної програми, відповідної кваліфікації (ступеня) в системі освіти, зокрема вищої освіти. Рівні освіти утворюють упорядкований перелік груп освітніх/навчальних програм і відповідних кваліфікацій за ступенем складності їх змісту від найпростіших базових до складних спеціалізованих. Рівень освіти, поряд з галуззю освіти, є основною класифікаційною змінною Міжнародної стандартної класифікації освіти та ідентифікується з певними рівнями європейських і національних рамок кваліфікацій. Зазвичай існує національна ієрархія рівнів освіти, кваліфікацій, ступенів

(з цією метою в різних країнах прийнято національні системи класифікації освіти та рамки кваліфікацій). Кількість рівнів освіти, кваліфікацій, ступенів може відрізнятися поміж країнами та системами освіти.

Рівень освіти – завершений етап освіти, що характеризується рівнем складності освітньої програми, сукупністю компетентностей, які визначені, як правило, стандартом освіти та відповідають певному рівню Національної рамки кваліфікацій. Рівень освіти – місце освітньої програми, відповідного академічного ступеня (кваліфікації) в системі освіти, зокрема вищої освіти. Рівень освіти, поряд з галуззю освіти, є основною класифікаційною змінною Міжнародної стандартної класифікації освіти. Кваліфікації також ідентифікуються з певними рівнями європейських і національних рамок кваліфікацій. Зазвичай існує національна ієрархія рівнів освіти, академічних ступенів, кваліфікацій (з цією метою в різних країнах прийнято національні системи класифікації освіти та рамки кваліфікацій). Кількість рівнів освіти, академічних ступенів,

кваліфікацій може відрізнятися поміж країнами та системами вищої освіти

Рівні вищої освіти (Levels of higher education). – за Міжнародною стандартною класифікацією освіти, МСКО (International Standard Classification of Education, ISCED) виокремлюють: початковий рівень (короткий цикл) вищої освіти (Basic level (Short cycle) of higher education); перший (бакалаврський) рівень вищої освіти (First (Bachelor's) cycle of higher education); другий (магістерський) рівень вищої освіти (Second (Master's) cycle of higher education); третій (освітньо-науковий) рівень вищої освіти (Third (education and research) cycle of higher education). Класифікація освіти на основі системної характеристики освітніх програм і відповідних кваліфікацій, слугує інструментом збору, узагальнення та представлення статистичних даних про освіту. МСКО запроваджена ЮНЕСКО у 1976 р., переглядалась у 1997 і 2011 рр. У 2013 р. виокремлена МСКО: галузі освіти та підготовки. Нині є основною міжнародною класифікаційною системою освіти. У МСКО-2011 наскрізним класифікаційним

параметром визначено рівні освіти, а також додаткові критерії (наприклад, призначення, орієнтація, тривалість освітньої програми), у МСКО-2013 – галузі (широкі, вузькі і деталізовані) освіти. Концепція МСКО містить визначення таких понять, як освіта, підготовка, навченість, навчання, комунікація, інформація тощо.

Рівні готовності вчителів до впровадження педагогічних інновацій:

- елементарний рівень – байдуже ставлення вчителя до нових педагогічних інновацій. Педагоги цього рівня не можуть чітко визначити необхідність і доцільність використання освітніх технологій, не можуть окреслити їхню сутність, а до їх впровадження підходять формально, базуючись лише на власному досвіді;

- репродуктивний рівень – поверхове формулювання змісту нових педагогічних технологій. Учителі цієї групи мало орієнтовані на творчий пошук у навчально-виховному процесі, впровадження сучасних педагогічних систем. У педагогічній діяльності в основному репродукуються елементи

наявних методичних розробок, при цьому педагоги не можуть чітко передбачити можливі результати обраних технологій навчальної та виховної діяльності;

- продуктивний рівень – учителі виявляють активний інтерес до інноваційних технологій і досить чітко усвідомлюють необхідність їх впровадження, методично правильно їх використовують. У своїй педагогічній діяльності спріються на базові психолого-педагогічні знання, прагнуть до самостійного застосування освітніх технологій, створення авторських курсів, проектів виховної діяльності, при цьому виявляють уміння обґрунтовувати та вмотивовувати доцільність використання окремих технологій.

- творчий рівень – учителі цього рівня характеризуються ініціативністю та творчим підходом до впровадження нових педагогічних технологій. Вони самостійно проектують оригінальні та педагогічно доцільні варіанти навчальної та виховної діяльності. Їхні технології й проекти відповідають потребам та можливостям

конкретної вікової групи. Педагоги володіють уміннями прогнозувати можливі результати навчальної й виховної діяльності після використання певної технології.

Роботодавець – власник підприємства, установи, організації або уповноважений ним орган, незалежно від форм власності, виду діяльності, господарювання, і фізична особа, яка використовує найману працю. Роботодавець – юридична (підприємство, установа, організація) або фізична особа, яка в межах трудових відносин використовує працю фізичних осіб.

Розуміння (Understanding) – теоретичний (концептуальний) рівень опанування знань/навчальної інформації, що дає змогу не лише фактично знати, що, де і коли відбувається та відтворювати/перелічувати відомі факти, а й інтерпретувати інформацію та пояснювати, чому і як відбувається / здійснюється те чи інше явище.

Розвивальний характер – мотивація суб'єктів супервізії на активізацію їхнього професійного розвитку, самовдосконалення, використання можливостей сучасних ІКТ,

Інтернету, самоосвіти.

Рівність гендерна – рівність перед законом (включно з однаковим доступом до людських ресурсів, ресурсів виробництва, а також рівністю в отриманні винагороди за рівноцінну працю) і рівність можливостей щодо вираження своїх можливостей та інтересів, ухвалення рішень незалежно від статі людини.

Рішення управлінське – будь-яке завдання, визначне посадовою особою або колегіальним органом у межах повноважень та спрямоване на досягнення поставлених цілей.

Розвиток когнітивний (з англ. cognitive development; з нім. kognitive entwicklung) – розвиток усіх видів розумових процесів, таких як сприйняття, пам'ять, формування понять, рішення завдань, уява та логіка.

Розвиток корекційний – виправлення (подолання) недоліків розумового й фізичного розвитку, удосконалення психічних і фізичних функцій збереженої сенсорної сфери й нейродинамічних механізмів компенсації дефекту.

Розвиток професійний безперервний – безперервний процес навчання та вдосконалення професійних компетентностей фахівців після здобуття вищої та/або післядипломної освіти, що дає змогу фахівцю підтримувати або покращувати стандарти професійної діяльності й триває протягом усього періоду його професійної діяльності.

Розвиток сталий – модель економічного зростання, у якій використання ресурсів спрямоване на задоволення потреб людини при збереженні навколишнього середовища. За такої умови потреби в розвитку можуть бути задоволені не тільки в сьогоденні, але й у майбутньому.

Ролі гендерні – утверджена в системі соціальної культури диференціація зразків поведінки, форм діяльності, способів самоутвердження, статусів, прав та обов’язків індивідів, що визначають їхню статеву належність.

Ролі групові – типові способи поведінки, які пропонують, очікують і реалізують учасники групового процесу.

Роль соціальна – відповідний

прийнятим нормам спосіб поведінки людей, залежно від їхнього статусу або позиції в суспільстві, у системі міжособистісних відносин; сукупність вимог суспільства до людей, які займають певні соціальні позиції. Освоєння Р. с. — важливий складник процесу соціалізації особистості, обов'язкова умова вростання в суспільство. Освоюючи Р. с., людина освоює соціальні стандарти поведінки, учиться оцінювати себе збоку й здійснювати самоконтроль.

Розповідь — монологічне, послідовне викладення матеріалу в описовій чи розповідній формі.

Розуміння — здатність розуміти та інтерпретувати вивчене. Це означає уміння пояснити факти, правила, принципи; перетворити словесний матеріал у, наприклад, математичні вирази; прогнозувати майбутні наслідки на основі отриманих знань.

Розумне пристосування — запровадження, якщо це потрібно в конкретному випадку, необхідних модифікацій і адаптацій з метою забезпечення реалізації особами з

особливими освітніми потребами конституційного права на освіту нарівні з іншими особами.

С

Самоактуалізація (само... і лат. Actualis – дійсний, справжній) – прагнення людини до повного виявлення, розвитку й реалізації своїх особистісних можливостей. С. передбачає сприятливі соціально-історичні умови і відповідне виховання.

Самоаналіз педагогічної діяльності – вивчення педагогом стану, результатів своєї професійної діяльності, встановлення причинно-наслідкових взаємозв'язків між елементами педагогічних явищ, визначення шляхів вдосконалення навчання і виховання дітей.

Самовизначення – усвідомлений вибір особистістю позиції в певній життєвій ситуації, виокремлене ставлення до чогось чи когось.

Самовиховання – 1) свідома діяльність людини, спрямована на вироблення і вдосконалення позитивних та подолання негативних своїх особистих

якостей, на формування своєї особистості відповідно до поставленої мети. С. призначене укріплювати й розвивати здатність добровільно виконувати особисті обов'язки, а також обов'язки, засновані на вимогах соціальної групи.

Самоврядування у сфері освіти громадське – право учасників освітнього процесу та громадських об'єднань, інших інститутів громадянського суспільства, установчими документами яких передбачена діяльність у сфері освіти та/або соціального захисту осіб з особливими освітніми потребами, вирішувати питання у сфері освіти як безпосередньо, так і через органи громадського самоврядування, брати участь в управлінні закладом освіти, місцевими й державними справами у сфері освіти з питань, що належать до їхніх компетенцій.

Самозадоволеність – узагальнене позитивне переживання особистістю своїх суспільно значущих якостей, які трансформувались у компоненти її морального Я-образу завдяки багаторазовому їх утіленню у вчинки.

Самоконтроль – виховання впевненості в собі, здатність оцінити свої дії та вчинки.

Самоосвіта – одна із форм пізнавальної діяльності, вид самостійної роботи; це свідомий рух особистості від «Я» реального до «Я» ідеального (в психологічному розумінні); це оволодіння знаннями з ініціативи самої особистості, а також самостійний вибір форм задоволення пізнавальних потреб та інтересів.

Самоосвіта педагогічна – цілеспрямована самостійна діяльність педагога з удосконалення і поповнення своїх психолого-педагогічних та методичних знань, з їх творчого застосування в процесі практичної діяльності.

Самоосвітня компетентність – компетентність, яка пов'язана з потребою і готовністю навчатись як у професійному відношенні, так і в особистому й суспільному житті.

Самооцінка – метод, що використовується в педагогічному моніторингу для оцінки особистістю самої себе, а також визначення її якості й місця

серед інших людей. Самооцінка – цінність, якою суб'єкт наділяє себе загалом та окремі сторони своєї особистості, діяльності, поведінки.

Самопізнання – пізнання людиною внутрішньої суті, основа її саморозвитку, самоконтролю і саморегуляції, компонент самосвідомості, що містить самооцінку особистості, шкалу значущих цінностей.

Самоприйняття – безумовне позитивне ставлення особистості до себе та власних особистих надбань незалежно від їх оцінювання іншими людьми.

Самореалізація – процес предметного втілення особистістю базових інтелектуально-особистісних утворень, набутих на етапі самоактуалізації.

Самопрогнозування – механізм, за допомогою якого особистість визначає можливості свого розвитку, визначає вимоги, на які слід орієнтуватись.

Самосвідомість – образ себе, оцінка та ставлення до себе.

Санаторна школа – заклад загальної середньої освіти з відповідним профілем для дітей, які потребують тривалого

лікування.

Санкції групові (лат. *sanctio* – непорушна постанова) – сукупність механізмів та засобів, за допомогою яких група стимулює нормативну поведінку, впливає на дотримання індивідами наявних у ній норм та цінностей.

Свідомість (фр. *conscience*) – здатність людини пізнавати навколишній світ та саму себе за допомогою мислення і розуму, у результаті чого формується інтелект особистості.

Свідомість естетична – частина суспільної свідомості, одна з його форм, елементів структури.

Свідомість моральна – вираження ідеального, належного, на яке слід орієнтуватись.

Світогляд – система узагальнених знань про світ загалом, про місце в ньому людини, про її ставлення до світу. С. виступає як духовно практичне явище і являє собою сплав знань, поведінкових установок, цінностей та переконань. С. може бути повсякденно практичним і теоретичним, повсякденним і науковим,

індивідуальним і суспільним. До основних історичних типів світогляду відносять: міфологічний, релігійний, філософський. С. має дві сторони: світовідчуття (психоемоційна основа світогляду) і світорозуміння (інтелектуальна основа). С. – складна, напружена, суперечлива єдність світорозуміння і світовідчуття, знань і цінностей, інтелекту та емоцій, розумного обґрунтування і віри, переконань і сумнівів, суспільно значущого та особистісного, традиційного й творчого мислення.

Свобода – незалежність, свідоме визначення власних цілей і дій поза зовнішнім авторитетом; усвідомлена поведінка й діяльність у конкретному правовому полі.

Свобода волі – здатність особи самотійно ухвалювати рішення і діяти на свій розсуд.

Сексизм – ідеологія та практика дискримінації людей за ознакою статі, заснована на установках або переконаннях, відповідно до яких жінкам (або чоловікам) помилково приписують певні риси або заперечують їхню наявність.

Сексизм мовний – дискримінація людини за статевою ознакою в мовленні на рівні слова, речення, дискурсу.

Семінар – форма організації самостійної пізнавальної діяльності здобувачів освіти з метою поглиблено вивчення окремих тем і проблем; результати оформлюють у форматі рефератів, тез, доповідей, конспектів наукових джерел, статистичних таблиць тощо й виголошують їх в аудиторії.

Семінарське заняття (від лат. *seminarium* – «розсадник») – форма навчального заняття, за якої викладач організовує дискусію із завчасно визначених тем до яких студенти готують тези відповідей або індивідуально виконані реферати – доповіді. Різновиди семінарських занять: семінар запитань і відповідей; семінар – розгорнута бесіда: передбачає попередню підготовку студентів з визначених завдань; семінар – колективне читання: студенти зачитують тексти, коментуючи їх зміст з позицій розвитку сучасної науки; семінар, що передбачає усні відповіді студентів з наступним їх

обговоренням; семінар-дискусія: студенти маючи програму завчасно готуються до дискусії та розгортають її безпосередньо на занятті; семінар, що передбачає обговорення й оцінювання письмових рефератів студентів; семінар-конференція: студенти завчасно готують доповіді виступають з ними, відповідають на запитання своїх колег; семінар – теоретична конференція: проводиться зі студентами кількох груп курсу на основі вивчення об'ємного розділу чи цілої дисципліни; семінар – вирішення проблемних завдань: проводиться на основі створення проблемних ситуацій, виділенням проблемних завдань і праці над їх розв'язанням; семінар – прес-конференція: кілька студентів готують повідомлення з вузлових питань, а всі учасники включаються в їх обговорення; семінар – «мозковий штурм»: студенти завчасно ознайомлюються з важливими проблемними завданнями, які потребують вирішення, під час семінару вносять конкретні пропозиції, що до розв'язання проблеми.

Сенс життя – морально-світоглядне уявлення людини, за яким вона зіставляє себе та свої вчинки з найвищими цінностями, ідеалами, виправдовується перед собою та іншими.

Сенсорика (з лат. – орган чуттів, відчуття) – чуттєве пізнання об’єктивної дійсності за допомогою відчуттів і сприймань. Чуттєве відображення здійснюється через зорові, слухові, нюхові, тактильні (дотикові) аналізатори.

Сенсорна культура – (лат. sensorium – орган чуттів, від sensus – відчуття) – культура органів чуття. В педагогічній технології М. Монтессорі є основою розумового й духовного життя людини.

Середня освіта – система середніх шкіл, навчально-виховних закладів для молоді, що закінчила початкову школу, яка дає або загальну або професійну (спеціальну) освіту та право продовжувати навчання у вищих школах.

Середовище акмеологічне – сукупність умов, що виникають і створюються в процесі функціонування таких структурних компонентів

середовища, як професійний, освітній, акмеологічний супровід, що знаходяться під впливом мега-, макро- і мікрочинників, які забезпечують особистості можливість продуктивно здійснювати кожний етап професійного становлення, реалізовувати себе в професії, досягати вершин професіоналізму. С. а. як структурно-функціональне утворення має всі ознаки розвивального середовища. Науково підтверджена взаємозалежність рівня сформованості середовища й особистісно-професійного розвитку суб'єкта. Завдяки такій узгодженості освітнє середовище перетворюється на відкритий освітній простір – у ньому людина (як відкрита система) виявляє ресурси саморозвитку, а її можливості стають потенціями, тобто знаходять силу на самоздійснення.

Середовище безбар'єрне – середовище, яке пристосоване для вільного пересування людей з функціональними обмеженнями через медичні, вікові, інші причини.

Середовище інформаційно-освітнє – сукупність навчальних матеріалів, засобів їх

розробки, зберігання, передачі та доступу до них. С. і.-о. створюється в дистанційних технологіях навчання.

Середовище освітнє – сукупність умов, способів і засобів їх реалізації для спільного навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти. Середовище освітнє інклюзивне – сукупність умов, способів і засобів їх реалізації в системі освіти для спільного навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти з урахуванням їхніх потреб і можливостей.

Середовище освітнє розвивальне – комплекс психолого-педагогічних, матеріально-технічних, санітарно-гігієнічних, ергономічних, естетичних умов, що забезпечують організацію життя дітей у закладі освіти. Навчання, виховання, розвиток дитини повинні відбуватися в атмосфері захищеності, психологічного комфорту.

Середовище освітнє творче – сукупність стимулів, що розширюють зону «актуального та найближчого розвитку індивіда» (Л. С. Виготський) і впливають на культурне середовище освітнього закладу.

Сертифікація (Certification) – процес, за яким уповноважений орган підтверджує досягнення встановлених стандартів якості та зазвичай надає відповідні права суб'єкту діяльності. Для вищої освіти надання відповідного сертифікату, диплому або звання формально означає, що результати навчання досягнуті здобувачем вищої освіти, оцінені та визнані компетентним органом згідно із визначеним стандартом.

Сертифікація педагогічних працівників – зовнішнє оцінювання професійних компетентностей педагогічного працівника (зокрема з педагогіки та психології, практичних умінь застосування сучасних методів і технологій навчання), що здійснюється шляхом незалежного тестування, самооцінювання та вивчення практичного досвіду роботи.

Синдром адаптаційний – сукупність загальних захисних реакцій організму людини, що виникають при дії на нього значних за силою та тривалістю внутрішніх і зовнішніх подразників. У розвитку С. а. виділяють три стадії: стадію тривоги, що триває від декількох годин до двох діб

(збуджується нервова система до дії і боротьби зі шкідливими чинниками), стадію опору (організм мобілізує свої ресурси на подолання стресової ситуації) і стадію виснаження або стабілізації (залежно від можливостей організму пристосуватися, адаптуватися до стрес-фактора).

Синергетика (з грецьк. – разом і дія) – міждисциплінарна наука, що займається вивченням процесів самоорганізації і виникнення, підтримки стійкості й розпаду структур (систем) різної природи на основі методів математичної фізики («формальних технологій»).

Синергія (з грецьк. – разом і дія) – це сумарний ефект, який полягає в тому, що під час взаємодії двох або більше чинників їхня дія суттєво переважає ефект кожного окремого компонента у формі простої їхньої суми.

Синтез – метод, який ґрунтується на мисленнєвому або практичному поєднанні виділених аналізом елементів чи властивостей предмета, явища в одне ціле.

Синхронний режим – взаємодія між суб'єктами очно-дистанційного навчання,

під час якої всі учасники одночасно перебувають у вебсередовищі очно-дистанційного навчання (чат, аудіо-, відеоконференції, соціальні мережі.

Сирітство соціальне – ситуація, у якій вихованням дитини займаються не батьки, а інші члени родини через те, що батьки знаходяться довготривалий час далеко від дитини.

Сирота – дитина, яка не досягла повноліття і росте без одного чи обох батьків (відповідно напів- або повна сирота).

Система виховна – група компонентів соціальної дійсності, що забезпечують духовне й моральне становлення, творчий розвиток особистості: комплекс виховних цілей; суб'єкти, які їх реалізують у процесі цілеспрямованої діяльності; відносини, що виникають між учасниками виховної взаємодії; виховне середовище та управлінська діяльність, що забезпечують життєздатність цієї системи. Цілі визначають сутність системи, її ідеальну модель. Ядром В. с. є виховний колектив. Кожна В. с. має риси, загальні для систем

одного рівня, та одиничні, що відображають творчий підхід авторів (авторські системи С. Шацького, М. Пістрак, З. Гінзбурга, А. Макаренка, Ф. Брюховецького, В. Сухомлинського, В. Караковського). За типом організації виокремлюються авторитарні й гуманістичні С. в. Авторитарна С. в. передбачає підлеглість вихованця волі вихователя; придушення ініціативи й самостійності вихованця, що перешкоджає розвитку його активності та індивідуальності. Характерна риса гуманістичної С. в. – орієнтація на особистість як основну мету. Для оцінки ефективності С. в., її життєздатності необхідно враховувати якісні зміни, що відбуваються як у характеристиках окремих суб'єктів С. в., так і в іміджі освітнього закладу.

Система внутрішнього забезпечення якості (Internal Quality Assurance System) – система забезпечення вищими навчальними закладами / закладами вищої освіти якості освітньої діяльності та якості вищої освіти, що передбачає здійснення таких процедур і заходів: визначення принципів та процедур

забезпечення якості вищої освіти; здійснення моніторингу та періодичного перегляду освітніх програм; щорічне оцінювання здобувачів вищої освіти, науково-педагогічних і педагогічних працівників вищого навчального закладу /закладу вищої освіти та регулярне оприлюднення результатів таких оцінювань на офіційному веб-сайті вищого навчального закладу/ закладу вищої освіти, на інформаційних стендах та в будь-який інший спосіб; забезпечення підвищення кваліфікації педагогічних, наукових і науково-педагогічних працівників; забезпечення наявності необхідних ресурсів для організації освітнього процесу, у тому числі самостійної роботи студентів, за кожною освітньою програмою; забезпечення наявності інформаційних систем для ефективного управління освітнім процесом; забезпечення публічності інформації про освітні програми, ступені вищої освіти та кваліфікації; забезпечення ефективної системи запобігання та виявлення академічного плагіату у наукових працях

працівників вищих навчальних закладів / закладів вищої освіти і здобувачів вищої освіти; інших процедур і заходів.

Система забезпечення якості вищої освіти (Quality Assurance System in Higher Education) – складається з: системи забезпечення вищими навчальними закладами/закладами вищої освіти якості освітньої діяльності та якості (система внутрішнього забезпечення якості); системи зовнішнього забезпечення якості освітньої діяльності вищих навчальних закладів/закладів вищої освіти та якості вищої освіти; системи забезпечення якості діяльності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти і незалежних установ оцінювання та забезпечення якості вищої освіти.

Система зовнішнього забезпечення якості (External Quality Assurance System) – система зовнішнього забезпечення якості освітньої діяльності вищих навчальних закладів / закладів вищої освіти та якості вищої освіти, що передбачає здійснення таких процедур і заходів: забезпечення ефективності процесів і процедур

внутрішнього забезпечення якості освітньої діяльності вищих навчальних закладів / закладів вищої освіти та якості вищої освіти; забезпечення наявності системи проведення процедур зовнішнього забезпечення якості; забезпечення наявності оприлюднених критеріїв прийняття рішень відповідно до стандартів та рекомендацій забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти; налагодження доступного і зрозумілого звітування; проведення періодичних перевірок діяльності систем забезпечення якості та механізмів роботи з отриманими рекомендаціями; 6) інших процедур і заходів.

Система управління веб-ресурсами навчальних дисциплін (програм) – програмне забезпечення для створення, збереження, накопичення та передачі веб-ресурсів, а також для забезпечення авторизованого доступу суб'єктів дистанційного навчання до цих веб-ресурсів.

Система управління дистанційним навчанням – програмне забезпечення,

призначене для організації навчального процесу та контролю за навчанням через Інтернет та/або локальну мережу.

Системні нововведення – нововведення, які охоплюють весь педагогічний процес навчально-виховного закладу. Їх освоєння потребує програми розвитку. До С.н. належать насамперед ті, що передбачають або перебудову всього закладу під певну ідею, концепцію, або створення нового навчального закладу на базі попереднього (наприклад, дитячий садок-школа, адаптивна школа/, школа-лабораторія тощо).

Системність – термін (поняття), що розкриває визначальну (основоположну) властивість світу, в якому живуть люди і переконує, що навколишній світ (матеріальний і духовний) являє собою не ізольовані одне від одного явища і процеси, а сукупність взаємопов'язаних і взаємодіючих складових на всіх етапах і рівнях їх розвитку як системних, цілісних утворень; основоположний принцип наукового пізнання і соціальної практики, сутність якого виявляється у застосуванні

системного (комплексного) підходу в дослідженні складних об'єктів (систем) і орієнтує дослідження на розкриття їх цілісності та виявлення всіх типів зв'язків у ньому, зведення їх у єдину систему знань.

Системний підхід – один із методологічних напрямків розвитку пізнання оточуючої дійсності, передбачає, що соціально-педагогічні об'єкти, явища, процеси розглядаються як цілісні системи.

Системно-аспектний підхід – це методологічний напрямок управління соціально-педагогічними системами, який передбачає виділення основних аспектів проблеми (процесу, явища, об'єкта), об'єднання їх на об'єктивній основі, тобто за їх спільними ознаками, оцінку ефективності означеного аспекту процесу

Системно-діяльнісний підхід – методологічний напрямок управління соціально-педагогічними системами, що передбачає наявність взаємопов'язаних й взаємозумовлених видів діяльності суб'єктів педагогічного процесу (навчання, виховання, управління, розвиток, учіння тощо).

Системно-структурний підхід – методологічний напрямок управління соціально-педагогічними системами, що передбачає наявність компонентів (підрозділів, складових) об'єктивних прямих і зворотніх взаємозв'язків між ними, їх взаємодію та ієрархічну підпорядкованість, зв'язок із зовнішнім середовищем.

Системно-функціональний підхід – методологічний напрямок управління соціально-педагогічними системами, що передбачає наявність компонентів, визначення функцій та узгодженості по горизонталі і вертикалі, тобто забезпечення координації і субординації у їх реалізації.

Ситуація успіху – суб'єктивний психічний стан задоволення наслідком фізичного або морального напруження виконавця справи, творця явища.

Ситуація успіху з педагогічної точки зору – цілеспрямоване, організоване педагогом і сім'єю створення умов для досягнення значних результатів у діяльності індивіда і колективу. Ситуація успіху досягається тоді, коли сама дитина оцінює

результат як успіх.

Система освіти – сукупність складників освіти, рівнів і ступенів освіти, кваліфікацій, освітніх програм, стандартів освіти, ліцензійних умов, закладів освіти та інших суб'єктів освітньої діяльності, учасників освітнього процесу, органів управління у сфері освіти, а також нормативно-правових актів, що регулюють відносини між ними.

Система педагогічна – взаємозалежність структурних і функціональних компонентів, взаємодія яких забезпечує досягнення освітньої мети.

Система позашкільної освіти – освітня підсистема, що містить державні, комунальні, приватні заклади позашкільної освіти; інші заклади освіти як центри позашкільної освіти (заклади загальної середньої освіти незалежно від підпорядкування, типів і форм власності, зокрема школи соціальної реабілітації, міжшкільні навчально-виробничі комбінати, заклади професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти); гуртки, секції, клуби, культурно-освітні, спортивно-

оздоровчі, науково-пошукові об'єднання на базі закладів загальної середньої освіти, навчально-виробничих комбінатів, закладів професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти; клуби та об'єднання за місцем проживання незалежно від підпорядкування, типів і форм власності; культурно-освітні, фізкультурно-оздоровчі, спортивні та інші заклади освіти, установи; фонди, асоціації, діяльність яких пов'язана з функціонуванням позашкільної освіти; відповідні органи управління позашкільною освітою і науково-методичні установи; інші суб'єкти освітньої діяльності, що надають освітні послуги в системі позашкільної освіти.

Система управління дистанційним навчанням – програмне забезпечення, призначене для організації освітнього процесу та контролю за навчанням через інтернет та/або локальну мережу.

Ситуація екстремальна (з лат. *extremum* – край, кінець) – інтенсивний вплив на індивіда чинника навколишнього середовища (їхньої сукупності), що робить

життєво необхідним включення механізмів адаптації (пристосування, самозахисту) для виживання, максимально можливого за таких обставин психологічного та біологічного комфорту.

Сімейна (домашня) форма здобуття освіти – спосіб організації освітнього процесу дітей самостійно їхніми батьками для здобуття формальної (дошкільної, повної загальної середньої) та/або неформальної освіти. Відповідальність за здобуття освіти дітьми на рівні не нижче стандартів освіти несуть батьки. Оцінювання результатів навчання та присудження освітніх кваліфікацій здійснюються відповідно до законодавства.

Сім'я багатодітна – сім'я, у якій доглядають та виховують трьох або більше дітей віком до 16 років.

Сім'я біархатна (з лат. bi – два, arche – зверхність, головування) – сім'я, у якій подружні стосунки ґрунтуються на справедливому розподілі влади та обов'язків, установленні психологічної солідарності між партнерами.

Сім'я прийомна – сім'я або особа, що

не перебуває в шлюбі, яка добровільно взяла на виховання та спільне проживання від 1 до 4 дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Скасовуюче нововведення – нововведення, суть якого полягає у припиненні діяльності певного органу, форми роботи, об'єднання, у скасуванні недієвих чи неперспективних з огляду на потреби розвитку освітнього закладу програм без заміни їх іншими. Новизна полягає у скасуванні, знятті, припиненні.

Скаутизм (англ. scout – розвідник) – одна із систем позашкільного виховання, що є основою діяльності дитячих і юнацьких скаутських організацій. Виник на початку ХХ ст. Скаутські організації для хлопчиків (бойскаутів) і для дівчаток (гьорлскаутів) діють окремо.

Сліпер-ефект – результат певного впливу на свідомість людини щодо формування і зміни її соціальних установок, який виявляється через певний час від того моменту, коли це відбувалось.

Служба діловодства – структурний підрозділ або відповідальна особа установи,

що забезпечує реєстрацію, облік, організацію документообігу службових документів, зберігання документаційного фонду або його частини до передавання на зберігання до архівного підрозділу установи, або відповідальна особа установи, на яку покладено виконання завдань і функцій цієї служби.

Смак естетичний – здатність особистості до індивідуального відбору естетичних цінностей та саморозвитку й самовиховання.

Смисл (сенси) життя – морально-світоглядне уявлення людини, за яким вона зіставляє себе та свої вчинки з найвищими цінностями, ідеалом, виправдовується перед собою та іншими.

Совість – вияв самосвідомості особистості, її здатність здійснювати самоконтроль, самостійно формулювати для себе моральні обов'язки, вимагати від себе їх виконання і здійснювати оцінку своїх учинків.

Соціалізація – комплексний процес та результат засвоєння й активного відтворення людиною соціально-

культурного досвіду (знань, цінностей, норм, моралі, традицій тощо) на основі її діяльності, спілкування і відносин, обов'язковий чинник розвитку особистості. Виступає одним з основоположних соціальних процесів, що забезпечує повноправне існування людини в середині суспільства. Соціалізація є двостороннім процесом, оскільки відбувається не лише збагачення соціальним досвідом, а й реалізація людиною соціальних зв'язків. Її сутність зводиться до поєднання в процесі соціалізації особи адаптації та відокремлення, тобто збереження суб'єктності людини в умовах певного суспільства.

Соціальний вимір вищої освіти (Social dimension in higher education) – сукупність характеристик вищої освіти, яка включає рівний і справедливий доступ до якісної освіти, інформування і консультування студентів, їх матеріальну підтримку, забезпечення соціальної єдності, що дає змогу більшості молодих людей, незалежно від соціального статусу, фінансової спроможності, інших факторів,

опанувати освіту вищого рівня та максимально розкрити свій особистий потенціал, а відтак досягнути соціального вирівнювання громадян. Соціальний вимір вищої освіти є одним з аспектів Болонського процесу. Див. також: мобільність; якість вищої освіти.

Соціальний проект – комплекс пов’язаних за термінами, ресурсами і виконавцями заходів, спрямованих на вирішення одного із завдань цільової соціальної програми, або локального завдання, що має самостійне соціальне значення.

Соціометрія – метод вивчення і вимірювання міжособистісних відносин в колективі.

Соціалізація гендерна – процес засвоєння людиною соціальної ролі, визначеної для неї суспільством від народження, залежно від того, чоловіком чи жінкою вона народилась.

Соціальний статус – становище людини в системі соціальних відносин, з яким пов’язані її права та обов’язки.

Спеціалізована мистецька школа –

заклад спеціалізованої освіти I–III або II–III ступенів мистецького профілю.

Спеціалізація (Specialization/Major subject) – профільна спеціалізована підготовка з метою набуття особою здатності виконувати завдання та обов’язки, що мають особливості в межах спеціальності. Спеціалізація – складова спеціальності, що визначається вищим навчальним закладом та передбачає профільну спеціалізовану освітньо-професійну чи освітньо-наукову програму підготовки здобувачів вищої та післядипломної освіти.

Спеціалізована освіта – це освіта мистецького, спортивного, військового чи наукового спрямування, яка може здобуватися в рамках формальної, неформальної, інформальної освіти, спрямована на здобуття компетентностей у відповідній сфері професійної діяльності під час навчання у безперервному інтегрованому освітньому процесі на кількох або всіх рівнях освіти та потребує раннього виявлення і розвитку індивідуальних здібностей.

Спеціальна школа – заклад загальної середньої освіти для дітей, які потребують корекції фізичного та/або розумового розвитку.

Спеціальність (Speciality / Specialty / Detailed field) – складова галузі знань, за якою здійснюється професійна підготовка.

Співбесіда – форма вступного випробування, яка передбачає оцінювання підготовленості (оцінювання знань, умінь та навичок вступника з конкурсного предмета (ів) і вмотивованості вступника, за результатами якої приймається протокольне рішення щодо надання вступнику рекомендації до зарахування.

Спілкування – процес передавання і сприймання повідомлень за допомогою вербальних та невербальних засобів, що охоплює обмін інформацією між учасниками спілкування, її сприйняття і пізнання, а також їхній вплив один на одного та взаємодією щодо досягнення змін у діяльності.

Спілкування педагогічне – система соціально-педагогічної дії вчителя і вихованця, спрямована на створення

оптимальних соціально-психологічних умов для активної і результативної життєдіяльності особистості.

Спільний ступінь (Joint degree) – академічний ступінь (кваліфікація), що присуджується спільно принаймні двома вищими навчальними закладами/закладами вищої освіти на основі освітньої програми, що розроблена та/або надається спільно цими закладами-партнерами. Присудження спільних ступенів (кваліфікацій) сприяє академічній і професійній мобільності, розвитку Європейського простору вищої освіти.

Спортивна освіта – засвоєння освітньої програми з відповідного виду спорту з метою набуття комплексу професійних компетентностей у галузі фізичної культури і спорту, формування та розвитку індивідуальних здібностей особи, поглибленого оволодіння спеціалізацією в обраному виді спорту та здобувається одночасно з середньою, професійною (професійно-технічною), фаховою передвищою чи вищою освітою.

Сприйняття – здатність

використовувати наявні сигнали для стимулювання фізичної активності.

Спостереження – метод навчання, який ґрунтується на сприйманні явищ і процесі без втручання в їхній перебіг; науковий метод дослідження явищ, об'єктів, їхнє поводження без втручання ззовні.

Справа електронна – сукупність файлів електронних документів, що входять до неї, електронного внутрішнього опису та засвідчувального напису справи.

Стажування – набуття особою практичного досвіду виконання завдань у професійній сфері.

Сталий фонд (ендавмент) вищого навчального закладу (Endowment for higher education institution) –сума коштів або вартість іншого майна, призначена для інвестування або капіталізації на строк не менше 36 місяців, пасивні доходи від якої використовуються вищим навчальним закладом/закладом вищої освіти з метою здійснення його статутної діяльності у порядку, визначеному благодійником або уповноваженою ним особою.

Стани емоційно-психічні – потяги,

емоції, почуття, прагнення, бажання, переживання особистості, пов'язані з пізнанням і самопізнанням; воля, яка виникає завдяки потягам та емоціям і зумовлює дії та вчинки людини.

Стандарт вищої освіти (Higher Education Standard) – сукупність вимог до змісту та результатів освітньої діяльності вищих навчальних закладів / закладів вищої освіти і наукових установ за кожним рівнем вищої освіти в межах кожної спеціальності. Стандарти вищої освіти розробляються для кожного рівня вищої освіти в межах кожної спеціальності відповідно до Національної рамки кваліфікацій і використовуються для визначення та оцінювання якості змісту та результатів освітньої діяльності вищих навчальних закладів / закладів вищої освіти (наукових установ). Стандарт вищої освіти визначає такі вимоги до освітньої програми: обсяг кредитів ЄКТС, необхідний для здобуття відповідного ступеня вищої освіти; перелік компетентностей випускника; нормативний зміст підготовки здобувачів вищої освіти, сформульований у термінах результатів навчання; форми атестації

здобувачів вищої освіти; вимоги до наявності системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти; вимоги професійних стандартів (у разі їх наявності). Див. також: акредитація; ліцензування; Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти; якість вищої освіти.

Стандарт освіти – зведення норм і положень, що визначають державні вимоги до обов’язкових результатів навчання на кожному рівні освіти.

Стандарт освітньої діяльності (Education Activities Standard) – сукупність мінімальних вимог до кадрового, навчально-методичного, матеріально-технічного та інформаційного забезпечення освітнього процесу вищого навчального закладу/закладу вищої освіти і наукової установи. В Україні стандарти освітньої діяльності розробляються для кожного рівня вищої освіти в межах кожної спеціальності з урахуванням необхідності створення умов для осіб з особливими освітніми потребами та є обов’язковими до виконання всіма вищими навчальними

зкладами/зкладами вищої освіти незалежно від форми власності та підпорядкування, а також науковими установами, що забезпечують підготовку докторів філософії та докторів наук. В Європейському просторі вищої освіти на основі визначених вимог до вищої освіти може відбуватися інституційне оцінювання в межах акредитації освітньої програми відповідно до Стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості. Див. також: акредитація; ліцензування; Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти; якість вищої освіти.

Стандарт професійний – затверджені в установленому порядку вимоги до компетентностей працівників, що слугують основою для формування професійних кваліфікацій.

Стандарт спеціалізованої освіти – документ, який містить вимоги до компетентностей та результатів навчання учнів, що мають досягти учні закладів спеціалізованої освіти за мистецьким, спортивним, військовим чи науковим

спрямуванням з одночасним здобуттям повної загальної середньої освіти відповідно до державних стандартів.

Стандарти (Standards) – положення (норми), що визначають певний рівень вимог до змісту, якості та умов її оцінювання. Стосовно закладів вищої освіти/вищих навчальних закладів стандарти містять визначення того, що має бути досягнуто цими закладами для акредитації чи сертифікації їх або їхніх освітніх/ навчальних програм. Щодо освітніх/ навчальних програм, то стандарти включають опис результатів навчання, необхідних для присудження кваліфікації. Див. також: акредитація; освітні, професійні стандарти; компетентність/ компетентності; результати навчання; якість вищої освіти.

Стандарти освітні – цілі навчання і виховання, обов'язкові вимоги до освіти, закріплені в спеціальних нормативних документах. В Україні С. о. визначені в Національній доктрині розвитку освіти (2002 р.). Навчальні плани, програми й підручники ґрунтуються на стандартах змісту освіти, розкривають і деталізують їх.

Процес стандартизації – це встановлення впорядкованих критеріїв та діагностичних вимог до освіти/

Стандартизація освіти (англ. standard – норма, зразок, мірило) – тенденція розвитку освітніх процесів і систем, що реалізується через формування певних універсальних вимог до змісту й результатів освіти (державні освітні стандарти).

Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area) – документ, ухвалений на Болонському саміті в 2005 р. у Бергені (Норвегія), призначений для вищих навчальних закладів та агенцій із забезпечення якості вищої освіти. Містить стандарти і рекомендації щодо внутрішнього забезпечення якості у вищих навчальних закладах, зовнішнього забезпечення якості вищої освіти та стандарти щодо агенцій із зовнішнього забезпечення якості вищої освіти. Див. також: акредитація; ліцензування; стандарт вищої освіти; стандарт освітньої діяльності;

якість вищої освіти.

Стартап – (англ. Startup – запускати) проект, що реалізується за короткі терміни, і вже за деякий час займає певну нішу у сфері інтернет- бізнесу. Прикладами успішних стартапів є Google, Twitter, Apple та ін.

Стаття – науковий твір невеликого обсягу, розміщений у журналі, збірнику або на сайті.

Стратегія у вищій освіті (Strategy in higher education): – визначення довгострокових цілей розвитку вищої освіти та обставин, з урахуванням яких плануються, ресурсно забезпечуються і реалізуються відповідні заходи. У рамках Болонського процесу у 2007 р. прийнята стратегія «Європейський простір вищої освіти в глобальному оточенні», у якій поміж пріоритетів на майбутнє є цілісне функціонування цього простору.

Стратифікація в освіті (лат. stratum – шар і ficatio, від facio – роблю) – поділ сфери освіти на страти (різні типи навчальних закладів) відповідно до освітніх потреб, можливостей і здібностей людини.

Стейкголдери (англ. stakeholders) –

зацікавлена сторона, зацікавлена особа, причетна до освіти; фізична та юридична особа, яка має легітимний інтерес у діяльності організації, тобто певною мірою залежить від неї або може впливати на її діяльність.

Стереотипи гендерні – спрощений, стійкий, емоційно забарвлений образ поведінки й рис характеру чоловіків і/чи жінок. Загальноприйняте консервативне оцінювання норм поведінки; схематизовані, спрощені уявлення про образи чоловіка та жінки; стандартизовані стійкі судження про моделі їхньої поведінки й рис характеру, яким відповідає поняття «жіноче» та «чоловіче» і які закріплюються у свідомості без урахування соціальних змін, суспільного розвитку та життєвих процесів, що відбуваються.

Стереотипи педагогічні – стійкі, спрощені, схематизовані та емоційно забарвлені уявлення про педагогічну діяльність, особистість дитини, батьків і самого педагога.

Стиль керівництва – система методів, прийомів, засобів, які домінують в

управлінській діяльності менеджера освіти, а також індивідуальні властивості їхнього вибору та застосування. Основні види С. к.: авторитарний, демократичний, ліберальний.

Стиль навчання – спосіб, за допомогою якого учень сприймає інформацію і працює з нею, реагує на освітнє середовище.

Стимули – моральні чи матеріальні важелі впливу, що викликають відповідні дії. Стимулювання – процес використання різних стимулів для спонукання людини до певних дій.

Студент (лат. *studens*, родовий відмінок *studentis*) – «ретельно працюючий», «такий, що займається») – учень вищого, у деяких країнах і середнього навчального закладу – особа, яка залучена до формальної освітньої програми вищої освіти. У Стародавньому Римі й у Середньовіччі студентами називали будь-яких людей, зайнятих процесом пізнання. З організацією в XII ст. університетів термін «студент» став вживатись для означення тих, хто навчається (спочатку й тих, хто викладають) у цих закладах; після введення

учених звань для викладачів (магістр, професор тощо) – тільки учнів. У США, Великій Британії й ряді інших країн студентами називають також учнів коледжів.

В Україні студент – це та особа, яка в установленому порядку зарахована до вищого навчального закладу та навчається за денною (очною), вечірньою або заочною, дистанційною формами навчання з метою здобуття певних освітнього й освітньо-кваліфікаційного рівнів.

Студент – це статус, який зобов'язує бути відповідальним за майбутнє країни і його населення.

Студентоцентризований підхід (Student-centered approach/ Learner-centered approach) – передбачає розроблення освітніх програм, які зосереджуються на результатах навчання, ураховують особливості пріоритетів особи, що навчається, ґрунтуються на реалістичності запланованого навчального навантаження, яке узгоджується із тривалістю освітньої програми. При цьому студенту надаються більші можливості щодо вибору змісту,

темпу, способу та місця навчання. Кваліфікація вищої освіти, що як правило, присвоюється після успішного завершення освітньої програми на певному циклі/рівні вищої освіти.

Студентське самоврядування визначається як самостійна громадська діяльність студентів із реалізації функцій управління ЗВО, яка визначається ними і здійснюється у відповідності до мети та завдань, що стоять перед студентськими колективами, є невід’ємною частиною громадського самоврядування, що забезпечує захист прав і інтересів осіб, які навчаються у вищому навчальному закладі, й їхню участь в управлінні вищим навчальним закладом. Діяльність органів студентського самоврядування координується за чинним законодавством.

Ступінь – офіційна освітня кваліфікація, яка присуджується закладом вищої освіти після успішного завершення відповідної освітньої програми. Порівняно з академічним ступенем є більш широким поняттям, оскільки охоплює також професійні освітні кваліфікації. Ступінь

другого циклу – освітня кваліфікація, що присуджується закладом вищої освіти після успішного завершення другого циклу вищої освіти за болонською класифікацією з тривалістю навчання 1-2 роки та навчальним навантаженням 60-120 кредитів ЄКТС. Ступінь другого циклу, який зазвичай називають магістерським, надається на основі отриманого раніше ступеня першого циклу або (у випадку інтегрованого ступеня) на основі третього освітнього рівня за Міжнародною стандартною класифікацією освіти. Ступінь першого циклу – освітня кваліфікація, що присуджується закладом вищої освіти / вищим навчальним закладом після успішного завершення першого циклу вищої освіти за болонською класифікацією з тривалістю навчання не менше трьох років та навчальним навантаженням 180-240 кредитів ЄКТС. Ступінь першого циклу, який зазвичай називають бакалаврським, надається на основі третього освітнього рівня за Міжнародною стандартною класифікацією освіти. Ступінь третього циклу – освітня кваліфікація, що

присуджується закладом вищої освіти після успішного завершення третього циклу вищої освіти за болонською класифікацією з тривалістю навчання 3-4 роки і передбачає обов'язкове проведення науково-дослідницької роботи. Ступінь третього циклу, який зазвичай називають докторським, надається на основі отриманого раніше ступеня другого циклу або в певних випадках – першого циклу вищої освіти.

Стратегія виховання – довгострокове планування реалізації мети діяльності на основі прогнозування характеру розвитку виховання. Стратегія передбачає визначення суб'єктів діяльності, їх підготовку й розподіл за відповідними завданнями, а також розробку способів і методів, організаційних форм, що забезпечують реалізацію цілей. Загальна С. в. розглядається як комплексне утворення, спрямоване на запобігання можливих негативних наслідків особистісного розвитку людини в ситуації суспільних змін і на збереження та подальший розвиток усього позитивного, що накопичено в

досвіді суспільного розвитку народу; послідовна розробка концептуальних основ у соціально-політичному, економічному, організаційно-методичному, соціально-психологічному, психолого-педагогічному та інших планах; багатостороння програма, що включає розробку й технологію створення виховних систем, середовищ; визначення дерева цілей і наступності кожної з них для різних ступенів освіти; визначення організаційних форм виховання Компонентний склад загальної С. в. ґрунтується на діяльнісній основі та включає: мету, спрямованість, зміст, механізм, засоби, способи, критерії оцінювання, продукт і результат. Кожен із цих компонентів трансформується відповідно до різних ступенів освіти, проте загальна С. в., характеризуючись варіативністю форм, засобів, умов виховного впливу, визначається інваріантністю мети, змісту й механізму реалізації.

Стрес – неспецифічна відповідь організму на впливи шкідливих агентів.

Структура освіти – сукупність

освітніх установ, орієнтованих на різні освітньо-кваліфікаційні рівні. В Україні С. о. включає: дошкільну освіту, повну загальну середню освіту, позашкільну освіту, спеціалізовану освіту, професійну (професійно-технічну) освіту, фахову передвищу освіту, вищу освіту, освіту дорослих, зокрема післядипломну освіту. Відповідно встановлені такі освітні рівні: дошкільна освіта, початкова освіта; базова середня освіта, профільна середня освіта, професійно-технічна освіта; фахова передвища освіта, базова вища освіта; науковий рівень вищої освіти. Крім того, установлені такі освітньо-кваліфікаційні рівні: кваліфікований працівник, молодший спеціаліст, молодший бакалавр, бакалавр, магістр, доктор філософії, доктор наук. Учені звання – старший науковий співробітник, доцент, професор.

Структури інноваційного процесу:

- діяльнісна структура – сукупність таких компонентів, як мотиви – ціль – завдання – форми – методи – результати. Всі названі компоненти діяльності реалізуються в певних умовах, які в саму

структуру діяльності не входять, але ігнорування яких паралізує інноваційний процес;

- суб'єктивна структура включає інноваційну діяльність всіх суб'єктів розвитку школи: директора, його заступників, учнів, батьків, методистів, викладачів, консультантів, експертів, працівників органів управління освіти; враховує функціональне і рольове співвідношення всіх учасників кожного з етапів інноваційного процесу; відображає характер стосунків між суб'єктами інноваційного розвитку навчального закладу;

- рівнева структура – відображає у взаємозв'язку інноваційну діяльність на міжнародному, державному, регіональному, районному (міському) і шкільному рівнях. Передбачає цілеспрямовану діяльність керівників з узгодження змісту інновацій, інноваційної політики на кожному рівні;

- змістова структура інноваційного процесу передбачає розробку та засвоєння нововведень в навчанні, вихованні, організації навчально-виховного процесу, в

управлінні школою тощо. В свою чергу кожний компонент такої структури має свою складну побудову;

- структура життєвого циклу передбачає послідовність етапів, які проходить будь-яке нововведення: виникнення – швидкий ріст – зрілість – освоєння – поширення – проникнення в усі ланки навчально-виховного процесу – тривале використання – вичерпання можливостей – застосування в нових сферах – фініш;

- структура генезису інновацій: виникнення – розробка ідеї – практикування – освоєння в практичній роботі – використання;

- управлінська структура передбачає взаємодію чотирьох видів управлінських дій: планування – організація навчальної діяльності – керівництво – контроль. Як правило, інноваційний процес в школі планується у вигляді концепції розвитку школи чи у вигляді програми її розвитку, а пізніше організується діяльність колективу навчального закладу щодо реалізації цієї програми і контроль за її

результатами;

- організаційна структура інноваційного процесу в школі включає наступні етапи: діагностичний – прогностичний – власне організаційний практичний – загальнюючий – упроваджувальний.

Суб'єкт освітньої діяльності – фізична або юридична особа (заклад освіти, підприємство, установа, організація), що провадить освітню діяльність.

Субкультура (лат. sub – під чимось, cultura – культура) – певний стиль, спосіб життя і мислення окремих соціальних груп усередині суспільства; форма (або ж тип) культури, що має відповідну систему символів і цінностей (тобто норм, стандартів, ідеалів та переконань), що відрізняють певну соціальну групу від більшості членів суспільства; система цінностей, установок, способів поведінки й життєвих стилів певної соціальної групи, яка відрізняється від панівної в суспільстві культури, хоча й пов'язана з нею. Членство в таких субкультурах надає відчуття ідентичності та забезпечує певну

компенсацію «невдач» у звичайному суспільстві. Постмодерне суспільство складається з великої кількості субкультур, які відрізняються одна від одної своїми життєвими стилями.

Субкультура молодіжна – складник молодіжної культури, якому притаманна опозиційність стосовно традиційної культури. Види С. м.: бітники, хіп-хоп, готи, хіпі, панки, репери, скінхеди, емо, байкери, металісти, графітери, кіберспортсмени.

Сублімація – психічний процес перетворення і перенаправлення енергії на соціальну роботу й культурну творчість.

Сумісність групова – соціально-психологічний показник згуртованості групи, що виражає можливість безконфліктного спілкування і погодження дій індивідів в умовах спільної діяльності.

Супервізія – надання професійної допомоги працівнику або закладу, яка спрямована на подолання професійних труднощів, аналіз недоліків та вдосконалення організації роботи. Супервізія – інструмент професійної підтримки та професійного розвитку, що

передбачає комплекс заходів із навчально-методичного супроводу педагогічних працівників закладів дошкільної і загальної середньої освіти в умовах реалізації завдань Нової української школи.

Супервізор – тренер, тренер-педагог, фахівець з високим рівнем кваліфікації та успішним досвідом роботи, який здійснює свою діяльність з метою професійної підтримки та професійного розвитку педагогічних працівників закладів дошкільної і загальної середньої освіти, тренерів і тренерів-педагогів, сприяє налагодженню партнерства між усіма учасниками освітнього процесу в умовах реформування системи освіти в Україні, упровадження Концепції Нової української школи.

Супровід психолого-педагогічний – системна діяльність практичного психолога та соціального педагога, спрямована на створення комплексної системи клініко-психологічних, психолого-педагогічних і психотерапевтичних умов, що сприяють засвоєнню знань, умінь і навичок, успішній адаптації, реабілітації, особистісному

становленню особи, нормалізації сімейних стосунків, її інтеграції в соціум.

Супровід соціальний – вид соціальної роботи, спрямованої на здійснення соціальної опіки, допомоги та патронажу соціально незахищених категорій дітей та молоді з метою подолання життєвих труднощів, збереження, підвищення їхнього соціального статусу.

Сурдопедагогіка – розділ сурдології, який розробляє методи навчання глухих та слабочуючих дітей.

Сцієнтизм (з лат. Scientia – знання, наука) – світоглядна позиція, пов'язана з абсолютизацією позитивних аспектів впливу природничих наук на розвиток культури, абсолютизацією ролі науки в розвитку суспільства. В основі С. лежить уявлення про наукове знання як про найвищу культурну цінність і достатню умову орієнтації людини у світі. Ідеалом для С. є не все наукове знання, а насамперед результати й методи природничо-наукового пізнання.

Т

Табу (із полінез. мов *tapu* (*tabu*) – зовсім виділений) – це заборона використання певних слів (лайливих, вульгарних, нецензурних), зумовлена культурними, етичними, моральними чинниками; звичайно їх замінюють евфемізмами, тобто пом'якшеними виразами.

Тавтологія (від грец. «те саме» і «слово») – це повторення сказаного (змісту цілого вислову або його частини). У професійній комунікації т. свідчить про недостатню логічну та мовну грамотність особи, що ускладнює спілкування та затягує його в часі. Наприклад: промовець промовив промову, лектор читає лекцію, робітник добре робить роботу. Втім т. використовують і як стилістичний засіб для збільшення виразності та емоційності народнопоетичної мови, персонажів художнього твору й ораторського мистецтва.

Такесика (від лат. *tactilus* – дотик) – невербальна (несловесна) комунікація, пов'язана з тактильною системою

сприйняття; включає найрізноманітніші дотики: потискування рук, поцілунки, погладжування, обійми тощо.

Творчість – комплексне явище, зумовлене розмаїттям соціально-психологічних та психолого-фізіологічних передумов. Продуктивна діяльність людини, здатна породжувати якісно нові матеріальні та духовні продукти.

Творчість педагога-новатора проявляється в:

- ефективному використанні вже створеного досвіду в нових умовах, удосконаленні відомого у відповідності з новими завданнями, в освоєнні наукових розробок та їх розвитку;
- гнучкості при використанні запланованого в нестандартних ситуаціях;
- влучній імпровізації як на основі точних знань і компетентного розрахунку, так і на високорозвинутій інтуїції;
- умінні обґрунтувати як завчасно підготовлені, так і інтуїтивні рішення, умінні фантазувати: бачити ближню, середню та далеку перспективи;

- умінні продукувати ідею, реалізувати її в конкретних умовах, бачити всі варіанти вирішення однієї й тієї ж проблеми, використовувати досвід інших.

Творчий залік – форма вступного випробування, яка передбачає визначення достатності рівня творчих та/або фізичних здібностей вступника для участі в конкурсному відборі на певну конкурсну пропозицію у випадках, передбачених цими Умовами на відкриті та фіксовані (закриті) конкурсні пропозиції, на основі повної загальної середньої освіти. Правилами прийому до закладу вищої освіти на певну конкурсну пропозицію творчий залік може бути виключений з переліку обов'язкових вступних випробувань.

Творчий конкурс – форма вступного випробування для вступу для здобуття ступеня молодшого бакалавра, бакалавра на основі повної загальної середньої освіти, яка передбачає перевірку та оцінювання творчих та/або фізичних здібностей вступника (у тому числі здобутої раніше спеціалізованої освіти), необхідних для здобуття вищої освіти за спеціальністю, яка

включена до Переліку спеціальностей, прийом на навчання за якими здійснюється з урахуванням рівня творчих та/або фізичних здібностей вступників, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 15 жовтня 2015 року № 1085, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 04 листопада 2015 року за № 1351/27796 (у редакції наказу Міністерства освіти і науки від 13 жовтня 2017 року № 1378). Результат творчого конкурсу оцінюється за шкалою, визначеною цими Умовами та Правилами прийому.

Творчий потенціал особистості – системна якість особистості бути суб'єктом творчості в професійній діяльності, спілкуванні і самопізнанні. Т. п. о., що виявляється в прогресивній інноваційній діяльності, творчому пошуку, умінні ухвалювати нестандартні ефективні рішення, прямо пов'язаний з рівнем професіоналізму особистості. Тісно пов'язане з поняттями «самоактуалізація», «самовдосконалення», «самореалізація». Сам процес розвитку творчого потенціалу

проходить та усвідомлюється особистістю як процес самовдосконалення, а результатом цього процесу є самореалізація особистості. Творчий потенціал характеризується наявністю: творчої спрямованості професійних інтересів; потребою в новаторській діяльності; схильністю до інновацій; високим рівнем загального й деяких спеціальних видів інтелекту; самостійністю; розвиненою професійною Я-зв'язків; розвиненою рефлексивною культурою; сильною волевою регуляцією поведінки та діяльності; розвиненою уявою; умінням управляти своїми станами, зокрема стимулювати свою творчу активність.

Творчий потенціал навчальних закладів — це одна з характеристик персоналу навчальних закладів, основу формування якого складають кадрові та матеріально-технічні компоненти, а також наявність науково-технічної й інтелектуальної власності. За цих умов важливою його складовою є наявність науково-педагогічних працівників. Підвищення рівня освіти є фактором

підвищення рівня знань і творчої активності цієї категорії персоналу.

Теза (від грец. «положення, твердження») – головна думка (твердження), істинність якої треба переконливо доказати в словесній комунікації; це основоположні твердження певної теорії, концепції, наукової доповіді, публічного виступу, лекції тощо.

Тезаурус (грец. «скарб, скарбниця») – 1) словник, у якому з максимальною повнотою відбито лексичний склад мови; перелік слів супроводжується уживанням їх у текстах; створюється для опису історичних пам'яток, мови письменників, окремих творів; 2) словник, у якому слова об'єднані в певні групи за поняттями, темами; родовидові відношення між поняттями допомагають знайти в т. відповідне слово; 3) у комунікативній лінгвістиці й методиці викладання мови – запас слів індивіда, необхідний для спілкування за певною темою чи з певної дисципліни / спецкурсу.

Тези – стисло сформульовані основні положення статті, лекції, доповіді.

Телекомунікаційні технології – технології передавання й одержання інформації за допомогою глобальних комп'ютерних мереж.

Текст (лат. textum – зв'язок, тканина, побудова) – зв'язне цілісне мовлення, письмове чи усне повідомлення, що має змістову і структурну завершеність й орієнтоване автором на певний адресат. Складники т. – речення, лексико-граматичні засоби для зв'язку речень у цілісну одиницю комунікації. Т. є результатом спілкування (інтерації і трансакції), структурно-мовною складовою й одночасно кінцевою реалізацією комунікації, тобто тією структурою, в яку втілюється «живий» дискурс після свого завершення.

Тема (від грец. «основа, положення») – компонент актуального членування висловлювання, початковий пункт повідомлення; це те, стосовно чого щось стверджується у висловлюванні; дане, відоме.

Тематичне табу – це заборона спілкування на певну тему в певній культурі чи в соціумі.

Темп мовлення (італ. *tempo*, лат. *tempus* – час) – це часова організація, швидкість одиниць мовного коду, складова інтонації мовлення. Т.м. є важливою смисловою й експресивноемоційною функцією спілкування, у тому числі у фаховій сфері.

Теорія – найдосконаліша форма наукового відображення дійсності: Система наукових знань про якусь сукупність об'єктів, яка описує, пояснює і передбачає явища певної предметної галузі. Сукупність узагальнених положень, які становлять певну науку чи розділ науки. Теорія (розгляд, дослідження) – логічне узагальнення практичного досвіду людей. Система вірогідних наукових знань про якусь сукупність об'єктів, яка описує, пояснює і передбачає явища певної предметної галузі. Теорія є найдосконалішою формою відображення дійсності. Загальні міркування на противагу практичній діяльності.

Теорія когнітивної відповідності – напрям когнітивної психології, який досліджував співвідношення логічного та

алогічного в поведінці людини. Ця теорія ґрунтувалась на гіпотезі, що когнітивна структура людини не може бути розбалансованою, дисгармонійною. Якщо виникає порушення рівноваги, то миттєво спрацьовує психологічна тенденція до поновлення балансу когнітивної системи.

Теоретична підготовка – плануються заходи щодо вдосконалення організації та методики викладання теоретичних навчальних предметів, пошуків найбільш ефективних і оптимальних методів навчання, розробки дидактичних матеріалів для комплексного методичного забезпечення занять (уроків).

Територіальна доступність – сукупність умов, що сприяють забезпеченню права дитини на здобуття якісної повної загальної середньої освіти за кошти державного та місцевого бюджетів у найбільш доступному і наближеному до її місця проживання закладі освіти.

Територія обслуговування – адміністративно-територіальна одиниця (її частина, окремі будинки), визначена і закріплена відповідним органом місцевого

самоврядування або уповноваженим ним органом за закладом освіти для забезпечення права кожної дитини, яка проживає на цій території, на здобуття початкової та/або базової середньої освіти у найбільш доступному та наближеному до місця проживання дитини закладі освіти.

Тимчасово переміщений заклад вищої освіти (наукова установа) – заклад вищої освіти (наукова установа), який у період тимчасової окупації або антитерористичної операції у період її проведення, під час здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях за рішенням засновника (засновників) змінив своє місцезнаходження шляхом переміщення з тимчасово окупованої території до населеного пункту на підконтрольній українській владі території.

Типова освітня програма – документ, що містить комплекс освітніх компонентів, які забезпечують досягнення учнями результатів навчання, визначених

державним стандартом (стандартом спеціалізованої освіти) для відповідного рівня повної загальної середньої освіти, що затверджується центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки (для закладів спеціалізованої освіти - центральними органами виконавчої влади, до сфери управління яких належать відповідні заклади спеціалізованої освіти).

Типовий навчальний план – складник типової освітньої програми, що визначає загальний обсяг навчального навантаження на відповідному рівні (циклі) повної загальної середньої освіти (в навчальних годинах), його рекомендований розподіл за роками навчання між навчальними предметами (інтегрованими курсами), обов'язковими для вивчення, послідовність їх вивчення, а також кількість годин на вивчення вибірових освітніх компонентів, зокрема, навчальних предметів, курсів, інтегрованих курсів.

Трудова міграція – переміщення особи, пов'язане з перетинанням державного кордону або меж адміністративно-територіальної одиниці з

метою виконання або пошуку роботи.

Термін (лат. *terminus* – межа, кордон) – вербальний (словесний, мовний) знак спеціального поняття (у широкому розумінні); слово (просте, складне, аббревіатура) або словосполучення, що точно позначає (називає, номінує) спеціальне поняття певної галузі знань (науки, техніки, культури, мистецтва, політики), є офіційно затвердженим і рекомендованим для використання у фаховій усній та писемній діяльності; обов'язково має наукове визначення (дефініцію), позбавлене емоційно-експресивного забарвлення; обов'язково входить до системи понять (термінології) відповідної галузі, у межах якої не повинен мати (крім абсолютних) синонімів та два чи більше лексичних значень. Наприклад: екстер'єр, макроекономіка, метафора, парадигма, полімер, синхрофазотрон; комп'ютерний дизайн, ланцюгова реакція, міжнародне право). Т. представлені тільки чотирма самотійними частинами мови (іменниками, прикметниками, дієсловами, прислівниками) у двох сферах існування: у

первинній сфері (сфері їх функціонування, тобто в текстах) та у вторинній сфері (сфері їх фіксації, тобто у словниках, тезаурусах). У фахових текстах функціонують як вузькоспеціальні т. (абсолютно специфічні), так і загальнонаукові й міжнаукові т. (відносно специфічні).

Термінографія (від лат. *terminus* – межа, кордон і *grapho* – пишу) – розділ лексикографії (науки про словники) та термінознавства (інтегративної науки про терміни), який розробляє принципи укладання термінологічних словників різних типів та безпосередньо готує до видання ці словники.

Термінознавство – самостійна комплексна (інтегративна) науково-прикладна дисципліна, що всебічно вивчає терміни: їх історію творення й особливості функціонування, структуру, мовні параметри, поняттєвий зміст, а також різноманітні аспекти мови для спеціального призначення як у теоретичній площині, так і в практичному вимірі. Розроблено понад 600 Державних стандартів України на терміни і визначення, підготовлено десятки

термінологічних словників (галузових, тлумачних, перекладних, навчальних).

Термінологізація – перехід загальновживаного слова у термін; в основі термінологізації – метафора і спеціалізація значення (наприклад, іменник утома (стан людини) в мові техніки є терміном (утома металів, механічна втома, термічна втома).

Термінологічна компетентність – це ключовий складник фахової культури індивіда, який віддзеркалює сформованість у нього поняттєво-термінологічного апарату з відповідного фаху.

Термінологія (від лат. terminus – межа, кордон і logos – вчення) – 1) сукупність термінів певної галузі науки, виробництва, мистецтва, політики тощо (наприклад, економічна т., лінгвістична т., математична т., технічна т., філософська т., хімічна т., юридична т.); 2) сукупність термінів у рамках лексики окремої природної мови (наприклад, англійська т., українська т., польська т.).

Терміносистема (від лат. terminus – межа, кордон і грец. «ціле, складене з частин, поєднання») – організована

сукупність термінів певної галузі науки, техніки, культури, мистецтва тощо, у якій ураховано лексико-семантичні й словотвірні зв'язки між термінами та відповідними поняттями в рамках однієї групи.

Точність мовлення – когнітивно-риторичний аспект спілкування, один із найважливіших складників тактики адресанта, пов'язаний з добором і побудовою повідомлень у повній відповідності до стратегії комунікації.

Тест (від англ. «випробування») – коротке стандартне завдання, метод випробування, що застосовується у різних галузях науки для одержання кількісної характеристики певних явищ.

Тест – сукупність взаємопов'язаних контрольних завдань, які дозволяють надійно та валідно вимірити та оцінити знання, уміння та будь-які інші характеристики особистості.

Тест дидактичний (педагогічний) – підготовлений відповідно до певних вимог комплекс стандартизованих завдань, що дають змогу виявити в учасників тестування компетенції, які піддаються певному

оцінюванню заздалегідь встановленими критеріями.

Тест креативності – сукупність методик для вивчення та оцінювання креативних здібностей особистості.

Тести (від англ. test – випробування, дослідження) – система формалізованих завдань для виявлення рівня підготовленості учнів (студентів), оволодіння цими знаннями, уміннями, навичками.

Тестові завдання – певні типи дій тих, хто навчається, які мають бути прийняті за свідчення досягнення результату.

Тестування – це стандартизоване вимірювання індивідуальних відмінностей, властивостей, явищ.

Тестування педагогічне – метод, за допомогою якого вибірка поведінки, навчання, формування, розвитку чи виховання, яка репрезентує передумови або результати відповідного процесу, повинна максимально відповідати принципам зіставного, об'єктивності, надійності й валідності вимірювань, повинна пройти опрацювання та інтерпретацію і бути

готовою до використання у педагогічній практиці.

Технічні засоби захисту – технічні пристрої і (або) технологічні розробки, призначені для створення технологічної перешкоди порушенню авторського права й (або) суміжних прав при сприйнятті й (або) копіюванні захищених (закодованих) записів у фонограмах (відеограмах) і передачах організацій мовлення чи для контролю доступу до використання об’єктів авторського права й суміжних прав.

Технічна помилка – описка, друкарська, граматична, арифметична помилка, допущена державним реєстратором під час проведення ним реєстраційних дій.

Технічна помилка – помилка, допущена уповноваженою особою приймальної комісії з питань прийняття та розгляду заяв під час внесення відомостей про вступника або заяви до Єдиної державної електронної бази з питань освіти (далі – ЄДЕБО), що підтверджується актом про допущену технічну помилку.

Технічний адміністратор Єдиного

державного реєстру – визначене Міністерством юстиції України державне унітарне підприємство, віднесене до сфери його управління, що здійснює заходи із створення, доопрацювання та супроводження програмного забезпечення Єдиного державного реєстру, порталу електронних сервісів та відповідає за їх технічне і технологічне забезпечення, збереження та захист даних, що містяться в Єдиному державному реєстрі, надає, блокує та анулює доступ до Єдиного державного реєстру та проводить навчання по роботі з цим реєстром.

Технічні засоби охорони – технічні засоби, що використовуються під час здійснення охоронної діяльності: системи, прилади та обладнання для виявлення, оповіщення і попередження про наявність небезпеки для життя людей та/або майна.

Технологізація – неухильне дотримання змісту і послідовності етапів впровадження нововведень.

Технологічна карта – 1) опис процесу у вигляді покрокової, поетапної послідовності дій з позначенням

застосованих засобів. 2) база даних з набором навчальних цілей, критеріїв оцінки їх досягнень, форм, методів, способів, прийомів навчання, зразків індивідуальних навчальних програм і способів їх складання.

Технологічна компетентність – складова соціально-професійної компетентності, яка дозволяє швидко та ефективно вирішувати професійні проблеми й завдання за допомогою використання різноманітних технологій.

Технологічна культура педагога – динамічна система педагогічних цінностей, технологічних умінь і творчої індивідуальності педагога. Компонентами Т. к. п. є різні рівні педагогічної практики.

Технологічна операція – це частина трудового процесу, що виконується одним або групою працівників на одномуробочому місці над одним предметом праці без переналагодження обладнання. Кожна операція має свою структуру, до якої входять трудові рухи, дії та прийоми.

Технологічна перерва – перерва в роботі з завданнями сертифікаційної роботи учасників ЗНО для проведення перевірки

відповідальним за пункт ЗНО правильності розсаджування учасників ЗНО та проставляння уповноваженою особою Українського центру оцінювання якості освіти (далі – уповноважена особа) відміток в сертифікатах зовнішнього незалежного оцінювання (далі – сертифікат) про проходження учасниками зовнішнього незалежного оцінювання з певного предмета.

Технологічна схема – умовне зображення технології процесу, поділ його на окремі функціональні елементи й позначення логічних зв'язків між ними.

Технологічне навчання – тип освітніх теорій і систем, орієнтованих на формування вузько предметних функціональних умінь і навичок у кожного учня, необхідних для успішної діяльності (функціональна грамотність).

Технологічний підхід до навчання – вихідний складник сутності новочасної освітньої парадигми, в межах якої впроваджується певна технологія чи їх сукупність. Технологічний підхід передбачає системний, організований,

цілеспрямований вплив на процес учіння учнів, а також управління і керівництво їх пізнавальними діями задля досягнення наперед визначених цілей освіти.

Технологічний процес – система технологічних одиниць, зорієнтованих на конкретний педагогічний результат.

Технологія – чинник внутрішнього середовища організації: поєднання кваліфікованих навичок персоналу, обладнання, інфраструктури, інструментів та відповідних технічних знань, необхідних для проведення бажаних перетворень матеріалів, інформації, людей.

Технологія навчання – закономірна педагогічна діяльність, яка реалізує науково обґрунтований проект дидактичного процесу і якій притаманний більш високий ступінь ефективності, надійності та гарантованості результату, ніж традиційним способам навчання.

Технологія навчання – 1) певний порядок, логічність і послідовність викладу змісту навчання відповідно до поставленої мети, повною мірою алгоритмізація спільної діяльності вчителя і учнів у процесі

навчання, узгодженість їхніх дій і взаємин;
2) шлях освоєння конкретного навчального матеріалу (поняття) в межах відповідного предмета, теми, питання та обраної технології; 3) використання комплексу сучасних технічних засобів навчання в освіті. У сучасній психол.-пед. літературі зустрічаються такі словосполучення, як «освітня технологія», «пед. технологія», «технологія навчання» тощо.

Технологія науково-методичного супроводу розвитку професійної компетентності управлінців та педагогів – адекватна андрагогічній моделі освіти та спирається на положення, де «стимулом до саморозвитку фахівця виступає зміна його ставлення до себе й до професійної діяльності, усвідомлення здібностей виходити за межі заданого і творчого перетворення самого себе».

Технологія розв’язування управлінських завдань в інноваційному освітньому закладі:

- діагностика зовнішніх та внутрішніх умов життєдіяльності закладу;
- визначення потреб

управлінському рішенні, його цільова орієнтація.

- планування управлінських заходів щодо реалізації управлінського рішення;

- організаційне забезпечення управлінських задумів;

- мобілізаційно-спонукальна діяльність щодо формування готовності колективу до сприйняття управлінських впливів;

- мотивуючо-формуюча діяльність щодо переводу управлінських цілей у цільову орієнтацію членів колективу;

- запровадження управлінських заходів.

- контрольно-аналітична та оцінювальна діяльність щодо результативності управлінських заходів;

- координація управлінських заходів у системі життєдіяльності закладу;

- заохочення та корекція дій суб'єктів та об'єктів управлінських заходів;

- творчий пошук нових ефективних

управлінських рішень.

Технології дистанційного навчання – комплекс освітніх технологій, включаючи психолого-педагогічні та інформаційно-комунікаційні, що надають можливість реалізувати процес дистанційного навчання у навчальних закладах та наукових установах.

Технологія виховна – науково обґрунтована стратегія, тактика й процедура виховання. Технологія інформаційна – цілеспрямовано організована сукупність інформаційних процесів із застосуванням засобів обчислювальної техніки, які забезпечують високу швидкість обробки даних, швидкий пошук інформації, розподіл даних, доступ до джерел інформації незалежно від місця їхнього розташування.

Технологія навчання – системна категорія, орієнтована на дидактичне застосування наукового знання, наукові підходи до аналізу та організації навчального процесу з урахуванням емпіричних інновацій на досягнення високих результатів у розвитку особистості учня. Основною рисою будь-якої Т. н. є

рухливість, мобільність, здатність до швидких змін. У документах ЮНЕСКО Т. н. розглядається як системний метод створення, застосування і визначення всього процесу викладання і засвоєння знань з урахуванням технічних та людських ресурсів та їхньої взаємодії, що ставить своїм завданням оптимізацію форм освіти. Спочатку термін Т. н. був пов'язаний із застосуванням технічних засобів навчання та методів навчання. Прогрес інформатики як науки про передачу, переробку й зберігання інформації, а також розвиток засобів комунікації суттєво розширили та змінили поняття терміну Т. н. у бік системного аналізу й проєктування процесу навчання. Структуру Т. н. складають: концептуальна основа; змістовна частина (мети, зміст навчання); процесуальна частина (організація навчального процесу, методи й форми навчальної діяльності учнів, діяльність учителя, діагностика навчального процесу).

Технологія педагогічна – сукупність засобів і методів відтворення теоретично обґрунтованих процесів навчання і

виховання, що дозволяють успішно реалізовувати поставлені освітні цілі. Т. п. передбачає відповідне наукове проєктування, за якого цілі задаються досить однозначно й зберігається можливість об'єктивних поетапних вимірювань та підсумкової оцінки досягнутих результатів. Т. п. – відносно нове поняття педагогічної науки. У 60-70-х рр. ХХ ст. воно асоціювалось з методикою застосування ТЗН. У дослідженнях російських фахівців поняття Т. п. отримало ширший зміст і додається до великого кола освітніх процесів, розглядається в педагогічних системах різного рівня: національних і регіональних навчальних закладів або груп учнів. Практично воно найбільш широко використовується при описі педагогічних систем закладів загальної та професійної освіти.

Технологія освіти – система функціонування всіх компонентів педагогічного процесу, побудована на науковій основі, запрограмована в часі та просторі, що забезпечує досягнення намічених результатів.

Толерантність – готовність прийняти поведінку і переконання, які відрізняються від ваших власних, хоча ви, можливо, не згодні з ними, або не схвалюєте їх. Декларація принципів толерантності (ЮНЕСКО, 1995).

Точки прив'язки – індикатори, які забезпечують цілісність кваліфікацій, сукупностей результатів навчання. Використовуються проектом Тюнінг для означення галузей знань / предметних областей, для яких розробляються освітні програми різних рівнів. Дивись також: проект Тюнінг; галузь знань.

Точність – здатність виконувати завдання при невеликій кількості помилок і робити це точніше без наявності фахової допомоги.

Транснаціональна вища освіта (Transnational higher education) – вища освіта, що надається громадянам певної країни навчальними/освітніми закладами іншої держави.

Транснаціональні теоретичні конструкти порівняльної та міжнародної післядипломної освіти – засоби наукового

аналізу й компаративного узагальнення освітніх явищ, процесів, станів після одержання ступеня бакалавра, а також результатів спостережень пояснень, інтерпретацій їх онтологічного статусу, для переходу від емпіричного знання до концептуального в різноманітних формах. У втіленні в практику з 6.09.2014 нового Закону України «Про вищу освіту» глибшому розумінню вітчизняних особливостей післядипломної та міжнародної освіти сприяє зіставлення з транснаціональними теоретичними конструктами. До основних конструктів належать: суб'єкт постдипломних кваліфікацій; неступенева, ступенева й міжступенева підсистеми терціарної освіти; бакалаврсько-магістерський, магістерсько-докторський, докторський та постдокторський етапи післядипломної підготовки; траєкторії освітнього поступу післядипломників за філософсько-соціальними моделями, формування спеціалізованого людського капіталу працівниками знань найвищої кваліфікації та інші.

Трансфер кредитів (Credit transfer) – процес зарахування кредитів, присвоєних в одному навчальному/освітньому закладі та визнаних в іншому, як правило, з метою отримання (присудження) кваліфікації.

Трансфер технології – це передача технології, що оформлюється шляхом укладання двостороннього або багатостороннього договору між фізичними та / або юридичними особами, яким установлюються, змінюються або припиняються майнові права й обов'язки щодо технології та / або її складових.

Трансформація конфлікту – процес, за якого конфлікти, такі як війни та міжетнічне і міжрелігійне насильство, змінюються або трансформуються і завершуються мирним фіналом. Це довгостроковий процес, який спрямований на ліквідацію корінних причин конфлікту, а також поведінку і ставлення один до одного сторін, учасниць конфлікту.

ТРДЗ – теорія рішення дослідницьких (винахідних) задач, основоположником якої є винахідник, письменник – фантаст – Генріх Саулович Альтшуллер. Вперше

ТРДЗ була апробована в 60-ті роки ХХ століття в гуртках технічної творчості, де проводилося навчання інженерів та педагогів, які пройшли підготовку на семінарах Г.С. Альтшуллера. Дітей на цих заняттях вчили творчому процесу: придумувати нові, до тих пір небачені літаки, машини, кораблі, а потім виготовляти їх моделі.

Тренер/тренерка – людина, яка готує програму навчальних вправ, наприклад, дебатів, ознайомчих поїздок, перегляду фільмів і виконання вправ.

Тренер-педагог – особа, яка здійснює комплекс заходів з підвищення кваліфікації вчителів, асистентів вчителів закладів загальної середньої освіти з інклюзивним та інтегрованим навчанням та заступників директорів закладів загальної середньої освіти з навчально-виховної (навчальної, виховної) роботи у початкових класах для впровадження Державного стандарту початкової освіти та нових методик згідно з Концепцією реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період

до 2029 року, схваленою розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. № 988

Тренінг – процес навчання знанням, навичкам і поглядам, які вам необхідні, щоб виконати конкретну роботу або вид діяльності, наприклад, щоб ви могли захистити права людини.

Тренінг – багатофункціональний метод передбачених змін психологічних феноменів людини, групи та організації з метою гармонізації професійного й особистісного буття людини; навчання технологіям дії на основі певної концепції реальності в інтерактивній формі.

Третій (освітньо-науковий) рівень вищої освіти (Third (education and research) cycle of higher education) – рівень вищої освіти, що відповідає 8-му кваліфікаційному рівню Національної рамки кваліфікацій і передбачає здобуття особою теоретичних знань, умінь, навичок та інших компетентностей, достатніх для продукування нових ідей, розв’язання комплексних проблем у галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної

діяльності, оволодіння методологією наукової та педагогічної діяльності, а також проведення власного наукового дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

Тривалість навчальної програми (Duration of study programme): див. Тривалість освітньої програми (Duration of educational programme). Тривалість освітньої програми (Duration of educational programme) – стандартна кількість років, упродовж яких здобувач вищої освіти може виконати освітню програму. В Європейському просторі вищої освіти один навчальний рік вважається еквівалентним 60 кредитам ЄКТС.

Трициклова система вищої освіти (Three-cycle system of higher education) – запроваджена в рамках Болонського процесу система вищої освіти, що складається з трьох циклів: перший і другий цикли відповідають 6-му і 7-му освітнім рівням за Міжнародною стандартною класифікацією освіти, а третій – 8-му (найвищому) освітньому рівню за цією

класифікацією. Перший, другий і третій цикли зазвичай називають бакалаврським, магістерським, докторським. Кожен з цих циклів забезпечує доступ до професійної кар'єри та подальшого навчання. Характер кваліфікацій, що надаються на кожному з циклів описується Дублінськими дескрипторами в межах Рамки кваліфікацій Європейського простору вищої освіти. Документами Болонського процесу допускається також існування короткого циклу в межах першого циклу, що відповідає 5-му освітньому рівню за Міжнародною стандартною класифікацією освіти.

Труднощі, що пов'язані із засвоєнням педагогічних нововведень:

- нерозробленість механізму реалізації педагогічної інновації в конкретному навчальному закладі;
- відсутність необхідного навчально-методичного забезпечення;
- недостатня поінформованість вчителів з проблем організації і проведення інноваційної діяльності;

- відсутність сертифікованих критеріїв оцінки ефективності даної роботи;
- велике навантаження педагогів навчальною та іншими видами діяльності;
- обмеженість ресурсів та інші.

Трудова дія – це логічно завершена сукупність трудових рухів, що виконуються без перерви одним або кількома робочими органами люди при незмінних предметах і засобах праці (наприклад, дія «вимкнути комп'ютер» виконується очима і руками людини з одним комп'ютером за допомогою кількох трудових рухів – натиснення на кнопки).

Трудова поведінка групи людей – соціально регульований комплекс дій її членів, пов'язаний із синхронізацією їх соціальних чи соціально-професійних інтересів з функціональним алгоритмом виробничого персоналу.

Трудова реабілітація – система заходів, розроблених з урахуванням схильностей, фізичних, розумових і психічних можливостей особи і спрямованих на оволодіння трудовими навичками забезпечення трудової діяльності

та адаптацію у виробничих умовах, у тому числі шляхом створення спеціальних чи спеціально пристосованих робочих місць.

Трудова функція – складова частина виду трудової діяльності, що являє собою інтегрований (відносно автономний) набір трудових дій, що визначається технологічним процесом та передбачає наявність компетентностей, необхідних для їх виконання. (Наказ Міністерства соціальної політики України «Про затвердження «Методики розроблення професійних стандартів» від 22 січня 2018 р. № 74).

Трудовий договір – угода між працівником та власником підприємства, установи, організації або уповноваженим ним органом, чи фізичною особою, за якою працівник зобов’язується виконувати роботу за певною спеціальністю, кваліфікацією або посадою, підпорядковуючись внутрішньому трудовому розпорядку, а власник підприємства або уповноважений ним орган, чи фізична особа зобов’язується виплачувати працівнику заробітну плату та

забезпечувати необхідні для виконання роботи умови праці, передбачені законодавством про працю, колективним договором і угодою сторін.

Трудовий потенціал – це інтегральна оцінка кількісних і якісних характеристик економічно активного населення. (Трудовий потенціал - це конкретні працівники, ступінь можливого використання яких у виробництві залежить від якості управління. Спільними для всіх цих термінів є такі риси: обов'язкова участь чи спроможність до участі у господарській діяльності; прогнозованість корисного результату від цієї участі; виключне значення якісних характеристик тощо.

Трудовий прийом – це певна сукупність трудових дій і рухів працівника з незмінними предметами і засобами праці, що послідовно виконуються один за одним і мають конкретне цільове призначення (наприклад, зробити копію документа за допомогою розмножувальної техніки).

Трудовий процес – складова частина технологічного процесу. Структурно будь-який трудовий процес складається з

технологічних операцій.

Трудові ресурси – головна продуктивна сила суспільства, носії відносин, що складаються у процесі формування, розподілу і використання трудових ресурсів. Незалежно від цілей використання трудові ресурси можна розглядати як економічну та планово-облікову категорії. Трудові ресурси як економічна категорія являють населення, яке володіє фізичною та інтелектуальною здатністю відповідно до умов відтворення робочої сили. Трудові ресурси як планово-облікова категорія репрезентують населення у працездатному віці, зайняте і незайняте у суспільному виробництві; частина працездатного населення, що володіє фізичними і розумовими якостями, здібностями й знаннями, необхідними для здійснення корисної діяльності.

Трудовий рух – це одноразове переміщення робочих органів людини при виконанні трудової дії (наприклад, «взяти інструмент», «натиснути кнопку» тощо).

Тьютор (з англ. tutor – учитель) – особа, що проводить індивідуальні або

групові заняття з учнями, студентами, репетитор, наставник. В університетах тьютори – помічники викладача, здебільшого аспіранти або старші студенти. Т. – ключова фігура в дистанційному навчанні, що відповідає за проведення занять зі студентами

У

Українська мова – мова української нації; належить до східнослов'янської групи індоєвропейської мовної сім'ї; за деякими характерними ознаками виявляє близькість до західно- та південнослов'янських мов; з погляду діалектної характеристики має три наріччя: північне, південно-західне і південно-східне. Норми у.м. склалися впродовж VI–XIV ст. В основі у.м. – протоукраїнські говори, які виокремлюються у реконструйованій праслов'янській мові, а також у галицько-подільському та києво-поліському говіркових регіонах. У XXI ст. у.м. функціонує у трьох офіційних статусах: як національна, як літературна, як державна (з 1996 р.). Указом Президента України

затверджено День української писемності та мови (дев'яте листопада щороку з 1997 р.).

Український центр оцінювання якості освіти – підрозділ Міністерства освіти і науки України, діяльність якого спрямована на розробку та апробацію моделей зовнішнього незалежного оцінювання навчальних досягнень учнів загальноосвітніх навчальних закладів з метою створення умов рівного доступу до вищої освіти. Центр створено у 2006 р. на виконання Указу Президента України «Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні», постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання запровадження зовнішнього незалежного оцінювання та моніторингу якості освіти», постанови Кабінету Міністрів України «Про невідкладні заходи щодо запровадження зовнішнього незалежного оцінювання та моніторингу якості освіти».

Український центр оцінювання якості освіти – спеціально уповноважена державою установа, що проводить зовнішнє незалежне оцінювання (оцінювання

результатів навчання, здобутих на певному освітньому рівні) та бере участь у сертифікації педагогічних працівників. основними завданнями ентру є підготовка та здійснення зовнішнього незалежного оцінювання; підготовка та здійснення незалежного тестування професійних компетентностей у процесі сертифікації педагогічних працівників; участь у підготовці та проведенні: моніторингу якості освіти та інших досліджень у сфері освіти; оцінювання рівня володіння українською та іноземними мовами; вступних випробувань з використанням організаційно-технологічних процесів здійснення зовнішнього незалежного оцінювання; організація проведення на території країни міжнародних досліджень якості освіти. (Постанова Кабінету Міністрів України «Про невідкладні заходи щодо запровадження зовнішнього незалежного оцінювання та моніторингу якості освіти» від 31 грудня 2005 р. № 1312).

Уміння – здатність до застосування знань і розуміння для виконання завдань та

розв'язання проблем. Уміння бувають когнітивними (інтелектуальнотворчими) на підставі логічного, інтуїтивного, творчого мислення або практичними на основі спритності, майстерності з використанням методів, матеріалів, інструкцій та інструментів.

Уміння – здатність належно виконувати певні дії, засновані на доцільному використанні людиною набутих знань і навичок. Передбачає використання раніше набутого досвіду, певних знань; без останніх немає умінь.

Уміння – це такий рівень володіння, який потребує незначного контролю свідомістю, характеризується недостатньою стійкістю до різних негативних впливів; здатність належно виконувати певні дії, засновані на доцільному використанні людиною набутих знань і навичок. Передбачає використання раніше набутого досвіду, певних знань; без останніх немає умінь. Утворення умінь є складним процесом аналітико-синтетичної діяльності кори великих півкуль головного мозку, в ході якого створюються й закріплюються

асоціації між завданням, необхідними для його виконання знаннями та застосуванням знань на практиці.

Уміння та навички вчителя інноваційної орієнтації:

- дидактичні вміння (організація навчально-виховного процесу, керівництво пізнавальною та розвивальною взаємодією);
- виховні вміння (єдність навчальної та поза навчальної діяльності вчителя та учня як цілісного процесу, що забезпечує безперервність виховання та самовиховання);
- науково-методичні, пошукові, дослідні вміння та навички (вивчення та використання перспективного педагогічного досвіду, використання методів теоретичного пошуку та емпіричного рівня дослідження);
- вміння та навички самоосвіти, самонавчання, рефлексії.

У-Мультиренк – проект у галузі розроблення міжнародних університетських рейтингів, започаткований Європейською комісією 2009 р. З 2014 р. В рамках проекту

виходить міжнародний рейтинг університетів, який розраховується на основі таких груп індикаторів: 1) загальні; 2) такі, що оцінюють процеси навчання та викладання; 3) такі, що оцінюють дослідницьку діяльність; 4) такі, що оцінюють рівень інтернаціоналізації; 5) такі, що оцінюють залученість до життя територіальної громади і 6) такі, що оцінюють трансфер знань. 2019 р. за цим проектом буде оцінюватись 21 галузь знання. і галузі поділено на чотири групи: 1) інженерні науки; 2) математика та природничі науки (біологія, хімія, комп'ютерні науки); 3) соціальні науки (політологія, соціологія, соціальна робота, історія, економіка, науки про освіту та бізнес) та 4) науки про здоров'я (медицина, фармація та фармакологія, стоматологія, сестринська справа, психологія). (

Умови праці – історичний елемент трудового процесу, що формується під впливом взаємозалежних факторів соціально-економічного, техніко-організаційного, природного характеру й впливає на здоров'я, працездатність

людини, її ставлення до праці, ступінь задоволеності нею, на ефективність виробництва, рівень життя і всебічний розвиток особистості.

Умови успішної реалізації програми інноваційної діяльності –

- створення мікросередовища, що характеризується достатньо високим рівнем загальної культури та всебічного розвитку;

- гуманізація всіх сфер діяльності учасників навчально-виховного процесу;

- гуманізація змісту освіти, всіх видів навчально-виховної діяльності вчителів і учнів;

- створення сприятливого соціально-психологічного клімату;

- забезпечення прав дитини на соціально-психологічний захист від деструктивних впливів.

Універсальність – принцип, згідно з яким усі права людини належать кожній особі в кожній державі і суспільстві у світі.

Універсальний дизайн у сфері освіти – дизайн предметів, навколишнього середовища, освітніх програм та послуг, що

забезпечує їх максимальну придатність для використання всіма особами без необхідної адаптації чи спеціального дизайну.

Університет (нім. Universität, від лат. Universitas –«сукупність», universitas magistrorum et scholarium – сукупність, об'єднання тих, хто вчить, і тих, хто навчається) – автономний заклад вищої освіти, тип якого сформувався в Європі за Середньовіччя. В університеті об'єднується низка факультетів для підготовки фахівців високої кваліфікації з точних, природничих і гуманітарних наук. Університети є науковими установами, в яких викладачі спільно зі студентами виконують наукові дослідження. Провідні університети мають свої видавництва, де друкують навчальну та наукову літературу.

Університет – основний тип вищого навчального закладу/закладу вищої освіти, що найбільш повно виражає й реалізує місію, візію, цілі, завдання та функції вищої освіти. Як провідні інтелектуальні осередки суспільства, університети на засадах автономії, академічної свободи здійснюють освітню, дослідницьку, інноваційну

діяльність, є головними чинниками суспільного прогресу.

Університет – багатогалузевий (класичний, технічний) або галузевий (профільний, технологічний, педагогічний, фізичного виховання і спорту, гуманітарний, богословський/теологічний, медичний, економічний, юридичний, фармацевтичний, аграрний, мистецький, культурологічний тощо) вищий навчальний заклад, що провадить інноваційну освітню діяльність за різними ступенями вищої освіти (у тому числі доктора філософії), проводить фундаментальні та/або прикладні наукові дослідження, є провідним науковим і методичним центром, має розвинуту інфраструктуру навчальних, наукових і науково-виробничих підрозділів, сприяє поширенню наукових знань і провадить культурно-просвітницьку діяльність. Для визначення університетів світового класу проводяться їх різноманітні ранжування.

Університетська освіта (лат. universitas – сукупність) – сукупність загальнонаукових і спеціальних знань і навичок, отриманих випускниками

університетів для професійної діяльності в різних галузях економіки, здійснення науково-дослідної або педагогічної роботи відповідно до освітньо-кваліфікаційного рівня спеціальності. У.о. поєднує професійну підготовку спеціалістів із фундаментальними і прикладними дослідженнями, зберігає національні традиції, сприяє розвитку неперервної освіти. Нероздільність навчального процесу і наукових досліджень визначено одним з фундаментальних положень Болонської декларації. У.о. змінюється і трансформується під впливом процесів глобалізації, інтернаціоналізації вищої освіти і створення загальноєвропейського простору вищої освіти (ЕНЕА) та загальноєвропейського простору наукових досліджень (ЕРА), розвитку ринкових відносин, постійно зростаючих обсягів знань, інформації, інновацій, якісно нових технологій. У.о. ґрунтується на головних принципах: фундаментальності, якості, неперервності, наступності освіти і науки; єдності навчання, досліджень і виховання; інтеграції у світове і європейське наукове

співтовариство; відкритості та неперервності.

Уповноважена установа – це державна освітня установа, що підпорядкована Службі та яка відповідно до наказу Голови Служби уповноважена на виконання акредитаційної експертизи освітньо-професійних програм закладів фахової передвищої освіти в частині її організаційного та методичного супроводження, а також на виконання інших повноважень.

Управління знаннями в контексті неперервної професійної освіти – спеціалізована система моніторингового контролю, що формується, спрямована на забезпечення необхідної і достатньої відповідальності між досягнутим рівнем реального наукового й емпіричного знання і сформованим рівнем основ освітнього знання на всіх стадіях (етапах) неперервної професійної освіти. Забезпечення цієї відповідності досягається за рахунок: відновлення (перегляду) стандартів освіти в режимі спеціалізованої моніторингової системи управління знаннями; підвищення

кваліфікації фахівців у режимі спеціалізованої моніторингової системи, здійснюваної відповідними регіональними і галузевими відомствами, відповідальними за цю роботу; підвищення кваліфікації фахівців у режимі спеціалізованої моніторингової системи, здійснюваної службами управління персоналом в акціонерних компаніях та інших організаціях недержавного сектора економіки; самоосвіти. В міру поглиблення інтеграційних процесів в економіці, культурі, соціальному житті, освіті та ін., посилення конкуренції на світових і національних ринках нових технологій, товарів і послуг усе більш жорсткі вимоги будуть пред'являтися до якості і періодичності систематичної додаткової освіти і навчання, що повинно зумовити створення національної системи управління знаннями в контексті неперервної професійної освіти. Її створення є однією з найважливіших умов національної безпеки країни.

Управління інноваціями в освіті – це процес сталого розвитку закладу чи

установи освіти шляхом генерування, розробки і застосування нововведень, які суттєво змінюють результати навчання, виховання й управління. Даний наук. напрям забезпечує розвиток теорії управління соціальними системами в умовах застосування інновацій й інвестицій.

Управління конфліктами – дії, що вживаються з головною метою запобігти вертикальній (посиленню насильства) або горизонтальній (територіальному розповсюдженню) ескалації існуючих конфліктів із застосуванням насильства.

Управління компетенціями – метод управлінської діяльності з визначення якості знань, навичок і ефективності роботи організації; дає змогу виявляти недоліки та запроваджувати програми набору й підготовки кадрів на основі поточних або майбутніх потреб.

Управління людськими ресурсами – комплексний термін, який охоплює набір, атестацію, підготовку та професійний розвиток працівників, які працюють за наймом в організації; організація доцільної трудової діяльності людей в інтересах

суспільства, конкретної організації і самої людини

Управління нововведеннями – необхідна функція сучасної організації, яка спрямована на її постійне пристосування до змін зовнішнього середовища; планування, організація, регулювання і контроль процесу впровадження в організації будь-яких нововведень.

Управління нововведеннями в освіті – складний, цілеспрямований, неперервний соціально-педагогічний та організаційно-технологічний процес впливу суб'єкта управління (керівної системи) на керований об'єкт (загальноосвітній навчальний заклад, навчально-виховний процес, педагога, учня), що здійснюється на основі науково-методичних та організаційно-технологічних вимог, за допомогою системи методів і засобів для досягнення об'єктом (керованою системою) запропонованого стану. Основними структурними елементами процесу управління є прогнозування, планування, організація, координація, контроль та оцінювання, узагальнення.

Управління освітою – функція системи освіти, яка забезпечує збереження структури, підтримку певного стану або переведення в інший стан відповідно до основних тенденцій розвитку освітньої галузі або ланки, утримує в певних межах відхилення окремі частини й системи загалом від поставлених цілей. Сучасна система управління освітою розвивається як державногромадська. Вона покликана враховувати регіональні особливості, тенденції збільшення автономії освітніх закладів, конкурентоспроможності освітніх послуг. Першочерговими завданнями системи управління освітою є: налагодження високопрофесійного наукового, аналітичного, інформаційного супроводу управлінських рішень, подолання розрізненості адміністративних даних. Відповідно до Національної доктрини розвитку освіти (Національна доктрина розвитку освіти, 2002) система управління сферою освіти покликана бути відкритою і демократичною. У ній передбачається забезпечення державного управління з урахуванням громадської

думки, унаслідок чого послідовно будуть змінюватись навантаження, функції, структура й стиль центрального та регіонального управління освітою.

Управління освітою дорослих – діяльність органів влади і недержавних організацій, спрямована на підвищення ефективності освіти; процес, що регулює досягнення цілей освітньої політики. Складається із шести блоків послідовно виконуваних завдань: аналіз і оцінка сформованої освітньої практики; планування – розробка моделі її оптимального стану і системи заходів для втілення; документування – підготовка, прийняття і оформлення управлінських рішень і нормативних актів, що забезпечують їх виконання; організація погодженої діяльності суб'єктів, причетних до виконання поставлених завдань; сприяння успішному вирішенню проблем, які виникають; фінансове та інше забезпечення; контроль на каналах зворотного зв'язку, що забезпечує корекцію поставлених цілей і шляхів їх досягнення. Управління процесом функціонування і

розвитку освіти для дорослих здійснюється на різних рівнях, кожний з яких включає перераховані функції, що виражається у змісті основного завдання: загальнодержавний рівень – питання стратегії, політики, законодавства, що належать до освіти для дорослих як цілісного соціального інституту; регіональний – формування і розвиток мережі освітніх установ з урахуванням технологічних економічних, культурних особливостей території; місцевий – створення комплексу необхідних населенню освітніх послуг; установ – реалізація освітніх програм і їх корекція, якщо того потребують конкретні обставини місця і часу.

Управління трудовими ресурсами – організація доцільної трудової діяльності людей в інтересах суспільства, конкретної організації і самої людини.

Управління у сфері освіти державно-громадське – це взаємодія органів державної влади, органів місцевого самоврядування з громадськими об'єднаннями, іншими інститутами

громадянського суспільства з метою ухвалення ефективних управлінських рішень та задоволення суспільних інтересів у сфері освіти.

Управління якістю освіти – специфічний вид суспільної діяльності, що спрямована на підтримку та поліпшення якості й результативності функціонування галузі освіти в цілому та загальноосвітнього, культурного і профес. рівня підготовки молоді. Суб'єктами У. я. о. виступають органи державного У. я. о., які утворюють лише частину відповідного механізму державного У. я. о. Сучасні суспільні та політичні процеси обумовили потребу в створенні в Україні громадянського суспільства та формуванні нової форми державно-громадського управління освітою. Об'єктом У. я. о. виступає система освіти в аспекті її якості, а управлінський вплив спрямовується на різноманітні складові цієї системи: матеріально-технічні, науково-методичні, фінансові, а також і людські ресурси.

Управлінська інноваційна технологія – сукупність інформаційних та

діагностичних технологій, технології економічного та психологічного впливу на підлеглого, що створюють умови для оперативного й ефективного прийняття керівником управлінського рішення.

Урок – форма організації навчання, за якої вчитель проводить заняття з групою учнів постійного складу, одного віку й рівня підготовки протягом певного часу й відповідно до розкладу.

Урок інноваційний – форма організації навчання, яка має нетрадиційну, гнучку, варіативну структуру та орієнтоване на підвищення інтересу учнів до навчання за допомогою нових методів і форм організації навчальної діяльності.

Урок нестандартний – імпровізаційне навчальне заняття з нетрадиційною структурою. У. н. дозволяє підвищити зацікавленість учнів у досліджуваному предметі, розвинути їхній творчий потенціал, виробити навички роботи з різними джерелами знань, розширити їхній кругозір. Найбільш поширені форми У. н.: лекція, семінар, залік, конференція, диспут, інтегрований урок, ділова гра,

комп'ютерний урок.

Уроки номенклатури – індивідуальні уроки в педагогічній системі Марії Монтессорі, на яких закріплюють навички роботи та ознайомлюють з новими поняттями.

Установка, менталітет – готовність до певного способу діяння. Може включати в себе ментальну, фізичну та емоційну схильності.

Учасник зовнішнього незалежного оцінювання – фізична особа, яка зареєстрована для проходження зовнішнього незалежного оцінювання та має сертифікат, зразок якого затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 29 грудня 2014 року № 1529, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 19 січня 2015 року за № 66/26511.

Учасник конкурсу – фізична або юридична особа, яка володіє виключними майновими правами на використання твору.

Учасники освітнього процесу – здобувачі освіти; педагогічні, науково-педагогічні та наукові працівники; батьки здобувачів освіти; фізичні особи, які

проводять освітню діяльність; фахівці-практики, які залучаються до освітнього процесу на освітньо-професійних програмах; працівники вищих навчальних закладів, представники підприємств, установ, кооперативних, громадських організацій, які беруть участь у навчально-виховній роботі, інші особи, передбачені спеціальними законами та залучені до освітнього процесу у порядку, що встановлюється закладом освіти.

Участь молоді: див. – **Участь.**

Участь: приймання участі у суспільному житті громади чи суспільства. Переглянута Європейська хартія участі молоді в громадському житті на місцевому і регіональному рівні – це міжнародний політичний документ, метою якого є сприяння участі молоді в громадському житті на місцевому рівні; вона була прийнята Конгресом місцевих і регіональних влад Ради Європи в 2003 році.

Учень (вихованець) – особа, яка навчається і виховується в одному із закладів загальної середньої освіти. Зарахування учнів до закладів загальної

середньої освіти здійснюється, як правило, з 6 років.

Учні – особи, зараховані до закладу загальної середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої чи вищої освіти, які здобувають у будь-якій формі початкову, базову середню чи профільну середню освіту.

Ф

Фабрикація – вигадкування даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі або наукових дослідженнях.

- (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства;

- самоплагіат – оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів;

- списування – виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання, зокрема під час оцінювання результатів навчання;

- обман — надання завідомо неправдивої інформації щодо власної освітньої (наукової, творчої) діяльності чи організації освітнього процесу; формами обману є, зокрема, академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація та списування;

- хабарництво — надання (отримання) учасником освітнього процесу чи пропозиція щодо надання (отримання) коштів, майна, послуг, пільг чи будь-яких інших благ матеріального або нематеріального характеру з метою отримання неправомірної переваги в освітньому процесі;

- необ'єктивне оцінювання — свідоме завищення або заниження оцінки результатів навчання здобувачів освіти.

Факультет (нім. Fakultät, від лат. Facultas — спроможність, здатність) — основний організаційний і навчально-науковий структурний підрозділ закладу вищої освіти третього та четвертого рівнів акредитації, що об'єднує відповідні кафедри і лабораторії. Цю назву почали використовувати ще в середньовічних

університетах, коли створилися умови для підготовки фахівців за різними напрямками. У цивільних закладах вищої освіти факультет очолює декан, у силових – начальник.

Факультет – це структурний підрозділ закладу вищої освіти, що об'єднує не менш як три кафедри та/або лабораторії, які в державних і комунальних закладах вищої освіти у сукупності забезпечують підготовку не менше 200 здобувачів вищої освіти денної форми навчання (крім факультетів закладів вищої військової освіти (закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання), закладів вищої освіти фізичного виховання і спорту, закладів вищої освіти культури та мистецтва). Керівництво факультетом здійснює декан (начальник), який не може перебувати на цій посаді більш як два строки. Керівник факультету повинен мати науковий ступінь та/або вчене (почесне) звання, як правило, відповідно до профілю факультету. Декан (начальник) факультету може делегувати частину своїх повноважень своїм заступникам.

Повноваження керівника факультету визначаються положенням про факультет, яке затверджується вченою радою закладу вищої освіти.

Факультатив (лат. facultatis – необов’язковий) – навчальний курс, не обов’язковий для відвідування. Факультативні заняття впроваджено в освітню практику як форму диференційованого навчання. Для факультативів розроблено варіанти програм, навчальні посібники. За освітніми завданнями виділяють такі види факультативів: з поглибленого вивчення навчальних предметів (позапрограмове поглиблення знань з метою вступу до вищого навчального закладу); з вивчення додаткових дисциплін; з вивчення додаткової дисципліни з одержанням спеціальності; міжпредметні факультативи. Кожен з видів факультативу може поділятися залежно від дидактичної мети на теоретичні, практичні, комбіновані. Теоретичні факультативи організовують для поглибленого вивчення окремих тем, розділів, висвітлення складних теоретичних

проблем, узагальнення й систематизації знань. Структура теоретичних факультативів передбачає обґрунтування актуальності теми, теоретичного й практичного значення питань, що розглядаються, створення проблемних ситуацій. Розкриття проблеми здійснюють у формі викладу матеріалу вчителем, виступів учнів з рефератами, доповідями. Теоретичні факультативні заняття проводять у формі лекцій, семінарських занять, науково-теоретичних конференцій. Практичні факультативні заняття проводять для формування пошукових навичок і вмінь у процесі розв'язування технічних задач. Структура практичних факультативів передбачає постановку завдань, обґрунтування їх актуальності, практичного значення; розв'язування задач та конкретизацію результатів роботи; обговорення результатів, підбиття підсумків заняття. Комбіновані факультативні заняття проводять у формі науково-практичних конференцій, комбінованих, лекційно-практичних, семінарсько-практичних, практичних уроків. Їх структура залежить

від дидактичних завдань і допускає різноманітне поєднання компонентів. На початку заняття учні самостійно розкривають опрацьовані теоретичні питання, потім індивідуально виконують дослідження. Під час обговорення результатів роботи учні підбивають підсумки заняття загалом.

Факультативи доручають, як правило, найдосвідченішим педагогам. Можливе запрошення для ведення факультативів фахівців з вищих навчальних закладів, наукових інститутів.

Фальсифікація (лат. *falsificatio*) –

- підлог, підробка, імітація;
- умисне викривлення або ж неправильне тлумачення тих чи інших явищ, подій, фактів;
- вчинене з корисливих мотивів підроблення чогось, зміна вигляду або ж властивостей предмету і надання йому такого зовнішнього вигляду, що не відповідає його справжній суті.

Фальсифікація в освіті – свідомо зміна чи модифікація вже наявних даних, що стосуються освітнього процесу чи

наукових досліджень.

Фасилітатор – фахівець, що стимулює роботу групи або підгрупи при виконанні того або іншого завдання в процесі тренінгу. Людина, яка контролює роботу групи, завдання якої – сприяти комфортній атмосфері, об'єднанню учасників команди і плідному спілкуванню; фасилітатор повинен володіти здатністю зберігати об'єктивність і не концентруватися на дрібних деталях обговорення, його основна мета – допомогти групі почати працювати в команді з урахуванням точки зору і індивідуальної активності кожного; фасилітатором може виступати тренер, коуч або викладач; в практичній частині бізнес-симуляції саме фасилітатор направляє роботу команди. Надає спеціальні технології групової роботи для створення необхідного продукту; фасилітатор допомагає групі, супроводжуючи пошук рішення.

Фасилітація (англ. facilitation – допомога, полегшувати, сприяння) – організація процесу колективного розв'язання проблем у групі, який керується

фасилітатором (ведучим, керівником). Ф. – це одночасно процес та сукупність навичок, які дозволяють ефективно організовувати обговорення складної проблеми без утрат часу та за короткий термін виконати всі заплановані дії з максимальним залученням учасників процесу. Ф. відрізняється від простого управління тим, що вона не має директивного характеру. Якщо за традиційних форм управління суб'єкт змушує учасників групи виконувати власні інструкції та розпорядження, то за Ф. суб'єкт має поєднувати в собі ознаки керівника, лідера та учасника процесу.

Фасилітація педагогічна – специфічний вид педагогічної діяльності вчителя, яка має за мету допомагати дитині в усвідомленні себе як самоцінності, підтримувати її прагнення до саморозвитку, самореалізації, самовдосконалення, сприяти її особистісному зростанню, розкриттю здібностей, пізнавальних можливостей, актуалізовувати ціннісне ставлення до людей, природи, національної культури на основі організації допоміжного, гуманістичного, діалогічного, суб'єкт-

суб'єктного спілкування, атмосфери безумовного прийняття, розуміння та довіри.

Фасилітація психологічна – процес управління та одночасно конструкції /реконструкції керованої системи. За таких обставин подальший процес є вірогіднішим, нелінійним та незворотним, що відповідає природі особистісної зміни. Ф. п. обумовлена парадоксальним контролем над процесом самореконструкції та самоорганізації відкритої динамічної системи особистості.

Фасилітація соціальна – поліпшення якості виконання деяких простих і добре засвоєних операцій за присутності інших людей. Це явище зафіксоване в кінці ХІХ ст. у дослідженнях французького фізіолога К. Фере, у подальшому досліджував В. М. Бехтерєв (було доведено, що присутність глядачів полегшує виконання простих, механічних, дій та погіршує виконання складних)

Фахівець – той, хто досконало володіє якимсь фахом, має високу кваліфікацію, глибокі знання з певної галузі

науки, техніки, мистецтва тощо; спеціаліст; той, хто зробив якесь заняття своєю професією; працівник, що отримав підготовку до обраного ним виду трудової діяльності у професійному навчальному закладі; у соціальній статистиці – працівник переважно розумової кваліфікованої праці, який закінчив вищий чи середній спеціальний навчальний заклад; у соціологічній літературі – працівник, професійно зайнятий кваліфікованою розумовою працею, що потребує вищої чи середньо фахової освіти.

Фахова інноваційна культура педагогічних працівників – складова професійної, педагогічної і психологічної культури педагогічних працівників, що складається із цінностей, смислів, настановлень, знань, умінь, навичок, способів творчої та інноваційної діяльності, спрямованих на зростання власної особистості.

Фахова передвища освіта – освіта, що відповідає п'ятому рівню Національної рамки кваліфікацій і спрямована на формування та розвиток освітньої

кваліфікації, що підтверджує здатність особи до виконання типових спеціалізованих завдань у певній галузі професійної діяльності, пов'язаних з виконанням виробничих завдань підвищеної складності та/або здійсненням обмежених управлінських функцій, що характеризуються певною невизначеністю умов та потребують застосування положень і методів відповідної науки, і завершується здобуттям відповідної освітньої та/або професійної кваліфікації. Фахова передвища освіта здобувається на основі повної або базової середньої освіти. Здобуття фахової передвищої освіти на основі базової середньої освіти здійснюється з одночасним здобуттям повної загальної середньої освіти та отриманням відповідного документа про повну загальну середню освіту.

Фахова передвища освіта – формування та розвиток освітньої кваліфікації, що підтверджує здатність особи до виконання типових спеціалізованих завдань у певній галузі професійної діяльності, пов'язаних з виконанням виробничих завдань підвищеної

складності та/або здійсненню обмежених управлінських функцій, що характеризуються певною невизначеністю умов та потребують застосування положень і методів відповідної науки, і завершується здобуттям відповідної освітньої та/або професійної кваліфікації.

Фахове випробування – форма вступного випробування для вступу на основі здобутого (або такого, що здобувається) ступеня або освітньо-кваліфікаційного рівня вищої освіти, яка передбачає перевірку здатності до опанування освітньої програми певного рівня вищої освіти на основі здобутих раніше компетентностей.

Фахове випробування (Subject specific competences) – компетентності, які безпосередньо визначають специфіку (галузі знань/предметної галузі/спеціальності) освітньої програми та кваліфікацію випускника, забезпечують індивідуальність кожній освітній програмі. В Європейському просторі вищої освіти за проектом Тюнінг розробляються описи та переліки компетентностей, результатів

навчання для галузей знань і спеціальностей.

Фахові компетентності.

Компетентнісний підхід – спрямованість освітнього процесу на досягнення інтегральних результатів у навчанні, якими є загальні (базові, ключові) і спеціальні (предметні) компетентності тих, хто навчається. Загальні (базові, ключові) компетентності забезпечують наступність і послідовність навчання впродовж усього життя людини, вони поступово поглиблюються і збагачуються залежно від рівня освіти. У вищій освіті та професійній підготовці виділяють, крім загальних (базових, ключових), професійні (пов'язані із спеціальністю) та фахові (пов'язані із спеціалізацією) компетентності. У педагогіці підхід визначають як «сукупність взаємопов'язаних понять, ідей і способів педагогічної діяльності», «методологічний інструментарій для рішення складних задач», концептуалізованих, взаємоузгоджених поглядів на цільові настанови навчання і виховання, шляхи і способи їх реалізації за певних умов

(державна освітня політика, освітньо-виховне середовище тощо). Звідси компетентнісний підхід у вищій освіті слід розуміти як єдність таких провідних положень:

- спрямованість на досягнення інтегральних показників підготовки майбутнього фахівця;
- системність набуття основних груп компетентностей – загальних (ключових), професійних і фахових;
- залежність системи компетентностей від рівня і ступеня вищої освіти, її поступове ускладнення, оновлення і збагачення;
- зорієнтованість на соціалізацію і професіоналізацію особистості, постійне поглиблення (вдосконалення) компетентностей в умовах неперервної освіти.

Фаховий коледж – заклад фахової передвищої освіти або структурний підрозділ закладу вищої освіти, іншої юридичної особи, що провадить освітню діяльність, пов’язану із здобуттям фахової

передвищої освіти, може проводити дослідницьку та/або творчу мистецьку, та/або спортивну діяльність, забезпечувати поєднання теоретичного навчання з навчанням на робочих місцях. Фаховий коледж також має право відповідно до ліцензії (ліцензій) забезпечувати здобуття профільної середньої освіти професійного та академічного спрямування, професійної (професійно-технічної) та/або початкового рівня (короткого циклу) вищої освіти, та/або першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. Фаховий коледж, який здійснює освітню діяльність у системі фахової спеціалізованої передвищої освіти, має право відповідно до ліцензії (ліцензій) забезпечувати здобуття базової загальної середньої освіти, якщо наскрізна освітньо-професійна програма передбачає підготовку фахового молодшого бакалавра на основі початкової загальної середньої освіти.

Фаховий коледж із специфічними умовами навчання – заклад фахової передвищої освіти із специфічними умовами навчання або структурний підрозділ закладу вищої освіти із

специфічними умовами навчання, що провадить освітню діяльність, пов'язану із здобуттям фахової передвищої освіти, може проводити прикладні наукові дослідження, забезпечувати поєднання теоретичного навчання з практичною підготовкою для потреб Міністерства внутрішніх справ України, Національної поліції України, інших центральних органів виконавчої влади, що реалізують державну політику у сферах охорони державного кордону, цивільного захисту, кримінально-виконавчої системи.

Фаховий молодший бакалавр – це освітньо-професійний ступінь, що здобувається на рівні фахової передвищої освіти і присуджується закладом освіти у результаті успішного виконання здобувачем фахової передвищої освіти освітньо-професійної програми.

Фізичне здоров'я – стан організму людини, який характеризується можливостями адаптуватися до різноманітних факторів життєвого середовища, рівнем фізичного розвитку, фізичної та функціональної підготовки

організму до виконання фізичних навантажень. До основних факторів фізичного здоров'я людини відносяться: рівень фізичного розвитку; рівень фізичної підготовленості; рівень функціональної підготовленості організму до виконання фізичних навантажень; рівень та здатність до мобілізації адаптаційних резервів організму, які забезпечують його пристосування до впливу різних факторів навколишнього середовища.

Фіксована (закрита) конкурсна пропозиція – конкурсна пропозиція із заздалегідь визначеною кількістю місць для навчання за кошти державного або місцевого бюджету (за державним або регіональним замовленням).

Філантропія (з грецьк. – любити й людина) – любов до людей, доброзичливе ставлення до людини взагалі, благодійність, жертвування своїм часом, грошима, репутацією задля благочинності, заступництво нужденних, людинолюбство, безкорислива допомога.

Філія закладу освіти – територіально відокремлений структурний підрозділ

вищого навчального закладу / закладу вищої освіти, що утворюється з метою задоволення потреб регіонального ринку праці у відповідних фахівцях та наближення місця навчання здобувачів вищої освіти до їх місця проживання. В Україні філія вищого навчального закладу не є юридичною особою і діє на підставі затвердженого вищим навчальним закладом/закладом вищої освіти положення та відповідно до отриманої ліцензії на провадження освітньої діяльності

Філії закладу позашкільної освіти – структурно відокремлені підрозділи закладу позашкільної освіти, що знаходяться поза межами розташування основного закладу позашкільної освіти й виконують таку саму освітню діяльність, як основний заклад позашкільної освіти загалом або за окремими її напрямом

Флешмоб (з англ. flash mob – блискавична юрба, flash – блискавиця, спалах; лат. mobilis vulgus – рухливий натовп, юрба) – несподівана поява групи людей у заздалегідь запланованому місці. Після закінчення запланованої акції її

учасники розчиняються в натовпі перехожих людей, що й викликає ефект раптовості.

Фокусоване групове інтерв'ю – якісний метод дослідження, групове інтерв'ю, організоване у форматі розмови кількох респондентів, зазвичай 6-12 осіб, на задану інтерв'юером-модератором тему. На відміну від класичних інтерв'ю комунікація відбувається переважно між самими респондентами, а модератор лише направляє розмову в потрібне русло. Фокус-групи широко використовуються в соціологічних та маркетингових дослідженнях. Метод дозволяє розкрити мотивацію людей, побачити варіанти сприйняття / ставлення до проблеми тощо

Форма – спосіб існування навчально-виховного процесу, оболонка для його внутрішньої сутності, логіки та змісту.

Форма здобуття освіти дистанційна – індивідуалізований процес здобуття освіти, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників освітнього процесу в спеціалізованому середовищі, що

функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій.

Форма здобуття освіти дуальна – спосіб здобуття освіти, що оснований на поєднанні навчання осіб у закладах освіти (в інших суб’єкті освітньої діяльності) з навчанням на робочих місцях на підприємствах, в установах та організаціях та набуття певної кваліфікації зазвичай на основі договору.

Форма здобуття освіти екстернатна (екстернат) – спосіб організації навчання здобувачів освіти, за яким освітня програма повністю засвоюється здобувачем самостійно, а оцінювання результатів навчання та присудження освітньої кваліфікації здійснюється відповідно до законодавства.

Форма здобуття освіти заочна – спосіб організації навчання здобувачів освіти шляхом поєднання очної форми освіти під час короткочасних сесій і самостійного оволодіння освітньою програмою в проміжку між ними.

Форма здобуття освіти мережева –

спосіб організації навчання здобувачів освіти, завдяки якому оволодіння освітньою програмою відбувається за участі різних суб'єктів освітньої діяльності, що взаємодіють між собою на договірних засадах. Відповідальність за здобуття дітьми освіти на рівні не нижче стандартів освіти несуть батьки. Оцінювання результатів навчання та присудження освітніх кваліфікацій здійснюється відповідно до законодавства.

Форма здобуття освіти очна (денна, вечірня) – спосіб організації навчання здобувачів освіти, що ґрунтується на їхній безпосередній участі в освітньому процесі. Форма здобуття освіти сімейна (домашня) – спосіб організації освітнього процесу дітей самостійно їхніми батьками для здобуття формальної (дошкільної, повної загальної середньої) та/або неформальної освіти.

Форма навчання – цілеспрямована, чітко організована, змістовно насичена і методично оснащена система пізнавального і виховного спілкування, взаємодії, відносин учителя й учнів.

Форми навчання – єдність змісту

навчального предмета й взаємодії педагога та учня щодо вирішення дидактичних завдань. У такій дефініції враховується і філософське тлумачення форми (єдність змісту та форми), і специфіка навчання як взаємодії трьох компонентів: навчальний предмет, педагог, учень.

Форма навчання дистанційна – форма організації освітнього процесу, яка забезпечує реалізацію дистанційного навчання з можливістю отримання слухачами документів державного зразка про курси підвищення кваліфікації.

Форма навчання очно-дистанційна – одна з форм дистанційного навчання, яка оптимально поєднує принципи, методи та засоби очного й дистанційного навчання

Форма організації навчання – це будь-який вид заняття – урок, предметний гурток, факультатив тощо, які відрізняються складом учнів, місцем і часом проведення заняття, характером діяльності учнів і вчителя. Форми організації навчання класифікуються за різними критеріями: за кількістю учнів (індивідуальні форми навчання, мікрогрупи, колективні, масові);

за місцем навчання (класні (аудиторні), позакласні, заочна форма, екстернат, дистанційне навчання); за дидактичними цілями (форми теоретичного навчання (лекція, факультатив, конференція), комбінованого або змішаного навчання (урок, семінар, консультація, домашня робота), практикуми й т. ін.).

Форми організації навчання бувають трьох видів:

- навчально-планові форми навчання (урок, лекція, семінар, домашня робота, іспит та ін.) мають навчальне і виховне значення, сприяють формуванню світогляду, забезпечують засвоєння дітьми конкретних навчальних дисциплін, вироблення визначених умінь і навичок;

- позапланові форми навчання (бригадно-лабораторні заняття, консультації, конференції, гуртки, екскурсії, заняття за просунутими і допоміжними програмами) – дозволяють удосконалювати знання школярів, розширювати їх світогляд;

- допоміжні форми навчання (групові й індивідуальні заняття, групи вирівнювання, репетиторство)

забезпечують диференціацію й індивідуалізацію навчального процесу, сприяють як подоланню відставання окремих учнів від вимог єдиного рівня загального освіти, так і прискореному просуванню школярів, які успішно засвоюють навчальну програму.

Форми організації процесу виховання – форми в рамках яких здійснюється виховний процес; система доцільної організації колективної та індивідуальної діяльності вихованців. Форми організації процесу виховання складаються залежно від напрямку виховної роботи і/або домінуючого виду діяльності; від кількості учасників (масові, групові, індивідуальні).

Форми підвищення кваліфікації педагогічних працівників – очна, очно-заочна, очно-дистанційна.

Формальна освіта (Formal education) – структурована система освіти і навчання, до якої входять дошкільна освіта, початкова, середня і вища освіта. Як правило, вона надається загальними або професійними навчальними закладами і

завершується отриманням диплому. Формальна освіта – освіта, яка здобувається за освітніми програмами відповідно до визначених законодавством рівнів освіти, галузей знань, спеціальностей (професій) і передбачає досягнення здобувачами освіти визначених стандартами освіти результатів навчання відповідного рівня освіти та здобуття кваліфікацій, що визнаються державою.

Формальна освіта (Formal education)

– освіта, що інституціалізована, цілеспрямована, спланована за участю державних і визнаних приватних організацій та призводить до присудження національно визнаних кваліфікацій у межах певного освітнього рівня (етапу, циклу) і здійснюється в закладах освіти.

Формальна освіта (Formal education)

– освіта, що призводить до присудження кваліфікації (кваліфікацій) у межах певного освітнього рівня (етапу, циклу) і здійснюється в закладах освіти. За даними Організації еко- номічного співробітництва і розвитку формальна освіта зазвичай актуальна для осіб віком до 40 років, для

старшого віку її роль у навчанні впродовж життя значно знижується.

Формальне професійне навчання працівників – набуття працівниками професійних знань, умінь і навичок у навчальному закладі або безпосередньо у роботодавця відповідно до вимог державних стандартів освіти, за результатами якого видається документ про освіту встановленого зразка.

Формальне спілкування – це спілкування незнайомих або недостатньо знайомих людей, зокрема, з особами, які зайняті виконанням службових обов’язків (наприклад, із лікарем у поліклініці, з адміністратором у готелі тощо).

Формування готовності педагога до інноваційної діяльності – системна діяльність, яка включає в себе такі етапи: діагностико- коректуючий, навчальний, аналітико-регулятивний.

Формування електронних справ – групування виконаних електронних документів у справи відповідно до номенклатури справ установи.

Фундаментальне дослідження (basic

research) – експериментальна або теоретична робота, що проводиться у першу чергу для отримання нових знань щодо основ певного явища й певних фактів без конкретного запиту або використання.

Фундаментальні наукові дослідження – теоретичні та експериментальні наукові дослідження, спрямовані на одержання нових знань про закономірності організації та розвитку природи, суспільства, людини, їх взаємозв'язків.

Результатом фундаментальних наукових досліджень є гіпотези, теорії, нові методи пізнання, відкриття законів природи, невідомих раніше явищ і властивостей матерії, виявлення закономірностей розвитку суспільства тощо, які не орієнтовані на безпосереднє практичне використання у сфері економіки.

Фундаменталізація освіти – її спрямування на узагальнені й універсальні знання, на формування загальної культури і на розвиток узагальнених способів мислення і діяльності.

Фундаментальна освіта – така освіта,

яка являє собою процес взаємодії людини з інтелектуальним середовищем, при якому особистість сприймає освіту для збагачення власного внутрішнього світу і завдяки цьому визріває для примноження потенціалу самого середовища.

Функціональний аналіз – поетапне виявлення і послідовний опис ієрархії трудових функцій у сфері трудової (професійної) діяльності; аналіз трудових функцій, які має бути виконано для досягнення основної мети виду економічної (професійної) діяльності.

Функція (лат. Functio) – виконання, відправлення, діяльність, відображення.

Функція професійної діяльності науково-педагогічних працівників (англ. The function of scientific pedagogical workers' professional activity, лат. Partes de peritus scientifica et paedagogica operántur) – постійна (інваріантна) складова професійної діяльності, результативність реалізації якої забезпечується педагогічними засобами з урахуванням стану їх розробленості, особливостей функціонування навчальних закладів і рівня професіоналізму науково-

педагогічних працівників.

Фуркація (від лат. *furcatus* – роздільний) – побудова навчальних планів у старших класах загальноосвітніх навчально-виховних закладів за певними профілями – гуманітарним, фізико-математичним, природничим тощо з наданням переваги тій чи іншій групі навчальних дисциплін.

X

Характер (від грец. *sharakter* – відбиток, карбування) – це впорядкована та ієрархічно організована сукупність стійких індивідуально-психологічних рис особистості, які формуються в процесі життєдіяльності. Вони проявляються у типових способах реагування під час діяльності, поведінки та спілкування, впливають на всі аспекти поведінки людини та визначають її стабільне ставлення до навколишнього світу, інших людей, праці та самої себе.

Характер аграрної політики - це сукупність основних принципів, напрямів та методів державного регулювання аграрного сектору економіки, що визначають її

спрямованість та особливості реалізації. Він відображає підхід до вирішення соціально-економічних проблем сільського господарства, забезпечення продовольчої безпеки, підтримки фермерів, розвитку сільських територій та раціонального використання природних ресурсів. Характер аграрної політики може бути підтримувальним, регулювальним або стимулювальним залежно від пріоритетів і завдань держави.

Характеристика кваліфікаційна - це офіційний документ, який визначає вимоги до рівня знань, умінь та навичок випускника навчального закладу певної спеціальності або освітньої програми. Вона містить перелік професійних компетентностей та кваліфікаційних вимог, які забезпечують готовність фахівця до виконання професійних обов'язків та успішної діяльності у відповідній сфері.

Характеристика професійна - комплексна оцінка фахівця з точки зору відповідності його кваліфікації, знань, умінь і професійних компетентностей встановленим вимогам до конкретної

професії.

Характеристика освітня - документ або опис, що відображає рівень освітньої підготовки випускника, його академічні досягнення та відповідність освітнім стандартам.

Характеристика спеціалізації - опис особливостей підготовки фахівця за конкретним напрямом або спеціальністю, що визначає його компетентності та галузь професійної діяльності.

Харизма викладача - педагогічна властивість особистості викладача, що виявляється у здатності надихати студентів, викликати довіру та мотивацію до навчання за рахунок особистісного впливу та емоційного залучення.

Харчова технологія - галузь знань і практичних навичок, що охоплює процеси виробництва, переробки, зберігання та реалізації харчових продуктів із забезпеченням їх якості та безпеки.

Харчовий продукт - це будь-яка речовина або виріб, призначені для споживання людиною з метою забезпечення організму необхідними поживними

речовинами, енергією та підтримання життєдіяльності. Харчові продукти можуть бути натурального або штучного походження та включати сировину, готові страви, напої, харчові добавки та інгредієнти. Вони повинні відповідати вимогам безпеки та якості згідно з санітарно-гігієнічними нормами.

Хмарне навчання - форма дистанційного або змішаного навчання, яка використовує хмарні технології для забезпечення доступу до освітніх ресурсів, навчальних матеріалів та платформ через інтернет.

Хмарні технології в освіті - сукупність програмних та апаратних засобів, що дозволяють зберігати, обробляти та надавати освітні ресурси через хмарні сервіси з метою оптимізації навчального процесу.

Хмарні сервіси для навчання - програмні платформи та інструменти, що надаються через інтернет, забезпечуючи організацію та підтримку навчального процесу (наприклад, Google Workspace for Education, Microsoft Teams).

Хмарні платформи освітні - онлайн-платформи, що використовують хмарні технології для створення, зберігання та доступу до навчальних матеріалів та комунікації між учасниками освітнього процесу.

Хмарні сховища даних - цифрові простори для зберігання навчальних матеріалів, документів та іншої освітньої інформації з можливістю віддаленого доступу через інтернет (наприклад, Google Drive, OneDrive).

Хмарні технології управління освітою - комплекс інструментів і методів, що використовують хмарні сервіси для моніторингу, планування та керування освітнім процесом на різних рівнях управління.

Хмарні освітні ресурси - цифрові навчальні матеріали, що зберігаються на хмарних платформах і доступні для користувачів через інтернет без прив'язки до фізичного носія.

Хмарні освітні середовища - комплекс інструментів та платформ, що створюють єдине віртуальне середовище

для навчання та викладання з використанням хмарних технологій.

Хмарні технології для дистанційного навчання - технології, що забезпечують організацію навчального процесу на відстані через використання онлайн-платформ та інструментів зберігання й обміну даними.

Холдингова компанія в агробізнесі - це юридична особа, яка об'єднує кілька агропромислових підприємств або компаній шляхом володіння їх акціями чи частками з метою централізованого управління та координації діяльності. Така компанія здійснює стратегічне планування, фінансовий контроль, управління ресурсами та інвестиціями, забезпечуючи ефективну взаємодію між сільськогосподарськими, переробними та збутовими підрозділами. Холдингові компанії в агробізнесі сприяють підвищенню конкурентоспроможності, оптимізації виробничих процесів та зменшенню фінансових ризиків.

Хронологія навчального процесу - послідовність освітніх заходів та навчальних занять, організованих у певному

часовому порядку відповідно до навчального плану.

Хронометраж навчального заняття - процес вимірювання часу, витраченого на виконання окремих етапів навчального заняття, з метою оптимізації організації навчального процесу.

Хронометраж професійної діяльності - метод дослідження робочого часу, що передбачає фіксацію тривалості виконання професійних завдань з метою раціоналізації праці.

Хронометраж робочого часу - засіб обліку часу, витраченого на виконання певних виробничих або навчальних операцій з метою підвищення ефективності діяльності.

Художнє оформлення навчальних матеріалів - процес створення естетично привабливих і візуально виразних навчальних ресурсів з використанням графічних елементів, ілюстрацій та дизайнерських рішень.

Художньо-творчий проект - освітній або мистецький проект, спрямований на розкриття творчих здібностей учасників

через створення художніх або креативних продуктів.

Художньо-естетичний розвиток - процес формування естетичних смаків, почуттів та творчих здібностей особистості через освітні та культурні заходи.

Художньо-педагогічна діяльність - педагогічна діяльність, що поєднує мистецькі та освітні методи з метою розвитку творчих здібностей учнів або студентів.

Художня майстерність педагога - здатність викладача творчо підходити до організації навчального процесу, використовуючи мистецькі та художні прийоми у викладанні.

Художня культура в освіті - система культурних та мистецьких цінностей, що впроваджується в освітній процес з метою виховання естетичної свідомості та художніх смаків.

Художнє сприйняття - здатність особистості сприймати і оцінювати твори мистецтва, аналізувати їх естетичні та художні якості.

Художньо-естетичні технології -

методи та прийоми навчання, що спрямовані на розвиток естетичних смаків та творчих здібностей студентів.

Художньо-графічна підготовка - формування у студентів вмінь і навичок створення художніх та графічних зображень для застосування у професійній діяльності.

Художня компетентність - здатність викладача або студента здійснювати художню діяльність на високому професійному рівні з використанням естетичних принципів.

Художньо-технологічна діяльність - діяльність, що поєднує технологічні навички з художнім підходом для створення креативних проектів або виробів.

Ц

Ценз освітній - це встановлений рівень освіти або кваліфікації, який є обов'язковим для зайняття певної посади, виконання професійних обов'язків або участі в суспільно-політичній діяльності. Він визначає мінімальні вимоги до освітнього рівня громадянина (наприклад,

наявність певного ступеня або спеціальності) та слугує критерієм відбору під час працевлаштування або призначення на посаду.

Цикл існування об'єкта діяльності - це послідовність етапів або стадій, які проходить об'єкт від моменту його створення або зародження до завершення функціонування або ліквідації. Він охоплює весь процес розвитку об'єкта, включаючи планування, проектування, впровадження, експлуатацію, модернізацію та завершення життєвого циклу. Цикл існування дозволяє відстежувати зміни та ефективність використання об'єкта на різних етапах його функціонування.

Цикл підготовки - це послідовність етапів або заходів, спрямованих на формування, розвиток та вдосконалення знань, умінь і навичок у певній галузі діяльності. Він включає планування, організацію, реалізацію та оцінювання результатів навчання або тренування з метою досягнення поставлених цілей та підвищення кваліфікації або професійної компетентності.

Циклова комісія - структурний підрозділ освітнього закладу (зазвичай коледжу чи технікуму), що об'єднує викладачів одного або кількох споріднених навчальних предметів з метою координації навчально-методичної діяльності, підвищення професійної майстерності педагогів та забезпечення якості освітнього процесу.

Циклограма навчального процесу - графічне відображення послідовності реалізації освітніх заходів і навчальних занять протягом навчального року або семестру з урахуванням календарно-тематичного планування.

Цифрова компетентність - інтегративна якість особистості, що характеризується здатністю ефективно використовувати цифрові інструменти та технології для пошуку, обробки, аналізу інформації, а також для створення освітнього контенту та комунікації у професійній діяльності.

Цифрова культура педагога - сукупність знань, навичок і цінностей, що забезпечують ефективне використання

цифрових технологій у професійній педагогічній діяльності та комунікації зі студентами, колегами та освітніми інституціями.

Цифрова педагогіка - науково-практичний напрямок педагогіки, що досліджує можливості та особливості використання цифрових технологій у навчально-виховному процесі з метою підвищення його якості та ефективності.

Цифрова трансформація освіти - процес інтеграції сучасних цифрових технологій у всі аспекти освітньої діяльності з метою вдосконалення навчального процесу, управління освітою та підтримки професійного розвитку педагогічних кадрів.

Цифрове освітнє середовище - сукупність електронних платформ, інструментів, ресурсів та сервісів, що забезпечують організацію, управління та підтримку навчальної діяльності у віртуальному просторі, сприяючи індивідуалізації та інтерактивності навчання.

Цифрове портфоліо викладача -

електронний ресурс, що містить відомості про професійну діяльність педагога, його досягнення, методичні розробки та приклади успішних проєктів.

Цифровий аналіз освітніх даних - процес збору, обробки та інтерпретації цифрових даних про навчальний процес, успішність студентів, ефективність викладання та діяльність закладу освіти з метою прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

Цифровий освітній контент - навчальні матеріали, розроблені у цифровому форматі, що забезпечують підтримку та розвиток освітнього процесу (електронні підручники, мультимедійні презентації, відеолекції, інтерактивні завдання тощо).

Цифровий освітній ресурс - онлайн-платформи, веб-сайти або додатки, що забезпечують доступ до навчальних матеріалів, освітніх курсів, тестувань та інших засобів навчання через інтернет.

Цифровий педагогічний інструментарій - набір програмних та технічних засобів, що використовуються

педагогами для створення навчальних матеріалів, проведення занять, організації зворотного зв'язку та оцінювання результатів навчання.

Цифровий профіль студента - електронна база даних, що містить інформацію про освітні досягнення, академічний прогрес, оцінки та індивідуальні освітні траєкторії студента.

Цифровий ресурс навчального закладу - інтернет-ресурс або платформа, що надає інформацію про освітню діяльність закладу, його освітні програми, новини та інші важливі аспекти функціонування.

Цифрові освітні технології - сукупність методів та інструментів, що використовуються для організації та підтримки навчального процесу з використанням цифрових засобів.

Цифрові платформи для навчання - онлайн-системи, що забезпечують підтримку навчального процесу через надання доступу до навчальних матеріалів, комунікації між учасниками та оцінювання результатів.

Цифрові сервіси дистанційного навчання - електронні інструменти та платформи, що дозволяють організовувати дистанційний освітній процес за допомогою інтернет-технологій.

Цільова компетенція - конкретний результат навчання, що визначає знання, уміння та навички, необхідні для виконання професійних завдань у певній галузі.

Цільова настанова навчання - педагогічно обґрунтоване формулювання мети навчального процесу, що визначає бажаний результат освітньої діяльності.

Цільова програма підготовки - освітня програма, розроблена з урахуванням специфічних потреб ринку праці та професійної діяльності, що спрямована на формування компетентностей випускників.

Цільова установка уроку - це чітке формулювання мети навчального заняття, що відображає очікувані результати навчальної діяльності студентів. Вона спрямована на мотивацію студентів до активної участі у навчальному процесі та створення належних умов для досягнення освітніх цілей.

Цільовий індикатор якості освіти - це показник, що характеризує досягнення конкретних результатів освітнього процесу відповідно до встановлених стандартів. Індикатори можуть включати академічні результати, рівень задоволеності студентів, працевлаштування випускників тощо.

Цільовий компонент освітнього процесу - складова навчального процесу, що визначає конкретні освітні цілі та завдання, які необхідно досягти під час навчальної діяльності. Він забезпечує спрямованість та орієнтованість навчального процесу на досягнення конкретних результатів.

Цільовий орієнтир навчання - це конкретна освітня мета або завдання, що визначає напрямок розвитку студентів у процесі навчання. Він слугує орієнтиром для вибору методів та засобів навчання, а також критеріїв оцінки досягнень студентів.

Цільовий підхід у професійній освіті - педагогічний підхід, що передбачає формування освітніх програм на основі чітко визначених цілей і компетентностей, необхідних для професійної діяльності. Він

спрямований на розвиток конкретних умінь і навичок, що відповідають потребам ринку праці.

Ціннісно-смисловий компонент освіти - елемент освітнього процесу, що спрямований на формування у студентів системи цінностей, світоглядних орієнтирів та морально-етичних принципів, які сприяють усвідомленню соціальної та професійної відповідальності.

Ціннісні орієнтації студентів - система поглядів, переконань і ставлень, що визначають пріоритети особистості у виборі професійного шляху, навчальної діяльності та соціальної поведінки. Вони формуються в процесі освітньої та виховної роботи і мають значний вплив на мотивацію навчання. Система стійких переконань, поглядів та установок особистості або соціальної групи, що визначає пріоритети, ідеали та цілі життєдіяльності. Вони впливають на вибір напрямків діяльності, прийняття рішень та оцінку навколишнього світу, виступаючи основою мотивації та регуляції поведінки. Ціннісні орієнтації формуються під впливом соціокультурного

середовища, виховання, особистого досвіду та світоглядних позицій.

Ціннісно-смилова підготовка фахівців - освітня діяльність, спрямована на формування морально-етичних і професійних цінностей, що забезпечують відповідальне ставлення до професійної діяльності та сприяють формуванню соціально орієнтованої особистості.

Ціннісний підхід у вихованні - педагогічний підхід, що ґрунтується на формуванні у студентів системи цінностей, які сприяють особистісному та професійному розвитку. Він передбачає виховання моральності, духовності, толерантності та соціальної відповідальності.

Цінності - це усвідомлені переконання, ідеали або принципи, які визначають значущість певних явищ, предметів або дій для людини чи соціальної групи. Вони слугують орієнтирами в житті, впливають на вибір цілей, прийняття рішень та формування поведінки. Цінності можуть бути моральними, духовними, культурними, соціальними або матеріальними та

відображають пріоритети й сенс існування в конкретному середовищі чи суспільстві.

Цінності викладача ЗВО професійно-педагогічні - це система морально-етичних, професійних та особистісних орієнтирів, які визначають його ставлення до педагогічної діяльності, студентів, колег та власного професійного розвитку. Вони включають такі якості, як педагогічна майстерність, відповідальність, справедливість, толерантність, професійна етика та самовдосконалення. Ці цінності забезпечують ефективність навчально-виховного процесу та сприяють формуванню гармонійної та мотивуючої освітньої атмосфери.

Цінності моральні національні - це сукупність етичних норм, принципів та ідеалів, що відображають духовні пріоритети та моральні орієнтири певного народу чи нації. Вони формуються під впливом історичних, культурних, релігійних та соціальних традицій і визначають моральну поведінку, суспільні стосунки та патріотичні почуття. Такі цінності слугують основою національної самосвідомості,

єдності та збереження культурної ідентичності.

Цінності професійно-педагогічні - це сукупність моральних, етичних та професійних орієнтирів, які визначають світогляд, ставлення та поведінку педагога у процесі професійної діяльності. Вони відображають усвідомлені переконання щодо змісту, цілей і методів навчання та виховання, а також стосунків із учнями, колегами та суспільством. Професійно-педагогічні цінності включають відповідальність, гуманізм, повагу до особистості, педагогічну майстерність, прагнення до саморозвитку та дотримання етичних норм професії.

Цілепокладання в освітньому процесі - діяльність викладача, що спрямована на визначення, формулювання та конкретизацію цілей навчання. Вона включає планування навчального процесу з урахуванням поставлених завдань та прогнозування результатів освітньої діяльності. Процес свідомого визначення цілей діяльності, що включає формування завдань, постановку конкретних результатів

та розробку шляхів їх досягнення. Воно є важливим етапом планування та організації роботи, сприяє мотивації та підвищенню ефективності діяльності. Цілепокладання забезпечує спрямованість дій та дозволяє раціонально використовувати ресурси для досягнення бажаного результату.

Ч

Часова організація навчального процесу - це система управління навчальною діяльністю з урахуванням часових параметрів, що забезпечує оптимальне планування та розподіл навчальних занять, педагогічних заходів та контрольних заходів протягом навчального періоду.

Часове планування освітньої діяльності - процес визначення та розподілу часу на різні види освітніх заходів, навчальних занять і позакласних активностей з урахуванням освітніх цілей та вимог навчального плану.

Часовий баланс навчальних дисциплін - співвідношення між обсягом навчального навантаження різних

дисциплін у структурі навчального плану, що забезпечує раціональне використання часу для досягнення освітніх цілей.

Часовий ресурс навчального процесу - загальна кількість навчальних годин або академічних занять, передбачених навчальною програмою, які можуть бути використані для проведення занять, консультацій, практичних занять і контрольних заходів.

Часовий розподіл навчального навантаження - система розподілу навчальних годин між різними видами навчальної діяльності (лекції, семінари, практичні заняття) відповідно до навчального плану та освітніх стандартів.

Часовий фонд навчального закладу - загальна кількість навчальних годин, що використовується для організації освітнього процесу протягом навчального року або семестру з урахуванням обов'язкового навантаження та факультативних занять.

Часовий фонд викладача - кількість навчальних годин або академічних занять, закріплених за викладачем для реалізації освітньої програми, включаючи аудиторні

заняття, консультації та методичну роботу.

Часовий графік навчальних занять - розклад освітнього процесу, що визначає час проведення лекцій, семінарів, практичних занять та інших навчальних заходів з урахуванням навчального плану та розкладу викладачів.

Часова структура навчальної програми - організація змісту навчального плану з урахуванням розподілу навчального часу між теоретичними та практичними компонентами освітнього процесу.

Часова модель навчання - концепція організації навчального процесу, що передбачає оптимальний розподіл навчального часу між різними формами освітньої діяльності з метою досягнення максимальних результатів.

Часове нормування педагогічної діяльності - встановлення нормативів часу для виконання викладачами освітніх, методичних та наукових завдань з урахуванням навчального навантаження та інших видів професійної діяльності.

Часове нормування навчального навантаження - процес визначення

оптимальної кількості навчальних годин на кожен вид діяльності з урахуванням педагогічних стандартів та освітніх норм.

Часова діагностика успішності - процес моніторингу та аналізу навчальних досягнень студентів на різних етапах освітнього процесу з метою виявлення динаміки та ефективності засвоєння матеріалу.

Часова інтерпретація навчальних результатів - аналіз освітніх досягнень студентів у контексті витраченого часу на виконання завдань та оволодіння знаннями.

Часовий аналіз педагогічної діяльності - дослідження використання часу викладачем у процесі навчання з метою оптимізації його роботи та підвищення ефективності навчального процесу.

Часовий аналіз навчальних досягнень - процес порівняння витраченого часу на навчання з досягнутими результатами з метою оцінки ефективності освітнього процесу.

Часова ефективність освітнього процесу - показник раціонального

використання навчального часу для досягнення запланованих освітніх результатів з мінімальними витратами ресурсів.

Часова регламентація навчальної діяльності - встановлення чітких норм та правил щодо використання навчального часу з метою підвищення продуктивності освітнього процесу.

Часова адаптація студентів - процес пристосування студентів до нових часових умов навчання (зміна розкладу, інтенсивності навчання), що забезпечує збереження продуктивності та мотивації до навчання.

Часова динаміка успішності - зміна показників академічної успішності студентів протягом певного часу, що дозволяє оцінити ефективність навчального процесу та виявити прогалини у знаннях.

Часове управління навчальним процесом - система організації та регулювання освітньої діяльності на основі оптимального використання часу для досягнення навчальних цілей. Включає планування, моніторинг та контроль часу,

витраченого на різні освітні заходи.

Часовий режим навчальної діяльності - встановлений порядок організації навчального процесу з визначенням тривалості навчальних занять, перерв, самостійної роботи та інших освітніх заходів протягом дня, тижня або семестру.

Часова мотивація студентів - психологічний аспект навчальної діяльності, пов'язаний із прагненням раціонально використовувати час для досягнення освітніх цілей. Містить внутрішні й зовнішні мотиви, що стимулюють ефективне планування та використання часу.

Часовий контроль знань - система перевірки навчальних досягнень студентів із урахуванням часу, витраченого на виконання завдань, що дозволяє оцінити не лише якість знань, а й швидкість їх застосування на практиці.

Часове планування професійного розвитку - процес визначення етапів підвищення кваліфікації та професійного вдосконалення фахівця з урахуванням

термінів, необхідних для оволодіння новими компетенціями та навичками.

Часова технологія викладання - педагогічна технологія, що передбачає раціональне використання навчального часу для забезпечення ефективного засвоєння знань та формування професійних компетентностей.

Часове моделювання освітніх процесів - створення математичних або графічних моделей навчальної діяльності з урахуванням часових параметрів для оптимізації навчального процесу та раціонального використання навчального часу.

Часова інтенсифікація навчання - підвищення інтенсивності освітнього процесу за рахунок раціонального використання часу, скорочення непродуктивних витрат та впровадження інноваційних методів викладання.

Часовий менеджмент освітньої діяльності - процес планування, організації та контролю часу, витраченого на навчально-методичну та педагогічну діяльність, з метою підвищення її

ефективності та досягнення освітніх цілей.

Часова оцінка ефективності навчання - аналіз результатів освітнього процесу з урахуванням витраченого на навчання часу. Дозволяє оцінити співвідношення між витраченими ресурсами та отриманими навчальними результатами з метою підвищення ефективності освітніх технологій.

Честь - це морально-етична категорія, що виражає усвідомлення людиною своєї гідності, відповідності своїх вчинків і поведінки прийнятим моральним нормам та принципам. Вона характеризує внутрішню потребу діяти чесно, відповідально та справедливо, зберігаючи добре ім'я та репутацію в очах суспільства. Честь є важливим складником морального обличчя особистості та її соціального статусу.

Чинник - це фактор або причина, що впливає на процес, явище чи результат діяльності. Чинники можуть бути внутрішніми або зовнішніми, об'єктивними або суб'єктивними та визначають характер і напрямок розвитку подій або процесів. Вони відіграють ключову роль у аналізі

причинно-наслідкових зв'язків та прийнятті рішень у різних сферах діяльності.

Чутки - це неперевірена або непідтверджена інформація, яка швидко поширюється серед людей усно або через інші канали комунікації. Зазвичай чутки містять елементи домислів, перебільшень або спотворень фактів і можуть впливати на громадську думку та емоційний стан людей. Вони виникають у ситуаціях невизначеності, соціальної напруги або дефіциту офіційної інформації.

Ш

Шаблон – це заздалегідь створена структура або форма, яка використовується для стандартизованого оформлення документів, презентацій, завдань тощо. У цифровій дидактиці шаблони спрощують створення навчальних матеріалів і забезпечують єдиний стиль.

Шаблон аналітики (цифрові звіти) – це структурований формат для збору, обробки, аналізу та візуалізації цифрових даних. Такий шаблон часто використовується для моніторингу

ефективності вебсайтів, соціальних мереж, реклами, продажів тощо.

Шаблон анкети - це стандартизована форма для збору інформації від респондентів, що використовується у дослідженнях, педагогічному моніторингу або соціологічних опитуваннях в освітньому середовищі.

Шаблон відповідей – це заздалегідь створений зразок правильних відповідей до тестових або практичних завдань, який використовується для автоматизованої або ручної перевірки результатів навчання.

Шаблон дипломної роботи –це структурований документ, що визначає стандартне оформлення титульної сторінки, змісту, розділів, посилань і додатків у кваліфікаційній (дипломній) роботі. Забезпечує єдині вимоги до академічного письма.

Шаблон звіту - це стандартна форма подання інформації про виконану роботу, результати навчання чи дослідження. Забезпечує структурованість і спрощує аналіз.

Шаблон інструкції - це

структурований текстовий зразок, який описує послідовність дій або правила користування пристроєм, програмою, процесом, що забезпечує правильне виконання завдань у професійній діяльності або навчанні.

Шаблон коду (в програмуванні) – це заздалегідь підготований фрагмент програмного коду, який можна багаторазово використовувати для вирішення типових задач. Шаблони дозволяють пришвидшити процес розробки, підвищити якість коду і забезпечити єдність стилю. Наприклад, у мовах програмування, як-от C++ чи Java, використовуються шаблони функцій і класів для створення універсального, багаторазового коду.

Шаблон мислення – це сталий спосіб осмислення ситуацій або вирішення проблем, що формується на основі досвіду, знань і переконань. Такі шаблони можуть бути як корисними (допомагають швидко приймати рішення), так і обмежувальними (призводять до стереотипного або негнучкого мислення).

Шаблон навчального плану – це

структурована форма для створення документа, що визначає перелік і обсяг навчальних предметів, послідовність їх вивчення, розподіл годин.

Шаблон презентації – це заздалегідь оформлена структура слайдів (фон, заголовки, стилі), яка спрощує створення візуального навчального або звітнього матеріалу.

Шаблон тесту - це структура для формування тестових завдань з урахуванням типу питань (відкриті, вибіркові, відповідність), критеріїв оцінювання та тематики.

Шаблон уроку – це структурований зразок проведення заняття, що містить етапи, цілі, методи та засоби навчання. Полегшує підготовку й підвищує ефективність уроку.

Шанс – це можливість для досягнення певного результату або мети. У контексті освіти - можливість учня реалізувати свої здібності, здобути освіту чи подолати труднощі.

Швидка допомога (в освітньому контексті) – це оперативна підтримка учня

або студента в навчальному процесі, яка може включати відповіді на запитання, пояснення складного матеріалу або надання ресурсів для самостійного вивчення. Зазвичай реалізується через онлайн-чати, тьюторські сесії або інтерактивні платформи.

Швидке навчання – це процес інтенсивного засвоєння знань за короткий час. Часто використовується в професійній освіті, ІТ-сферах або при вивченні мов. Може включати мікронавчання, відеоуроки, курси з адаптивним контентом.

Швидкі опитування – короткі, зазвичай цифрові опитування, які використовуються для оперативного збору думок, зворотного зв'язку чи перевірки знань. Вони ефективні на уроках, вебінарах або під час досліджень.

Швидкодія системи (в цифровому середовищі) – характеристика, що вказує на здатність цифрової системи виконувати операції з мінімальними затримками. Це критично важливо для освітніх платформ, онлайн-тестів або симуляцій.

Швидкість реакції – це час, за який

система, людина або процес реагує на зовнішній стимул чи зміну ситуації. В освітньому середовищі це може бути, наприклад, реакція вчителя на запитання студента або відповідь програми на введені дані.

Шийтська освіта - це система релігійного навчання в ісламській шийтській традиції, що охоплює вивчення Корану, хадисів, філософії, юриспруденції. Вивчається в рамках порівняльної педагогіки або релігієзнавства.

Шиблонізм - це тенденція мислити, діяти або висловлюватися за стереотипами, усталеними шаблонами без глибокого аналізу або творчого підходу. У мовленні, наприклад, це використання стандартних фраз, кліше, які втратили свою образність або свіжість. У мисленні - це нездатність виходити за межі звичних схем, повторення однотипних рішень, навіть якщо ситуація потребує нестандартного підходу. Це поняття часто має негативне забарвлення, оскільки шиблонізм може заважати розвитку критичного мислення, креативності та адаптації до нових умов.

Широта поглядів - це здатність особистості сприймати різні думки, поважати інші точки зору, бути відкритою до нового досвіду та знань. Важлива для формування критичного мислення та толерантного ставлення в освітньому

Шифрування даних - це процес перетворення інформації у закодований вигляд для її захисту від несанкціонованого доступу. У цифровій дидактиці застосовується для забезпечення конфіденційності персональних і навчальних даних.

Шкідлива інформація — це інформація, яка може завдати психологічної, моральної або навіть фізичної шкоди. Наприклад, дезінформація, фейки, маніпулятивні матеріали чи контент, що провокує агресію або страх.

Шкідливе навантаження — це надмірне або неправильно організоване фізичне, емоційне чи інтелектуальне навантаження, яке негативно впливає на здоров'я або працездатність людини. В освіті — це, наприклад, перевантаження домашніми завданнями або надто щільний

розклад.

Шкідливе середовище – навколишнє середовище, що містить небезпечні фактори для здоров'я людини: забруднене повітря, токсичні речовини, високий рівень шуму тощо. Також може стосуватися соціального або психологічного середовища (наприклад, булінг у школі).

Шкідливі звички – поведінкові патерни, які завдають шкоди здоров'ю або соціальному функціонуванню. Наприклад: куріння, надмірне вживання алкоголю, малорухливий спосіб життя, зловживання гаджетами.

Шкідники – живі організми (переважно комахи, гризуни, мікроорганізми), які завдають шкоди рослинам, продуктам, матеріалам або здоров'ю людей. У біології й агрономії - поширений термін.

Шкідники сільськогосподарських культур – це організми (комахи, гризуни, мікроорганізми), які завдають шкоди рослинам, знижуючи врожайність. Їхнє вивчення та контроль є важливими аспектами агрономії та захисту рослин.

Шкіра – зовнішній покрив тіла людини або тварини, що виконує захисну, терморегуляційну та сенсорну функції. Також - цінний матеріал у шкіряній промисловості.

Шкільна адаптація – процес пристосування учня до умов шкільного середовища: нових вимог, правил, колективу, розкладу. Особливо важлива у період початку навчання (1 клас), переходу до нової школи або зміни освітнього рівня (наприклад, з початкової на середню ланку).

Шкільна автономія – здатність навчального закладу самостійно приймати рішення щодо освітнього процесу, управління ресурсами, формування навчальних програм відповідно до законодавства. Підтримує інноваційність і відповідальність.

Шкільна безпека – система заходів, спрямованих на забезпечення фізичного, психологічного та інформаційного захисту учнів і персоналу. Включає охорону приміщень, профілактику булінгу, кібербезпеку тощо.

Шкільна бібліотека – інформаційний

і культурний центр школи, що забезпечує учнів і вчителів навчальною, науково-популярною та художньою літературою. Підтримує розвиток читацької культури.

Шкільна демократія – система управління в школі, яка передбачає залучення учнів, вчителів і батьків до прийняття рішень. Наприклад, учнівське самоврядування, відкриті обговорення, голосування з важливих питань.

Шкільна динаміка – сукупність змін, які відбуваються в житті школи: розвиток учнівського колективу, зміна педагогічних підходів, внутрішні процеси взаємодії. Впливає на атмосферу в школі та ефективність навчання.

Шкільна документація – офіційні документи, які регламентують навчальний процес, кадрову політику, облік досягнень учнів. Сюди входять навчальні плани, журнали, протоколи, звіти тощо.

Шкільна етика – система моральних норм, правил поведінки, які регулюють стосунки між учасниками освітнього процесу. Включає повагу, відповідальність, академічну доброчесність.

Шкільна інклюзія – це система освіти, в якій усі учні, незалежно від фізичних, інтелектуальних чи соціальних особливостей, мають рівні можливості для навчання та розвитку. Включає підтримку дітей з ООП (особливими освітніми потребами).

Шкільна інфраструктура – матеріально-технічна база школи: будівлі, класи, обладнання, ІТ-системи, спортивні майданчики тощо. Важливий чинник якості освіти.

Шкільна інтеграція – поєднання змісту різних предметів, форм навчання або учнівських спільнот для досягнення комплексного розвитку. Наприклад, інтегровані уроки або включення новоприбулих учнів до колективу.

Шкільна лабораторія – спеціально обладнане приміщення для проведення практичних занять з природничих наук: хімії, фізики, біології. Підсилює дослідницький підхід у навчанні.

Шкільна мотивація – внутрішнє або зовнішнє спонукання учня до навчання. Включає цікавість, бажання досягти

результатів, підтримку з боку вчителів та батьків.

Шкільна освіта – базовий рівень освіти, який охоплює початкову, середню (базову і старшу) школу. Формує загальну освітню підготовку та компетентності.

Шкільна платформа – цифрове середовище для організації навчального процесу. Наприклад: електронний щоденник, дистанційне навчання, доступ до матеріалів і тестів (Google Classroom, Moodle тощо).

Шкільна практика – форма підготовки майбутніх педагогів, коли вони проходять стажування в школах, спостерігають або проводять заняття. Також може означати практичну діяльність учнів (наприклад, навчальні проєкти).

Шкільна програма – затверджений державою або школою перелік предметів і тем, які мають бути вивчені у певному класі протягом навчального року.

Шкільна профдіагностика – виявлення інтересів, схильностей, здібностей учня з метою орієнтації у виборі майбутньої професії. Включає тести, бесіди,

спостереження.

Шкільна профілактика – заходи, спрямовані на попередження проблем серед учнів: булінгу, залежностей, правопорушень, емоційного вигорання. Реалізується через бесіди, тренінги, роботу психолога.

Шкільна спільнота – об'єднання всіх учасників освітнього процесу: учнів, учителів, батьків, адміністрації. Ґрунтується на взаємодії, повазі та співпраці.

Шкільна статистика – збір та аналіз даних про навчальний процес, успішність, відвідуваність, соціальні характеристики учнів тощо. Використовується для прийняття рішень у менеджменті освіти.

Шкільна стресостійкість – здатність учня або педагога ефективно долати стрес у навчальному середовищі. Важлива для збереження психічного здоров'я та продуктивності.

Шкільна стратегія розвитку – довгостроковий план покращення діяльності школи, який визначає цілі, пріоритети, шляхи їх досягнення. Може охоплювати освітній процес, кадрову

політику, інфраструктуру, цифровізацію.

Шкільна толерантність – атмосфера поваги до різноманітності (національної, мовної, релігійної, інклюзивної тощо) у шкільному колективі. Виховується через спільну діяльність, обговорення, приклад педагогів.

Шкільна форма – уніфікований одяг для учнів, що може регулюватися внутрішніми правилами школи. Формує відчуття єдності, стриманість і дисципліну.

Шкільна філософія (ціннісна основа закладу) – система базових принципів, які визначають місію, бачення й цінності школи (наприклад: довіра, відкритість, партнерство). Відображається у внутрішній культурі закладу.

Шкільна цифровізація – впровадження цифрових технологій у всі сфери шкільного життя: навчання, управління, комунікацію. Наприклад: електронні журнали, онлайн-уроки, цифрові ресурси.

Шкільне відео – навчальні або презентаційні відеоматеріали, створені учнями, вчителями чи адміністрацією.

Використовуються як інструмент візуалізації, звітності чи популяризації подій школи.

Шкільне електронне портфоліо – цифрова збірка досягнень учня, яка містить приклади робіт, відгуки, сертифікати, оцінки. Сприяє саморефлексії та персоналізації навчання.

Шкільне менторство – форма наставництва, коли досвідчені педагоги або старшокласники допомагають молодшим учням адаптуватися, вчитися або долати труднощі.

Шкільне навантаження – обсяг навчального матеріалу та кількість завдань, які учень повинен опрацювати. Може бути фізичним, психоемоційним або інтелектуальним. Має відповідати нормам та віковим особливостям.

Шкільне оцінювання – система визначення рівня навчальних досягнень учня. Включає формувальне, підсумкове, самостійне оцінювання, а також зворотний зв'язок.

Шкільне самоврядування – форма організації учнівської участі в житті школи.

Діти мають змогу впливати на рішення, ініціювати заходи, представляти інтереси своїх однокласників.

Шкільне середовище – сукупність фізичних, соціальних, емоційних і культурних умов у закладі освіти. Впливає на якість навчання, психологічний комфорт і мотивацію учнів.

Шкільне свідоцтво – офіційний документ, що підтверджує здобуття певного рівня загальної середньої освіти або завершення навчального року. Містить оцінки та підпис відповідальних осіб.

Шкільне тестування – форма перевірки знань учнів шляхом виконання завдань у тестовому форматі. Може бути як внутрішнім (у школі), так і зовнішнім (наприклад, ЗНО/НМТ).

Шкільне харчування – організоване забезпечення учнів їжею в закладі освіти. Важливо для підтримки здоров'я, концентрації уваги та загального розвитку дітей. Може бути пільговим, за батьківські кошти або змішаним.

Шкільний влог (освітній відеощоденник) – відеоформат, у якому

учні або вчителі діляться подіями зі шкільного життя, враженнями, проєктами. Сприяє розвитку медіаграмотності, креативності та комунікації.

Шкільний журнал – офіційний документ для фіксації навчальних досягнень, відвідуваності, тем уроків. Сьогодні часто використовується в електронному форматі (електронний журнал).

Шкільний етикет – система правил поведінки, що сприяє створенню доброзичливої, безпечної й продуктивної атмосфери. Включає вміння поводитися з однокласниками, вчителями, дотримання норм спілкування.

Шкільний кабінет – спеціалізоване приміщення, обладнане для викладання окремого предмета (наприклад, кабінет біології, інформатики, географії). Забезпечує якість і зручність навчання.

Шкільний курс – навчальний блок або предмет, який учень вивчає протягом певного періоду. Може бути обов'язковим або вибіркоким (наприклад, курс "Медіаграмотність").

Шкільний моніторинг – систематичне спостереження та аналіз навчального процесу, успішності, психологічного клімату. Дає змогу вчасно виявляти проблеми й реагувати на них.

Шкільний музей – освітньо-культурний простір у школі, де зберігаються експонати, пов’язані з історією школи, регіону, традиціями. Сприяє патріотичному та естетичному вихованню.

Шкільний психолог – фахівець, який забезпечує психологічну підтримку учням, батькам і педагогам. Працює з емоційними, поведінковими та адаптаційними труднощами.

Шкільний статут – офіційний документ, що регулює діяльність закладу освіти: його структуру, права та обов’язки учасників освітнього процесу, внутрішній розпорядок.

Шкільний театр – форма позашкільної діяльності, де учні беруть участь у створенні вистав. Розвиває творчість, публічний виступ, колективну співпрацю.

Шкільний урок – основна

організаційна форма навчального процесу. Має чітку структуру, мету та тривалість (переважно 45 хвилин). Проводиться вчителем за розкладом.

Шкільні збори – організовані зустрічі учасників освітнього процесу (переважно батьків і вчителів), де обговорюються важливі питання навчання, виховання, шкільного життя.

Шкільні канікули – періоди відпочинку між навчальними чвертями або семестрами. Сприяють відновленню сил, оздоровленню та відпочинку учнів. Зазвичай поділяються на осінні, зимові, весняні та літні.

Шкільні методоб'єднання – об'єднання вчителів однієї або кількох споріднених дисциплін для координації методичної роботи, обміну досвідом, підготовки уроків і заходів.

Шкільні олімпіади – інтелектуальні змагання з різних предметів, у яких учні демонструють глибокі знання, логіку й креативність. Проводяться на шкільному, районному, обласному та всеукраїнському рівнях.

Шкільні підручники – основні навчальні книги, затверджені міністерством освіти, за якими учні вивчають шкільні предмети. Зараз часто доповнюються цифровими ресурсами.

Шкільні правила – система норм поведінки, дотримання яких очікується від учнів, вчителів і працівників школи. Сприяють дисципліні та взаємоповазі.

Шкільні свята – організовані події, які відзначаються у шкільному середовищі (перший дзвоник, Новий рік, День учителя тощо). Сприяють створенню позитивної атмосфери.

Шкільні традиції – сталий набір звичаїв та заходів, що формують унікальну культуру школи. Наприклад, посвята в першокласники, щорічні ярмарки, день самоврядування.

Шкільні факультативи – додаткові заняття, які учні відвідують за бажанням. Можуть поглиблювати знання або охоплювати нестандартні теми (робототехніка, шахи, медіаграмотність).

Шкільні форми навчання – різні організаційні формати освітнього процесу:

очна, дистанційна, змішана, екстернат. Дають змогу адаптувати навчання до потреб учнів.

Шкільні щоденники – персональні учнівські зошити для запису домашніх завдань, розкладу, зауважень і оцінок. Також є електронні аналоги.

Школа – освітній заклад, що забезпечує здобуття загальної середньої освіти. Є базовим осередком знань, виховання і соціалізації дитини.

Школа компетентностей – сучасний підхід до освіти, що акцентує увагу не лише на знаннях, а й на навичках, цінностях та вміннях застосовувати їх у житті (комунікація, критичне мислення, співпраця, цифрова грамотність тощо).

Школа молодого вчителя – форма методичної підтримки початківців у педагогіці. Це серія тренінгів, майстер-класів, наставництва, що допомагають адаптуватися вчителям-початківцям до професійної діяльності.

Школа повного дня – формат організації освітнього процесу, при якому діти перебувають у школі протягом усього

робочого дня. Крім уроків, включає гуртки, обіди, відпочинок і додаткові заняття.

Школа розвитку талантів – спеціалізований освітній простір або програма, що орієнтована на виявлення та розвиток здібностей дітей у науці, мистецтві, спорті, технологіях тощо.

Школа самоврядування – освітній або громадський проєкт, що розвиває в учнів лідерство, громадянську відповідальність і навички управління. Реалізується через моделі "шкільного парламенту" чи "шкільної ради".

Школа-інтернат – освітній заклад, що поєднує навчання і проживання учнів. Зазвичай створюється для дітей із віддалених місцевостей, сиріт, або учнів з особливими потребами.

Школа-студія – форма закладу або програми, що поєднує традиційне навчання з активною творчою діяльністю (театр, дизайн, музика). Акцент на практиці, самовираженні, проєктності.

Школознавство – наукова або освітня галузь, що вивчає структуру, історію, функціонування та реформування шкільної

освіти. Включає педагогіку, менеджмент, історію освіти.

Школометрика – система показників для оцінювання ефективності роботи школи: якість знань, інфраструктура, безпека, задоволеність учнів і батьків тощо.

Школяр – учень закладу загальної середньої освіти (школи). У широкому сенсі - дитина, яка здобуває базову чи старшу освіту.

Школярі-практиканти – учні, які проходять практичне навчання (наприклад, у межах профорієнтації чи дуальної освіти), залучаючись до реальної діяльності.

Школярство – узагальнене поняття для означення всієї спільноти школярів або процесу їх шкільного життя.

Школярювання – рідковживане слово, що означає процес навчання в школі. Має відтінок народної або художньої мови.

Шовінізм – крайній прояв націоналізму, ідеологія переваги однієї нації над іншими. У школі прояви шовінізму недопустимі, бо суперечать принципам толерантності та поваги до різноманіття.

Шпаргалка – нелегальний

допоміжний матеріал, який учні використовують для підказок на контрольних або іспитах. Часто є символом академічної недоборочесності.

Штрих-код – графічне зображення у вигляді смужок, що містить закодовану інформацію. Використовується в шкільних бібліотеках, на учнівських посвідченнях тощо.

Штрихування – графічна техніка нанесення ліній для створення тіней, об'єму або текстури. Застосовується на уроках образотворчого мистецтва або технічного креслення.

Штурм ідей (брейншторм) – метод генерування ідей у групі, без критики чи обмежень. Ефективний на уроках проєктного навчання, під час креативних завдань.

Штучна емпатія (в освітньому штучному інтелекті) – імітація розуміння емоційного стану та співпереживання з боку штучного інтелекту (наприклад, у чат-ботах, віртуальних тьюторах). Сприяє створенню комфортної, підтримувальної атмосфери в навчальному процесі,

полегшуючи взаємодію учня з цифровим середовищем.

Штучна мовна модель – алгоритм ШІ (як-от ChatGPT), що здатен генерувати текст, відповідати на запитання, допомагати в навчанні. Основа сучасних освітніх платформ.

Штучна поведінка – імітована або змодельована поведінка (наприклад, в освітніх симуляціях, віртуальних учнях чи ШІ-системах). Сприяє тренуванням у безпечному середовищі.

Штучне зрошення – сільськогосподарський процес подачі води на поля. Тема уроків географії, екології або технологій.

Штучне навчальне середовище – цифровий або симульований простір для навчання (платформи, симулятори, віртуальні класи), де учень взаємодіє з контентом або ШІ.

Штучне освітлення – використання ламп чи іншого джерела світла для створення комфортного середовища. Важливий чинник шкільного дизайну та санітарії.

Штучне розмноження – метод біологічного відтворення за участі людини (запліднення, клонування тощо). Тема біології або етики.

Штучне середовище – створене людиною середовище існування (на противагу природному). Охоплює міста, освітні простори, цифрові системи.

Штучне середовище навчання – інтерактивна, змодельована навчальна система, створена спеціально для освітніх цілей (віртуальні лабораторії, 3D-класи).

Штучний інтелект – технології, що моделюють розумові функції людини (аналітика, мова, навчання). Активно впроваджується в освіту: персоналізоване навчання, тьюторство, діагностика.

Штучний приклад (навчальний кейс) – спеціально створена ситуація чи приклад, який використовується для навчання. Не має реального джерела, але відображає типову або критичну ситуацію.

Штучний супровід (автоматизовані рекомендації) – системи, що підказують учневі або вчителю наступні кроки у навчанні. Наприклад, рекомендація пройти

тему або перевірку знань.

Штам – біологічний термін: різновид мікроорганізмів або вірусів. Часто згадується у контексті вірусології та епідеміології.

Штамп (мовний) – банальне, шаблонне вираження, яке втратило емоційність або оригінальність. Часто вживається в літературознавстві або на уроках мови.

Шок – стан сильного емоційного або фізіологічного потрясіння. Розглядається у психології, медицині, ОБЖ.

Шокова терапія – радикальні заходи, спрямовані на зміну системи або поведінки. У соціальному контексті - реформи, у психології - метод впливу, в медицині - лікування.

Щ

Щавель (*Rumex acetosa*) – це зелена багаторічна трава, що вирощується як овочева культура. Використовується в кулінарії для приготування супів, салатів, соусів. Містить багато вітаміну С. Має цінність як у сільському господарстві, так і

в харчовій промисловості.

Щавель кінський (*Rumex confertus*) – це деколи вважається бур'яном, але також має лікарські властивості. Може вивчатися в агроосвіті як частина фітосанітарного контролю.

Щастя – стан внутрішнього задоволення, радості, гармонії із собою та світом.

Щастя учня – емоційне благополуччя дитини у навчальному середовищі, що виникає від позитивного досвіду, підтримки, визнання.

Щедрість – моральна якість, що проявляється у готовності ділитися матеріальними або духовними благами без очікування винагороди.

Щелепа – кісткова структура черепа, що бере участь у пережовуванні їжі; верхня та нижня частина рота.

Щемливий – емоційно зворушливий, викликає душевний біль або ностальгію.

Щеплення – введення вакцини для формування імунітету до інфекційних хвороб; обов'язкова профілактична процедура в освітніх закладах.

Щирість – чесність, відкритість у почуттях і словах; важлива риса у стосунках і вихованні.

Щирий відгук – відверта, емоційна та доброзичлива оцінка, висловлена з повагою та добром.

Щит інформаційний – стенд або панель у школі, де розміщується важлива інформація (оголошення, досягнення, правила).

Щільність – фізична або логічна характеристика, що описує ступінь стисненості, наповненості.

Щільність знань – рівень засвоєння матеріалу за обсягом і глибиною; показник освітньої ефективності.

Щільний графік – розклад, у якому події або завдання розміщені без значних пауз; потребує чіткої організації часу.

Щітник (*Ptilium crista-castrensis*) – це мохоподібна декоративна рослина, може вивчатися у курсах біології та ландшафтного дизайну. Застосовується рідко, але має естетичне значення.

Щоденник – зошит або електронний ресурс для запису важливої інформації:

планів, оцінок, завдань.

Щоденник учня – персональний документ для фіксації домашніх завдань, розкладу, оцінок, поведінки.

Щоденник емоцій – інструмент саморефлексії, де дитина фіксує свій емоційний стан упродовж дня.

Щоденник спостережень – записник для фіксації змін, явищ або поведінкових спостережень (використовується на уроках природничих наук, психології).

Щоденне оцінювання – постійне, поточне оцінювання навчальних досягнень учнів, яке здійснюється під час щоденної роботи. Метою є не тільки виставлення балів, а й виявлення труднощів, забезпечення зворотного зв'язку та стимулювання особистого зростання учнів.

Щоденна рефлексія – процес щоденного осмислення учнем власної діяльності, емоційного стану, досягнень і труднощів. Це може бути усне обговорення або письмове фіксування думок, що сприяє формуванню навичок самоспостереження, критичного мислення та емоційного інтелекту.

Щоденне завдання – навчальне чи розвивальне завдання, яке учень виконує щодня. Це може бути частина домашньої роботи, індивідуального плану або повторювальна вправа для закріплення навичок і дисципліни.

Щоденна практика – регулярне виконання вправ або дій, що сприяє поступовому вдосконаленню знань, умінь і навичок. Така форма роботи надзвичайно важлива для формування сталих освітніх результатів та автономного навчання.

Щоденне читання – щоденна діяльність, пов'язана з читанням художніх, науково-популярних або навчальних текстів. Розвиває мовлення, мислення, уяву, розширює словниковий запас та стимулює інтелектуальне зростання.

Щоденна підтримка – постійна допомога, яку учень отримує з боку вчителя, батьків, однокласників або цифрових засобів. Вона може бути емоційною, академічною, психологічною й відіграє ключову роль у формуванні мотивації та впевненості в собі.

Щоденне планування – це процес

організації власної навчальної діяльності на щоденній основі. Включає постановку цілей, визначення завдань, планування часу й ресурсів. Сприяє розвитку навичок тайм-менеджменту й самоорганізації.

Щоденна перевірка – систематична перевірка виконання учнями завдань, розуміння матеріалу або дотримання правил. Може бути як зовнішньою (з боку вчителя), так і внутрішньою (самоперевірка учня).

Щоденна робота над помилками – це цілеспрямована діяльність учня з аналізу та виправлення власних помилок, допущених у завданнях чи тестах. Дозволяє поглибити розуміння матеріалу, запобігти повторенню типових помилок і підвищити успішність.

Щоденна активність – участь учня в навчальному процесі протягом кожного дня. Це може бути виконання завдань, участь у дискусіях, проєктна робота, фізична чи творча діяльність. Сприяє залученості й формуванню внутрішньої мотивації.

Щоденна співпраця – щоденна взаємодія між учнями або учнем і вчителем з метою досягнення спільних навчальних

результатів. Вона формує навички командної роботи, комунікації та толерантності.

Щоденна гігієна знань – метафоричний термін, який означає щоденне очищення розуму від хаосу, помилкових уявлень і зайвої інформації. Передбачає осмислення, систематизацію та корекцію знань.

Щоденне есе – короткий письмовий твір, який учень пише щодня для розвитку навичок аргументації, самовираження та творчого мислення. Використовується як інструмент мовної практики й рефлексії.

Щоденна карта знань – візуальне зображення (ментальна карта), яке учень щодня доповнює новою інформацією для систематизації навчального матеріалу. Це ефективний інструмент розвитку асоціативного мислення й розуміння зв'язків між темами.

Щоденна вправа – завдання, що виконується щодня для тренування певних умінь: письма, мовлення, логіки, математичних дій тощо. Сприяє автоматизації навичок і впевненості в їх

застосуванні.

Щоденна візуалізація – використання зображень, схем, таблиць або діаграм як частини щоденного навчання. Допомагає краще зрозуміти, запам'ятати й осмислити матеріал.

Щоденне тренування – це систематичне виконання вправ або завдань, спрямованих на зміцнення та вдосконалення конкретних навичок або знань. У навчальному процесі таке тренування може включати повторення мовних структур, розв'язування прикладів, читання вголос, короткі письмові завдання. Регулярність сприяє закріпленню матеріалу, формуванню впевненості та переходу навичок у довготривалу пам'ять. Щоденне тренування також допомагає формувати самодисципліну та навчальну витривалість.

Щоденна оцінка прогресу – це короткий аналіз навчальних досягнень учня, який здійснюється щодня, часто у формі самооцінки, взаємооцінки або спостереження вчителя. Така оцінка дозволяє учневі бачити власні зрушення, формувати позитивну мотивацію, а вчителю

– оперативно коригувати підхід до навчання. Щоденна оцінка може бути як кількісною (бали, позначки), так і якісною (коментарі, емоційні символи, щоденні «успіхи»).

Щоденне мовлення – регулярне усне висловлювання учнями власних думок, вражень, відповідей чи запитань. Така практика сприяє розвитку зв’язного мовлення, збагаченню словникового запасу, впевненості у спілкуванні, особливо на уроках мови чи літератури.

Щоденне мислення – активна пізнавальна діяльність, яку учень здійснює щодня у процесі навчання. Включає аналіз, порівняння, узагальнення, рефлексію та формування висновків. Розвиває критичне мислення та самостійність.

Щоденна комунікація – постійна взаємодія між учнями, вчителями, батьками в освітньому процесі. Вона охоплює обговорення, діалог, підтримку, зворотний зв’язок і формує навички соціальної взаємодії.

Щоденне вдосконалення – процес поступового поліпшення власних умінь,

знань і поведінки через постійне самонавчання, виправлення помилок і самоспостереження.

Щоденне натхнення – внутрішній стимул до навчання, творчості, взаємодії, який учень отримує щодня через позитивне середовище, приклад учителя або власні досягнення.

Щоденна звітність – регулярне інформування про виконання завдань або досягнення результатів. Це може бути у формі звітів, щоденників, чек-листів чи усної відповіді. Сприяє відповідальності й прозорості у навчанні.

Щоденна підготовка – систематична підготовка до уроків, контрольних робіт, проєктів або виступів, яка формує у школяра самодисципліну, організованість і впевненість.

Щоденна дисципліна – дотримання режиму дня, правил поведінки та навчального порядку щодня. Формує відповідальність, стабільність і безпечну атмосферу у класі.

Щоденна перевірка самопочуття – коротка щоденна практика, під час якої учні

(або вчитель) оцінюють свій емоційний або фізичний стан. Допомагає запобігти тривожності, вигоранню, виявити потребу в підтримці.

Щоденна мотивація – процес підтримки й підсилення бажання до навчання через різні засоби: слова вчителя, цікаві завдання, похвалу, досягнення, особисту мету.

Щоденний контроль – постійне відстеження процесу навчання учня (виконання завдань, участь, поведінка), що дозволяє оперативно реагувати на труднощі та підтримувати стабільність.

Щоденне закріплення – повторення та практичне застосування вивченого матеріалу щодня для кращого запам'ятовування та формування навичок.

Щоденний список справ – перелік завдань на день, який учень або вчитель складає для планування навчальної діяльності. Сприяє структурованості та ефективному використанню часу.

Щоденна фіксація результатів – процес регулярного запису досягнень, оцінок, виконаних завдань у щоденнику,

електронному журналі або іншій формі обліку.

Щоденна робота в парі - це форма організації навчальної діяльності, коли учні працюють у парах над виконанням завдань, обміном ідеями або взаємним навчанням. Така щоденна практика сприяє розвитку навичок комунікації, емпатії, взаємоповаги, вміння слухати і бути почутим. Робота в парі формує у дітей навички співпраці, що є важливою частиною соціально-емоційного інтелекту та готує до реального життя, де командна робота має вирішальне значення. Крім того, вона допомагає краще засвоїти матеріал завдяки взаємному поясненню й підтримці.

Щоденна діяльність це структурований комплекс пізнавальних, творчих, рухових або рефлексивних дій, які виконуються учнями щодня як у школі, так і поза нею. Щоденна діяльність включає навчання, самопідготовку, спілкування, участь у проєктах, іграх, позакласних заходах. Вона допомагає формувати сталі звички, сприяє розвитку відповідальності та саморегуляції. У контексті освітнього

процесу щоденна діяльність має бути різноманітною, структурованою та відповідати віковим і психологічним особливостям учнів.

Щоденний челендж - це короткострокове завдання або випробування, яке учень виконує щодня, з метою розвитку нових навичок, зміцнення дисципліни або самовираження. Наприклад, "30 днів читання по 10 сторінок", "щодня нове англійське слово", "щоденний добрий вчинок". Упровадження челенджів у навчання створює додаткову мотивацію, сприяє емоційній залученості та формує в учнів відчуття досягнення й прогресу. Це також корисний інструмент гейміфікації навчального процесу.

Щоденна перевірка розкладу - означає регулярну звичку учня або вчителя переглядати свій навчальний план і графік занять перед початком дня. Ця практика сприяє кращій організації, запобігає запізненням, невідповідності до уроків та підвищує рівень усвідомленості щодо власної відповідальності. Щоденна перевірка розкладу розвиває навички

планування, тайм-менеджменту, знижує тривожність, особливо у дітей молодшого шкільного віку, які тільки вчаться орієнтуватися в часі та завданнях.

Щоденна допомога - це постійна готовність учня, вчителя або батьків надавати підтримку іншим учасникам освітнього процесу. Така допомога може бути академічною (пояснення теми, перевірка роботи), емоційною (слухання, співпереживання), організаційною (нагадування про завдання). Щоденна допомога формує в колективі атмосферу довіри, доброзичливості, сприяє розвитку альтруїзму, міжособистісної поваги, колективної відповідальності. У ширшому сенсі - це важливий елемент гуманістичної педагогіки.

Щоденне оновлення знань - це процес регулярного поповнення, актуалізації або корекції знань, які учень отримав раніше. Він може відбуватися як шляхом ознайомлення з новою інформацією (наприклад, з новин, книжок, відео), так і через повторення вже вивченого з нової перспективи. Така практика формує у

школярів гнучкість мислення, критичність до інформації, стимулює саморозвиток. У сучасному цифровому навчанні щоденне оновлення знань може здійснюватися через міні-курси, освітні платформи або інтерактивні ресурси.

Щоденне оцінювання II (інтелекту) - це адаптивна форма оцінювання, яка здійснюється за допомогою штучного інтелекту на основі поведінки учня, його відповідей, темпу навчання та індивідуальних потреб. Такий підхід дозволяє системі виявляти прогалини в знаннях, пропонувати персоналізовані завдання й надавати зворотний зв'язок в режимі реального часу. Щоденне оцінювання II сприяє глибшому залученню в навчальний процес, формує індивідуальну траєкторію навчання та знижує тиск від класичного оцінювання.

Щоденне самоспостереження - це свідома діяльність учня, спрямована на аналіз власного стану, поведінки, емоцій, прогресу в навчанні. Застосовується у вигляді щоденників, емоційних шкал, міні-рефлексій після уроку. Самоспостереження

є основою саморегуляції, критичного мислення й особистісного зростання. Регулярна практика сприяє формуванню відповідальності, внутрішньої дисципліни та покращенню психоемоційного стану.

Щоденне повторення – це метод навчання, який передбачає щоденне повернення до вже вивченого матеріалу з метою його глибшого засвоєння та переносу до довготривалої пам'яті. Може здійснюватися у формі міні-карток, опитувань, коротких тестів або схем. Регулярне повторення знижує рівень забування, покращує впевненість у знаннях і готує до успішного виконання контрольних завдань або іспитів.

Щоденна діагностика - це постійне спостереження та фіксація навчального або емоційного стану учнів з метою вчасного виявлення труднощів і їх подолання. Вона може бути формальною (у вигляді завдань, тестів) або неформальною (через спостереження, бесіду, анкету). Щоденна діагностика дозволяє зробити навчання адаптивним, підлаштованим під темп і стиль кожного учня, а також підтримує

психологічне благополуччя класу.

Щоденна концентрація - це здатність учня зосереджено й безперервно тримати увагу на навчальному процесі або конкретному завданні впродовж кожного навчального дня. Розвиток щоденної концентрації вимагає створення умов без відволікаючих чинників, чіткої структури уроку та внутрішньої мотивації. Вона є ключовим чинником продуктивного навчання та зменшення кількості помилок. Педагог може підтримувати концентрацію за допомогою чергування видів діяльності, використання візуальних опор та вправ на уважність.

Щоденна енергія - це поєднання фізичного, емоційного та когнітивного ресурсу, який учень використовує щодня для активної участі в навчанні. Її джерелом можуть бути здоровий спосіб життя, позитивне шкільне середовище, цікаві завдання та особистий ентузіазм. Щоденна енергія визначає рівень залученості, стійкість до втоми та здатність долати труднощі. Важливою є також енергетична підтримка з боку вчителя через натхнення,

доброзичливість і підтримку.

Щоденна пауза - це короткочасне переривання навчальної діяльності, яке дозволяє учню відновити сили, знизити психоемоційне напруження та підвищити ефективність подальшої роботи. Така пауза може тривати від кількох секунд до кількох хвилин і включати вправи на дихання, руханку, зміну виду діяльності або тишу. Щоденна пауза є важливим елементом шкільної гігієни праці та профілактики перевтоми.

Щоденний тайм-менеджмент - це вміння ефективно розподіляти свій час протягом навчального дня, планувати завдання та виконувати їх у встановлені строки. Щоденний тайм-менеджмент включає складання розкладу, визначення пріоритетів, уникнення прокрастинації. Ця навичка є особливо важливою в умовах зростання обсягу навчального контенту, переходу до самостійного або дистанційного навчання. Учні, які практикують тайм-менеджмент, частіше досягають високих результатів і мають нижчий рівень стресу.

Щоденна адаптація - це постійний процес пристосування учня до змін у навчальному середовищі - нової теми, вчителя, формату роботи або емоційного стану групи. Щоденна адаптація проявляється у гнучкості мислення, відкритості до нового, вмінні змінювати підхід до завдань. Підтримка з боку вчителя, атмосфера довіри та можливість висловлювати себе допомагають дітям краще адаптуватися. Ця здатність є основою стресостійкості та навчальної витривалості.

Щоденна впевненість - це стабільне внутрішнє відчуття власної спроможності впоратись із навчальними завданнями, висловити думку, бути прийнятим у колективі. Формується поступово через підтримку з боку вчителів, батьків, позитивний досвід, успішно виконані завдання. Щоденна впевненість допомагає учням менше боятися помилок, активніше брати участь в обговореннях, ініціювати власні ідеї. Її розвиток - важливе завдання освітнього середовища, орієнтованого на учня.

Щоденна співтворчість - це постійна

участь учнів і вчителів у спільному створенні навчального або творчого продукту. Вона передбачає не просто виконання завдань, а народження ідей, пошук рішень, креативну ініціативу. Щоденна співтворчість сприяє розвитку комунікативних навичок, критичного мислення, уміння працювати в команді. Вона формує почуття причетності до навчального процесу та робить освіту емоційно привабливою.

Щоденна інтуїція - це здатність учня приймати рішення або робити припущення на основі внутрішнього відчуття, навіть без повного логічного обґрунтування. Щоденна інтуїція формується через досвід, емоційне включення у навчання, розвиток уяви. У педагогіці її варто підтримувати як прояв креативності та нестандартного мислення. Це особливо актуально в мистецьких, мовних та проєктних видах діяльності.

Щоденна відкритість - це готовність учня або вчителя щодня приймати нову інформацію, інші думки, пропозиції, визнавати помилки й змінюватися. Відкритість передбачає чесність,

допитливість і довіру. Вона є основою активного навчання, живого діалогу та творчого середовища. Щоденна відкритість формує в учнів гнучке мислення, сприяє розширенню світогляду та розвитку міжособистісної етики.

Щоденне лідерство - це щоденне виявлення ініціативності, відповідальності та здатності впливати на інших через приклад, а не авторитет. Така форма лідерства проявляється не лише у формальних ролях, а й у дрібницях: допомозі однокласникам, організації міні-груп, мотивації інших. Щоденне лідерство сприяє вихованню активної громадянської позиції, комунікабельності та вмінню співпрацювати.

Щоденна емпатія — це щоденне виявлення здатності розуміти й розпізнавати емоції інших людей, співпереживати їм і відповідати з турботою. У школі це може проявлятися у підтримці однокласників, розумінні реакцій вчителя, готовності вислухати. Щоденна емпатія формує здорову атмосферу в класі, підвищує емоційний інтелект учнів, сприяє

попередженню конфліктів та розвитку гуманістичних цінностей.

Щоденна відповідальність – це постійне усвідомлення учнем своїх обов’язків у навчальному процесі, готовність виконувати поставлені завдання, приймати рішення та відповідати за свої дії щодня. Вона проявляється у дотриманні правил, своєчасному виконанні домашніх завдань, самоконтролі, турботі про себе й інших. Щоденна відповідальність формує в учнів самостійність, надійність, дисципліну та підґрунтя для зрілості в особистісному розвитку.

Щоденне вивчення – це регулярний процес засвоєння нової інформації, який учень здійснює щодня з метою поглиблення знань і розвитку інтелекту. Така форма навчання формує сталі навчальні звички, розвиває пам’ять, дисциплінує мислення та сприяє глибшому розумінню предметів.

Щоденна гнучкість – це здатність учня адаптуватися до нових умов, змінювати підхід до завдань або реагувати на труднощі з відкритістю та спокоєм. Щоденна гнучкість допомагає уникати

стресу, сприяє ефективному вирішенню проблем і розвитку емоційного інтелекту.

Щоденне натхнення учня – це внутрішній імпульс до дії, пізнання або творчості, який виникає щодня завдяки підтримці, цікавим завданням або позитивній атмосфері. Це джерело енергії для самореалізації та активного навчання.

Щоденна підтримка вчителя – це послідовна педагогічна допомога, що надається учневі щодня у вигляді пояснень, мотивації, емоційної підтримки чи конструктивного зворотного зв'язку. Вона створює безпечне освітнє середовище та формує довіру.

Щоденне управління часом – це навичка планувати, розподіляти та контролювати свій час протягом навчального дня. Вона дозволяє уникати перевантаження, своєчасно виконувати завдання та досягати навчальних цілей з меншими зусиллями.

Щоденна дія – це практичний крок, який учень або вчитель здійснює щодня задля досягнення результату. Це може бути читання, виконання вправ, підтримка

однокласників або підготовка до проєктів. Щоденна дія формує звичку до продуктивності.

Щоденна стратегія – це заздалегідь продуманий план дій на кожен навчальний день, який допомагає учневі рухатися до довгострокових цілей. Вона вчить послідовності, системності й самостійного мислення.

Щоденна ціль – це конкретне завдання або намір, якого учень прагне досягти протягом одного навчального дня. Вона задає напрямок діяльності, фокусує увагу й формує мотивацію.

Щоденне досягнення – це позитивний результат, якого вдалося досягти в процесі навчання протягом дня. Це може бути розв’язана задача, публічний виступ, добра справа або нове розуміння теми. Фіксація таких досягнень підвищує самооцінку.

Щоденна мета – це чітко сформульоване бажання або результат, до якого прагне учень у межах одного дня. Може бути частиною більшої освітньої траєкторії, стимулює самостійність і відповідальність.

Щоденна перемога – це особистий успіх учня в подоланні труднощів, досягненні результату або навіть невеликому прогресі. Щоденна перемога створює позитивний настрій, укріплює віру у власні сили та стимулює подальше навчання.

Щоденна гармонія – це внутрішній стан балансу між навчанням, відпочинком, емоціями та стосунками. Гармонія сприяє спокійному засвоєнню знань, підтримці психічного здоров'я та формуванню цілісної особистості.

Щоденна етика – це дотримання моральних принципів і правил поведінки у щоденному навчальному житті. Вона проявляється в чесності, повазі до інших, дбайливому ставленні до спільного простору та відповідальності за власні дії. Щоденна етика формує здорове середовище в класі, сприяє розвитку моральної культури, взаємодовіри й співжиття на засадах доброзичливості.

Щоденна свобода – це внутрішнє відчуття вибору, можливість самостійно приймати рішення у межах освітнього

процесу. Вона не суперечить дисципліні, а навпаки - дає учневі змогу діяти відповідально, творчо, ініціативно. Щоденна свобода підтримує особистісний розвиток, критичне мислення й внутрішню мотивацію до навчання.

Щоденна рівновага – це гармонійний розподіл фізичних, емоційних та інтелектуальних навантажень упродовж дня. Вона дозволяє уникнути перевтоми, тривожності, перенапруження. У шкільному середовищі рівновага підтримується через чергування активностей, рухливі перерви, емпатійне ставлення вчителя й розвиток навичок саморегуляції в учнів.

Щоденна зосередженість – це цілеспрямована здатність учня концентрувати увагу на навчальному процесі, зберігати фокус, не відволікатися на сторонні подразники. Вона розвивається через тренування уваги, чітке структурування уроку, створення комфортного простору. Зосередженість дозволяє ефективно засвоювати матеріал і досягати результатів із меншими зусиллями.

Щоденна тиша – це необхідний

ресурс для зосередження, відновлення сил, внутрішнього діалогу та рефлексії. У школі тиша може використовуватись як елемент саморегуляції, підготовки до складних завдань, уважного читання чи спокійного аналізу. Вона допомагає учням краще чути себе, думати глибше та навчатися свідомо.

Щоденна подяка – це усвідомлена практика вираження вдячності за навчання, підтримку, маленькі успіхи та щоденні можливості. Подяка підвищує емоційний тонус, зміцнює стосунки між учнями та вчителями, формує позитивний настрій. Її варто впроваджувати у вигляді ранкових ритуалів, письмових вправ або рефлексій.

Щоденна чесність – це постійна внутрішня готовність учня бути правдивим у словах, діях та ставленні до себе й інших у навчальному процесі. Вона проявляється у самостійному виконанні завдань, відкритому визнанні помилок, відмові від списування. Чесність формує довіру в класному колективі, зміцнює особистісні якості та сприяє розвитку культури доброчесності.

Щоденна згуртованість – це

стабільне відчуття єдності, взаємної підтримки та спільної мети серед учнів класу або освітньої спільноти. Вона досягається через спільні активності, колективну роботу, взаємоповагу, спільне вирішення проблем. Згуртованість щодня створює позитивний клімат, знижує рівень конфліктності й формує емоційне благополуччя учасників навчання.

Щоденне вдумування – це глибоке осмислення отриманої інформації, власного досвіду, прочитаного або почутого. Це не просто засвоєння, а аналітичне, критичне й рефлексивне мислення у щоденному ритмі навчання. Така навичка допомагає формувати стійкі знання, робити усвідомлені висновки та приймати обґрунтовані рішення.

Щоденна системність – це послідовний підхід до навчання, коли учень щодня дотримується логіки, порядку, структури у виконанні завдань та організації знань. Системність дозволяє уникнути хаосу в інформації, полегшує підготовку до контрольних робіт, формує навичку доводити справи до кінця.

Щоденна педагогіка – це педагогічна діяльність, яка проявляється у щоденному супроводі, наведенні прикладів, підтримці, організації навчального середовища з урахуванням потреб і можливостей кожного учня. Це не лише методика, а стиль життя вчителя: послідовність, доброзичливість, розвиток потенціалу дитини через щоденну взаємодію.

Ю

Юкка (Yucca) – це багаторічна вічнозелена декоративна рослина з родини агавових, що походить із посушливих районів Америки. Завдяки своїй екзотичній зовнішності, витривалості до засухи та мінімального догляду, юкка широко використовується в ландшафтному дизайні, оранжереях, офісних та домашніх умовах. У навчальних програмах професійної освіти з озеленення та флористики її вивчають як приклад адаптивної декоративної флори.

Юнак – особа чоловічої статі у віці від підлітка до молодого дорослого. У контексті освіти та виховання «юнак» вживається щодо учнів, слухачів, студентів,

особливо у патріотичних, спортивних та культурних заходах. Образ юнака часто символізує силу, активність, пошук і становлення особистості.

Юнацький – прикметник, що характеризує усе, що стосується юнаків або періоду юності: юнацький максималізм, юнацька література, юнацький ентузіазм. Цей термін охоплює риси, притаманні молодому віку: ідеалізм, емоційність, прагнення змін, жагу до пізнання.

Юнацтво – віковий період між дитинством і дорослістю, приблизно 14–21 рік. Це час активного фізичного, психологічного й соціального розвитку. В освітньому середовищі «юнацтво» є центральною цільовою групою для виховання, профорієнтації, формування громадянських і професійних компетентностей.

Юність – багатогранне поняття, яке поєднує хронологічний вік та світогляд. Це пора великих мрій, перших виборів, відкриттів і глибокого становлення особистості. У мистецтві та літературі юність асоціюється з романтизмом, надіями

та чистотою думок. У педагогіці – важливий етап формування цінностей і життєвих орієнтирів.

Юність (як стан душі) – філософсько-поетичне розуміння юності як внутрішнього відчуття відкритості до світу, віри в ідеали, готовності мріяти та діяти. Цей стан може зберігатися незалежно від віку - це про молодість серця, креативність, життєву енергію.

Юний – характеристика віку або етапу розвитку, яка підкреслює початковість, свіжість, потенціал до зростання. Вживається в освітньому, поетичному та професійному середовищі: юний дослідник, юний талант, юний волонтер. Слово має позитивне емоційне забарвлення.

Юнкор – «юний кореспондент», учень, який бере участь у шкільній або юнацькій журналістиці. Юнкори ведуть газети, беруть інтерв'ю, готують репортажі. Це важлива форма розвитку мовлення, медіаграмотності, творчості й громадянської активності серед молоді.

Юннат – «юний натураліст», учень, що бере участь у дослідницькій,

екологічній, аграрній діяльності, часто у спеціальних гуртках або навчально-дослідних ділянках. Юннати проводять досліди з рослинами, тваринами, водять екскурсії, беруть участь у виставках і форумах. Це напрям виховання екосвідомості.

Юннатство — організований рух шкільної молоді, спрямований на вивчення природи, екологію, аграрну справу, захист довкілля. Має глибокі традиції в Україні: гуртки при станціях юних натуралістів, участь у проєктах «Зелена школа», екологічні конкурси.

Юнона (Juno). Рід багаторічних цибулинних рослин родини півникових. Юнони мають схожість з ірисами та відомі своїми яскравими квітами. Вони використовуються в декоративному садівництві, хоча потребують специфічних умов вирощування.

Юрба — велике скупчення людей, що діє неорганізовано або імпульсивно. У психології та соціології юрба розглядається як об'єкт масової поведінки. У педагогіці прикметник «юрбовий» часто має негативне

значення, натыкаючи на безвідповідальну участь у подіях без особистісного вибору.

Юрисконсульт – фахівець, який забезпечує юридичну підтримку організації: перевіряє договори, супроводжує правові питання, представляє інтереси закладу. У професійній освіті юрисконсульт може працювати в навчальному закладі, на агропідприємстві, в держструктурах.

Юстиція (Justicia). Рід тропічних рослин родини акантових. Юстиція відзначається яскравими суцвіттями різних кольорів і часто вирощується як кімнатна декоративна рослина.

Я

Явища – об'єкти або процеси реального світу, які можна спостерігати, досліджувати й аналізувати. У педагогіці й природничих науках «явища» є ключовим поняттям для розвитку спостережливості, мислення та формування наукового світогляду (наприклад, фізичні, біологічні, соціальні явища).

Явище навчання – комплексна взаємодія учня з навчальним середовищем,

у процесі якої відбувається засвоєння знань, формування навичок і особистісне зростання. Розглядається як психолого-педагогічне явище, що включає мотивацію, пізнання, саморефлексію.

Ягідник – спеціалізована ділянка або сільськогосподарське угіддя, призначене для вирощування ягідних культур (малина, смородина, агрус тощо). Ягідники можуть бути промисловими або присадибними, і є складовою аграрного виробництва, плодоовочівництва.

Ягідництво – галузь садівництва, що займається вирощуванням ягідних культур. Включає технології посадки, догляду, збору врожаю та зберігання ягід. Важливе як у промисловому виробництві, так і для аграрної освіти та досліджень.

Ягода – соковитий плід, часто із солодким або кисло-солодким смаком, що вживається в їжу та використовується у переробці (джеми, соки, пастили). Ягоди мають високу біологічну цінність, містять вітаміни, антиоксиданти.

Яглиця (*Aegopodium podagraria*) – дика або культурна зелена рослина з родини

зонтичних. У деяких регіонах використовується як їстівна зелень (для салатів, супів), має лікарські властивості. Вивчається в курсах ботаніки, лікарських рослин, фітоагрономії.

Яйце – один із базових харчових продуктів, джерело білків, жирів, вітамінів. У харчовій промисловості яйце використовується як інгредієнт у багатьох продуктах: тісто, майонез, випічка. У птахівництві є результатом яйценосності сільськогосподарської птиці.

Яйцеводство – напрям у птахівництві, що спеціалізується на вирощуванні курей або іншої птиці з метою отримання харчових яєць. Передбачає знання з годівлі, утримання, ветеринарії та селекції.

Якісна освіта – освітній процес, який забезпечує глибоке, доступне та практично орієнтоване засвоєння знань, формування компетентностей і цінностей. Включає ефективне викладання, мотиваційне середовище, справедливе оцінювання та розвиток особистості.

Якість врожаю – сукупність показників, що визначають харчову,

товарну, переробну або кормову цінність зібраної продукції. Вона залежить від сорту, агротехніки, клімату, захисту рослин. Ключове поняття в агрономії та агробізнесі.

Якість знань – рівень глибини, точності, системності та здатності до застосування знань учнем. Визначається не лише оцінками, а й здатністю до критичного мислення, міжпредметних зв'язків і практичного використання інформації.

Якість ґрунту – характеристика родючості, хімічного складу, структури й екологічного стану ґрунту. Визначає продуктивність землі в аграрному виробництві. Залежить від вмісту гумусу, рН, наявності шкідливих речовин.

Якість освіти – ширше поняття, що охоплює освітні програми, компетентність викладачів, освітнє середовище, доступ до ресурсів та результати навчання. Визначається як внутрішнім самооцінюванням, так і зовнішніми моніторингами.

Я-концепція – психологічна модель у педагогіці, яка описує, як людина сприймає себе: "Я-образ", "Я-ідеальне", "Я-реальне".

Важливий інструмент у виховній роботі, розвитку самооцінки, профорієнтації та формуванні цілісної особистості.

Я-наставник (у педагогіці).

Педагогічна роль або підхід, у якому вчитель виступає як фасилітатор, коуч, ментор. Вона підкреслює суб'єктну позицію вчителя, який не лише викладає, а й супроводжує розвиток учня через діалог, підтримку, рефлексію.

Я-учень (рефлексивна формула).

Метод особистісної педагогіки, що стимулює учня осмислювати себе в навчальному процесі. Формулювання типу «Я дізнався...», «Я навчився...», «Мені важко було...» сприяють розвитку самосвідомості, рефлексії та метапізнання.

Ядро змісту освіти -це ключові знання, уміння, цінності, які становлять основу навчального предмета чи освітнього курсу. Формується на основі державних стандартів та компетентнісного підходу. У програмуванні освіти допомагає зосередити увагу на головному.

Ядро особистості – це психологічна основа характеру та системи цінностей

людини. У педагогіці пов'язується з формуванням моральних орієнтирів, цілісного «Я-образу», стійкої ідентичності. Спрямована на розвиток внутрішньої цілісності учня.

Яра пшениця – це один із різновидів пшениці, що висівається навесні та має короткий період вегетації, порівняно з озимою. Має значення для кормового та продовольчого використання, широко вивчається у курсах агрономії.

Ярий ячмінь – це зернова культура, що висівається навесні. Має короткий вегетаційний період, вирощується для отримання круп, пивоварної сировини, кормів. Один із ключових об'єктів вивчення у сільськогосподарських освітніх закладах.

Яскравість викладу – це педагогічна характеристика стилю викладання, що передбачає образність, емоційність, приклади з життя, елементи інтерактиву. Допомогає утримувати увагу учнів, стимулює інтерес до навчання.

Ясність мислення - це якість розумової діяльності, що передбачає логічність, структурованість і відсутність

суперечностей у думках. У навчанні – один із показників сформованості критичного мислення й академічної грамотності.

Ясність викладення матеріалу – це педагогічний принцип, що полягає в чіткості, послідовності, логічності подання знань учням. Забезпечує краще розуміння, зменшує когнітивне навантаження та сприяє засвоєнню складного матеріалу.

Ячмінь (*Hordeum vulgare*) - це одна з найдавніших і найважливіших зернових культур. Використовується у виробництві круп, борошна, кормів, а також для пивоваріння. Має короткий вегетаційний період, стійкий до посухи. Вирощується як ярий і озимий. Вивчається в агрономії, зокрема в контексті сівозмін і підбору сортів.

Ячмінна крупа – це продукт переробки ячменю, що зберігає оболонку зерна, тому багатий на клітковину. Має добру харчову цінність і використовується у приготуванні каш, супів, запіканок. Важливий продукт у раціоні здорового харчування.

Ячмінне борошно – це борошно

грубого помелу, виготовлене з ячменю. Має специфічний смак, містить менше глютену, тому в хлібопеченні часто змішується з іншими видами борошна. Цінується у дієтичному харчуванні.

Яблуня (*Malus domestica*) – це плодове дерево родини розових. Широко культивується у садівництві. Існують сотні сортів, що пристосовані до різних кліматичних умов. Яблуня - джерело фруктів для свіжого споживання та переробки. Об'єкт вивчення у садівництві та агротехніці.

Яблуко – це оковитий плід яблуні, багатий на вітаміни, клітковину, органічні кислоти. Вживається свіжим, а також у вигляді соків, джемів, сушених фруктів. Має важливе значення в харчуванні та дієтології.

Яблучне пюре – це продукт переробки яблук, особливо популярний у дитячому харчуванні. Може бути основою для приготування десертів, випічки, соусів. Виготовляється на підприємствах з переробки фруктів.

Яблучний сік – це освіжаючий напій,

багатий на вітаміни. Виробляється прямим віджимом або з концентрату. Одна з провідних позицій у промисловому соку. Вивчається у технологіях харчової промисловості.

Яблучний оцет – це продукт ферментації яблучного соку або сидру. Використовується в кулінарії, медицині, косметології. Має пробіотичні властивості. Його виробництво - приклад мікробіологічної технології в харчовій промисловості.

Яблучна пастила – це традиційний солодкий продукт, виготовлений із вареного яблучного пюре, іноді з додаванням меду, цукру чи білка. Корисна альтернатива цукеркам. У навчанні харчових технологій розглядається як приклад продукту з високою натуральністю.

Яблучний чіпс – це сушені скибочки яблука, які є корисною альтернативою традиційним снековим продуктам. Виробляються шляхом дегідратації фруктів, без додавання цукру або олії. Розглядаються у харчових технологіях як приклад продукту здорового харчування.

Ярмарок (освітній або аграрний) – це подія, на якій відбувається презентація професій, виробів, освітніх програм або сільськогосподарської продукції. Освітні ярмарки сприяють профорієнтації, знайомству з ринком праці, обміну досвідом між закладами. Аграрні ярмарки мають на меті популяризацію локального виробництва.

Я-рефлексія (методика) – це освітній прийом, який стимулює учня осмислювати власний досвід, емоції та досягнення. Використовується у формі відкритих запитань: «Що я відчув?», «Чого навчився?», «Що хочу покращити?». Розвиває емоційний інтелект, критичне мислення та самооцінку.

Я-оповідання (форма самоаналізу учня) – це креативна рефлексивна вправа, в якій учень описує себе або свій навчальний досвід у художній формі. Допомагає виявити цінності, інтереси, мотивацію та точки зростання. Застосовується в інклюзивному навчанні та емоційному супроводі.

Я-позиція (педагогічна або

учнівська) – це усвідомлена роль, яку займає учасник освітнього процесу: вчитель - як наставник, фасилітатор; учень - як активний дослідник, творець знань. Підкреслює суб'єктність, відповідальність та автономію.

Я-портфоліо – це особистісне досвід учня, що містить роботи, досягнення, відгуки, цілі. Сприяє самооцінюванню, відстеженню прогресу, профорієнтації. У сучасній освіті - інструмент індивідуального розвитку.

Ядро навчального курсу – це ключові теми, поняття та компетентності, які формують основу навчального предмета. Сприяє логічній структуризації програми, чіткому визначенню цілей та результатів навчання.

Я-концепт професійного зростання – це уявлення людини про власний розвиток у професійній сфері, що включає цілі, ідеали, критерії успіху. У педагогіці - важлива складова роботи з мотивацією, самопізнанням і профорієнтацією.

Ясність мовлення – це одна з ознак ефективної комунікації. Передбачає чітку

вимову, логічну побудову висловлювань, уникнення мовленнєвих «зайвостей». Формується через вправи на ритм, дикцію, структурування думки.

Ядро культури – це базові цінності, традиції, символи, які формують ідентичність певної спільноти. В освітньому процесі ядро культури передається через мову, літературу, традиції, виховання.

Якісний розвиток особистості – це комплексне зростання людини в інтелектуальній, емоційній, соціальній і моральній сферах. Вимірюється не лише знаннями, а й вміннями адаптуватися, приймати рішення, нести відповідальність.

Якісне мислення – це здатність мислити глибоко, логічно, з урахуванням причинно-наслідкових зв'язків. Охоплює критичне, аналітичне, креативне мислення, яке лежить в основі сучасних освітніх компетентностей.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Монографії

1. European and global vectors for education development in Ukraine: Scientific monograph. – Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2022. – 493 p.

2. Батечко, Н. Г. Підготовка викладачів вищої школи в умовах магістратури: теоретико-методологічні засади: монографія / Н. Г. Батечко; за ред. Я. В. Цехмістера. – Київ: Едельвейс, 2014. – 708 с.

3. Беленька, Г. В. Формування професійної компетентності сучасного вихователя дошкільного навчального закладу / Г. В. Беленька. – Київ: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. – 320 с.

4. Бех, І. Д. Особистість на шляху до духовних цінностей: монографія / І. Д. Бех. – Київ-Чернівці: Букрек, 2018. – 320 с.

5. Биков, В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти: монографія / В. Ю. Биков. – Київ: Атіка, 2008. – 684 с.

6. Гуменний, О. Д. Розвиток цифрової

культури керівників закладів професійної освіти: монографія / О. Д. Гуменний. – Київ, 2024. – 280 с.

7. Данченко, І. О. Формування соціальної зрілості студентів вищих аграрних навчальних закладів / І. О. Данченко. – Харків: Вид-во Іванченка І., 2018. – 172 с.

8. Дичківська І., Педагогіка М. М. Монтессорі: виклики сучасності / І. Дичківська, М. М. Педагогіка. – Рівне: Волинські обереги, 2016. – С. 241-246.

9. Біологічні та фізико-хімічні основи харчових технологій / В. А. Домарецький, А. М. Куц, О. Ю. Шевченко; за ред. В. А. Домарецького. – Київ: Фенікс, 2011. – 704 с.

10. Дуальна освіта: інституціональні особливості реалізації в Україні: кол. монографія / В. М. Новіков, Ю. О. Каряїн, В. В. Черніченко; за наук. ред. В. Новікова, З. Сіройча, Г. Собчук. – Київ-Варшава, 2020. – 79 с.

11. Зайчук В. О., Нісімчук А. С. Технологія професіоналізму в освіті:

монографія / В. О. Зайчук, А. С. Нісімчук. – Луцьк: ПВД, 2012. – 577 с.

12. Закатнов, Д. О. Технології підготовки учнівської молоді до професійного самовизначення: монографія / Д. О. Закатнов. – Київ: Педагогічна думка, 2012. – 160 с.

13. Зарубінська, І. Б. Формування соціальної компетентності студентів вищих навчальних закладів (теоретико-методичний аспект) / І. Б. Зарубінська. – Київ: КНЕУ, 2010. – 348 с.

14. Зязюн, І. А. Філософія педагогічної дії: монографія / І. А. Зязюн. – Черкаси: ЧНУ ім. Богдана Хмельницького, 2008. – 608 с.

15. Зязюн, І. А. Філософія поступу і прогнозу освітньої системи Педагогічна майстерність: проблеми, пошуки, перспективи: монографія / І. А. Зязюн; Інститут педагогіки і психології проф. освіти. – Київ-Глухів: РВВ ГДПУ, 2005. – С. 10-18.

16. Інноваційні педагогічні технології у системі неперервної професійної освіти: монографія / за ред. С. С. Вітвицької. –

Житомир: Полісся, 2015. – 368 с.

17. Інноваційні педагогічні технології: теорія та практика використання у вищій школі: монографія / І. І. Доброскок, В. П. Коцур, С. О. Нікітчина та ін.; наук. ред. В. П. Коцур; уклад. О. І. Шапран. – Переяслав-Хмельницький: Вид-во С. В. Карпук, 2008. – 285 с.

18. Коновальчук, І. І. Теорія і технологія реалізації інновацій у загальноосвітніх навчальних закладах: монографія / І. І. Коновальчук. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – 464 с.

19. Мартиненко, С. М. Оновлення управлінських функцій керівника. Менеджмент освіти: соціокультурний вимір / С. М. Мартиненко. – Слов'янськ: Витоки, 2017. – 174 с.

20. Моделювання компетентнісної професійної освіти в контексті євроінтеграції: кол. монографія [Електронне видання] / за заг. ред. Н. П. Волкової. Дніпро: Університет ім. Альфреда Нобеля, 2021. – 356 с.

21. Модернізація змісту професійної освіти і навчання: теорія і практика: кол.

монографія / за наук. ред. М. А. Вайнтрауб.
– Київ: НВП Поліграфсервіс, 2015. – 328 с.

22. Модус державно-громадського управління освітою: монографія / Міністерство освіти і науки України, НПУ ім. М. П. Драгоманова; за наук. ред. В. П. Бега. – Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2015. – 768 с.

23. Науково-освітній потенціал нації: погляд у ХХІ століття: монографія. У 3 кн. / В. Литвин, В. Андрущенко, А. Гуржій [та ін.]. Кн. 1: Пріоритет інтелекту. – Київ: Навчальна книга, 2004. – 638 с.

24. Неперервна професійна освіта: філософія, педагогічні парадигми, прогноз: монографія / В. П. Андрущенко, І. А. Зязюн, В. Г. Кремень; за ред. В. Г. Кременя. – Київ: Наук. думка, 2003. – 853 с.

25. Ничкало, Н. Г. Розвиток професійної освіти в умовах глобалізаційних та інтеграційних процесів: монографія / Н. Г. Ничкало. – Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2014. – 125 с.

26. Освіта дорослих: світові тенденції, українські реалії та перспективи /

за заг. ред. Н. Г. Ничкало, І. Ф. Прокопенка.
– Харків: ФОП Бровін О. В., 2020. – 546 с.

27. Правові засади реалізації Болонського процесу в Україні: монографія / В. Бугров, А. Гожик, К. Жданова, І. Зарубінська [та ін.]; за заг. ред. В. Лугового, С. Калашнікової. – Київ: ДП НВЦ Пріоритети, 2014. – 156 с.

28. Перспективи і пріоритети педагогічної освіти в епоху соціальних викликів: монографія / за заг. ред. Н. М. Авшенюк, Г. В. Товканець. – Мукачево: Редакційно-видавничий центр МДУ, 2021. – 367 с.

29. Професійна педагогічна освіта: інноваційні технології та методики: монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. – 504 с.

30. Ponomarova M, Henkelman Ye, Stankevych S. Management of efficient production and sales of agricultural products: theoretical and methodological foundations and innovation vector / M. Ponomarova, Ye. Henkelman, S. Stankevych // Ecology, Biotechnology, Agriculture and Forestry in the

21st century: problems and solutions: monograph. – Tallinn: Teadmus OÜ, 2024. P. 349-362.

31. Формування основних засад безпеки маркетингової діяльності міжнародних агроекологічних підприємств / М. С. Пономарьова, Ю. М. Неговська, В. С. Ніценко // Маркетинг у підприємстві, біржовій діяльності та торгівлі в smart суспільстві: управлінський, інноваційний та методичний виміри : кол. монографія. – Львів: Видавець Кошовий П. О., 2023. – С. 405-419. – DOI: <https://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7855219>, <http://dx.doi.org/10.46489/messt2023>

32. Ponomarova M., Romanov O. Management of educational institutions: theoretical aspect and strategic vector Modern trends in agricultural science: problems and solutions: monograph / edited by S. Stankevych, O. Mandych. – Tallinn: Teadmus OÜ, 2023. – 220 p.

33. Пономарьова М. С. Економічний розвиток та оцінка конкурентоспроможності підприємств агробізнесу в умовах невизначеності бізнес-середовища //

Проблеми правового, фінансового та економічного забезпечення розвитку національної економіки: кол. моногр. – Дніпро: Пороги, 2021. – 384 с.

34. Ponomarova M. S. The role of production management and agribusiness in the system of effective business planning and solution of strategic tasks / M. S. Ponomarova // Changing paradigm in Economics and Management Systems. Publishing House OLDI-PLUS. – 2020. – № 2. – P. 66-83.

35. Ponomarova M., Krivosheya E. Motivative stimulation as a component of management in entrepreneurship / M. Ponomarova, E. Krivosheya // Innovative scientific researches: europeandevlopment trends and regional aspect. Chapter «Economic sciences». – Riga: Baltija Publishing, 2020. – № 3. – P. 221-239. – DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-588-38-9-33>.

36. Професійна педагогічна освіта: становлення і розвиток педагогічного знання: монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – 443 с.

37. Рашкевич, Ю. М. Болонський процес та нова парадигма вищої освіти: монографія / Ю. М. Рашкевич. – Львів: Львівської політехніки, 2014. – 168 с.

38. Ничкало, Н. Г. Розвиток професійної освіти в умовах глобалізаційних та інтеграційних процесів: монографія / Н. Г. Ничкало. – Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. – 125 с.

39. Стандартизація професійної освіти: теорія і практика: монографія / А. А. Каленський, П. Г. Лузан, Н. М. Ваніна, Т. М. Пашенко, С. Г. Кравець, Т. В. Пятничук; за наук. ред. А. А. Каленського. – Житомир: Полісся, 2018. – 256 с.

40. Сучасні моделі професійної освіти і навчання в країнах ЄС: порівняльний досвід: монографія / В. О. Радкевич [та ін.]. – Київ: ІПТО НАПН України, 2018. – 223 с.

41. Теорія і практика професійної майстерності в умовах цілежиттєвого навчання: монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. – Житомир : Вид-во Рута, 2016. – 400 с.

42. Топузов, О. М. Освітня сфера України: національні пріоритети, проблеми і перспективи: монографія / О. М. Топузов. – Київ: Педагогічна думка, 2024. – 208 с.

Фахові та наукові статті

1. Андрощук, І. Формування громадянської відповідальності у майбутніх учителів як важлива складова професійної підготовки / І. Андрощук // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2022. – № 1 (115). – С. 3-12.

2. Брюханова, Н. О. До питання удосконалення педагогічної підготовки майбутніх інженерів-педагогів / Н. О. Брюханова // Проблеми інженерно-педагогічної освіти: збірник наук. пр. – Харків: УІПА, 2008. – Вип. 20.

3. Василенко, Н. Соціальна компетентність: сутність, структура, розвиток / Н. Василенко // Нова педагогічна думка. – 2011. – № 2. – С. 63-65.

4. Ethical challenges in biotechnology: Exploring the boundaries of scientific intervention / O. Varypaiev, N. Serohina, N. Serediuk, I. Dorozhko, O. Silvestrova //

Synesis. – 2025. – Vol. 17, № 1. – P. 1-20.

5. Вікторін, А. Текстильні технології в підготовці майбутніх фахівців сфери підприємництва / А. Вікторін // Молодий вчений. – 2018. – № 5 (57). – С. 523-526.

6. Використання цифрових платформ для підвищення якості професійної освіти / А. М. Геревенко, Т. В. Ільїна, Л. А. Ібрагімова // Академічні візії. – 2024. – № 31.

7. Гончарова, Н. О. Понятійно-категоріальний апарат з проблеми дослідження аспектів STEM-освіти / Н. О. Гончарова // Наукові записки Малої академії наук України. Сер.: Педагогічні науки. – Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2017. – Вип. 10. – С. 104-114.

8. Гончаренко, С. У. Фундаменталізація професійної освіти як дидактичний принцип // Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія. – 2008. – Вип. 2. – С. 87-91. – Режим доступу: <https://lib.iitta.gov.ua/710754/1/Управ.соц.системами.pdf>.

9. Гончеренко, С. Фундаменталізація професійної освіти / С. Гончеренко // Kształcenie zawodowe: pedagogika i psychologia. – 2006. – № 7. – С. 165-175.

10. Грищук Ю. В. Визначення професійної освіти і навчання: сучасні акценти / Ю. В. Грищук // Педагогічний процес: теорія і практика. – 2014. – № 4. – С. 16-22.

11. Роль цифрових технологій навчання в епоху цивілізаційних змін / Р. Гуревич, М. Кадемія, Н. Опушко, Т. Ільніцька, Г. Плахотнюк // Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training: Methodology, Theory, Experience, Problems. – 2021. – № 62. – Р. 28-38.

12. Використання цифрових сервісів та інструментів у професійній підготовці майбутніх учителів / Р. Гуревич, В. Кобися, А. Кобися, С. Кізім, Л. Куцак, Н. Опушко // Нові технології навчання. – 2022. – № 96. – С. 44–53.

13. Діденко, О. В. Організаційно-правові зміни у сфері охорони праці та фактори безпеки життєдіяльності в системі

П(ПТ)О / О. В. Діденко // Професійна освіта: теорія і практика. – 2022. – № 1-2 (55-56). – С. 306-315.

14. Дубова, Н. Інноваційні підходи до реалізації змісту підготовки майбутніх педагогів професійної освіти / Н. Дубова // Modern engineering and innovative technologies. – 2023. – № 3(29-03). – С. 119-123.

15. Дуброва І., Назарова Т. Тайм-менеджмент у професійній діяльності педагогів / І. Дуброва, Т. Назарова // Професійна освіта: теорія і практика. – 2023. – № 2023. – С. 19-25.

16. Єрмакова, С. С. Освітній імпринтинг. Глобалізаційні виклики часу / С. С. Єрмакова // Управління якістю підготовки фахівців: матеріали науково-методичної конференції. – Одеса, 2020. – Режим доступу: <http://mx.ogasa.org.ua/handle/123456789/8809>.

17. Зязюн І. Філософія педагогічної наукової методології / І. А. Зязюн // Професійна освіта: педагогіка і психологія: україно-польський журнал. – 2007. – № 9. – С. 49-69.

18. Інтернет-освіта – сучасні технології, методи та засоби електронного навчання / В. Кобися, А. Кобися, Л. Куцак // Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training: Methodology, Theory, Experience, Problems. – 2021. – № 62. – С. 256-265.

19. Коваль, М. С. Інформаційне суспільство та професійна освіта / М. С. Коваль, А. В. Литвин // Естетика і етика педагогічної дії: збірник наук. пр. – 2021. – Вип. 23. – С. 9-27.

20. Організація освітнього процесу в закладах вищої освіти України з використанням технологій дистанційного навчання / Л. М. Конопляник, Ю. Ю. Пришупа, О. О. Коваленко // Академічні візії. – 2023. – № 17.

21. Красильник, Ю. С. Розвиток умінь візуалізації навчальної інформації майбутніх педагогів професійної освіти / Ю. С. Красильник // Вісник Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського. – 2022. – С. 55-60.

22. Науково- методичне забезпечення

цифровізації освіти України: стан, проблеми, перспективи / В. Г. Кремень, В. Ю. Биков, О. І. Ляшенко [та ін.] // Вісник Національної академії педагогічних наук України. – 2022. – № 4(2). – С. 1-49.

23. Луговий В. І., Таланова Ж. В. Міжнародна стандартна класифікація освіти: галузі освіти та підготовки (засадничий аналіз та алгоритм застосування) / В. І. Луговий, Ж. В. Таланова // Педагогіка і психологія. Вісник НАПН України. – 2014. – № 3. – С. 5-17.

24. Становлення системи основних понять і категорій компетентнісного підходу в умовах парадигмальних змін в освіті / В. І. Луговий, О. М. Слюсаренко, Ж. В. Таланова // Педагогіка і психологія. Вісник НАПН України. – 2014. – № 2. – С. 14-24.

25. Мельник Ю., Пипенко І. Запровадження педагогічної логістики у вищій школі / Ю. Мельник, І. Пипенко // Вісник Львівської академії. Серія: Педагогічні науки. – Кропивницький: КЛА НАУ, 2017. – Вип. 1. – С. 100-105.

26. Роль інноваційних методів навчання в покращенні якості професійної освіти / Л. Остапко, С. Тройніна, Ю. Коробко // Перспективи та інновації науки. – 2023. З.Р. Шайхлісламов, – № 15 (33). – С. 424-435.

27. Пономарьова М. С. Професійна освіта: термінологія, стратегія розвитку освітньої діяльності, проблеми інновації / М. С. Пономарьова, С. А. Золотарьова, А. Засядьвовк // Вісник науки та освіти. – 2024. – № 5 (23). – С. 1312-1331.

28. Пономарьова М. С. Філософія людського спілкування та науково-психологічні підходи до визначення адаптації / М. Пономарьова, З. Шайхлісламов, В. Фоменко // Наукові інновації та передові технології. 2024. – № 5(19). – С. 1477-1488.

29. Пономарьова, М. С. Порівняльний аналіз освітнього процесу вищої школи Швеції та України / М. Пономарьова, С. Золотарьова, А. Засядьвовк // Вісник науки та освіти. – 2024. – № 1 (19). – С. 1174-1191.

30. Шайхлісламов, З. Р. Пріоритети та недоліки дистанційної форми навчання і виховання в умовах воєнного стану /

З. Р. Шайхлісламов, М. С. Пономарьова, В. Є. Фоменко, С. А. Золотарьова. Вісник науки та освіти. – 2024. – № 7(25). – С. 1154-1166.

31. Пономарьова М. Інформаційне забезпечення як чинник підвищення ефективності галузі насінництва / М. С. Пономарьова, О. В. Чигрин, О. В. Гепенко // Вчені записки Київ. нац. екон. ун-ту ім. Вадима Гетьмана : збірник наук. пр. – Київ : КНЕУ, 2024. – Вип. 34. – С. 186- 198

32. Жибак, М. М. Посилення конкурентоспроможності та іміджу в закладах вищої освіти як важливий складник освітнього менеджменту / М. М. Жибак, М. С. Пономарьова // Журнал з менеджменту, економіки та технологій, № 2, 2024. – С. 74-85.

33. Пономарьова, М. С. Теоретико-методологічний механізм архітектури системи управління структур агробізнесу в Україні / М. С. Пономарьова // Журнал з менеджменту, економіки та технологій, № 1, 2024. – С. 139-150.

34. Value Marketing Technologies in

the Management of Socio- Cultural Projects in the System of Economic Development / M. Ponomarova, O. Golovnina, M. Denysenko, G. Konieczny, P. Kolisnichenko, V. Nykonchuk // Review of Economics and Finance This link is disabled. 2023. – № 21. – P. 1682-1689. – DOI: <https://doi.org/10.55365/1923.x2023.21.183/>

35. Utilisation of livestock byproducts for resource-saving biogas production in industrial pork production / M. Ponomarova, V. Piskun, A. Zolotarov, S. Zolotarova, O. Yevsiukov // Scientific Horizons, 2024. – № 27(1). – 117-126. – DOI: 10.48077/scihor1.2024.117/.

36. Determination of the cellulose-and lipid-containing components influence on the extrudate technological indicators / I. Petik, O. Litvinenko, S. Stankevych, I. Zabrodina, M. Ponomarova, O. Kotliar, O. Myhalenko, T. Pidpala, G. Danylchuk // Eastern-European Journal of Enterprise Technologies. – 2024. – Vol. 2, Issue 6-128. – P. 6-13. – DOI 10.15587/1729-4061.2024.301843.

37. Integration of the educational process in higher education with digital

technologies / S. Zolotarova, M. Ponomarova, S. Stankevych, V. Novikova, A. Zolotarov // Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu. – 2024. – Issue 3. – P. 149-156. – DOI: 10.33271/nvngu/2024-3/149.

38. Identification of the oxidation and hydrolysis products content influence on the rapeseed oil oxidation induction period / M. Ponomarova, S. Stankevych, K. Gorbunov, I. Zabrodina, A. Zolotarov // Eastern-European Journal of Enterprise Technologies, 2024. – № 4(6(130)), – P. 6-13. – DOI : doi.org/10.15587/1729-4061.2024.308907.

39. Ponomarova, M. Development of a complex antioxidant for stabilization of dressing enriched with omega-3 fatty acids / S. Stankevych, N. Yakymenko-Tereshchenko, V. Panasenko, T. Gontar, I. V. Zabrodina, O. Kolontaievskyi, R. Voronov, M. Ponomarova, V. Novikova, O. Ashtaiev // Eastern-European Journal of Enterprise Technologies. – 2024. – Vol. 5, Issue 6(131). – P. 6-14. – DOI: 10.15587/1729-4061.2024.311326.

40. Identifying the influence of the concentration of surfactants on the technological indicators of aerosol emulsion. / B. Putyatin, O.

Bliznjuk, N. Masalitina, V. Bezpal'ko, L. Zhukova, O. Filenko, V. Horiainova, M. Ponomarova, A. Ryabev, D. Beliuchenko // Eastern-European Journal of Enterprise Technologies. – 2024. – Vol 132, Issue 6. – P. 6. – DOI: 10.15587/1729-4061.2024.

41. Пономарьова, М. С. Зміст та кореляційні зв'язки між морфо-ботанічними і господарськими ознаками гібридів кавуна Вчені записки» / М. С. Пономарьова, В. І. Яровий, А. О. Галагурия // Збірник наукових праць. – 2023. – № 31(2). – С. 282-293. – DOI: 10.33111/vz_kneu.31.22.02.25.173.179

42. Пономарьова, М. С. Економічні аспекти процесу розвитку та виробництва зерна пивоварних сортів ячменю ярого / М. С. Пономарьова, І. О. Дерев'янка // Вчені записки наукових праць Київського національного економічного університету ім. Вадима Гетьмана. – Випуск 32(3). – 2023. – С. 224-236. – DOI: 10.33111/vz_kneu.32.23.03.20.143.149.

43. Пономарьова, М. Розвиток та перспективи професійної освіти у сільському господарстві / М. Пономарьова, О. Євсюков, С. Золотарьова // Наукові інновації та

передові технології. – DOI:
[https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-11\(25\)-507-517](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-11(25)-507-517).

44. Пономарьова, М. С. Зайнятість працівників закладів освіти та їх потенціал на ринку праці / М. С. Пономарьова // Вісник профосвіти. Науково- методичний центр професійно-технічної освіти у Харківській області. – 2023. – № 2/3. – С. 15-18.

45. Інклюзивна освіта як предмет наукових досліджень та вектор стратегічних рішень освітнього середовища / М. С. Пономарьова, О. Ф. Євсюков, С. А. Золотарьова, А. О. Засядьков // Вісник науки та освіти. Серія: філологія, педагогіка, соціологія, культура і мистецтво, історія та археологія. – 2023. – № 6 (12). – С. 338-353. – DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-6\(12\)-338-353](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-6(12)-338-353).

46. Місце мотиваційного навчання в освітньому просторі / М. С. Пономарьова С. А. Золотарьова, О. Ф. Євсюков, А. О. Засядьков // Вісник науки та освіти, № 11(17). – 2023. – DOI : <https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023->

11(17).

47. Пономарьова, М. С. Використання професійно-освітніх компонентів та Soft- skills у сучасних моделях педагогічному менеджменту / М. С. Пономарьова, С. А. Золотарьова, О. Ф. Євсюков // Вісник науки та освіти, № 12(18). – 2023. – DOI : <https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-12>.

48. Пономарьова, М. С. Агротехнічні та економічні аспекти вирощування льону олійного як механізм забезпечення високоефективного агровиробництва / М. С. Пономарьова, О. Чигрин // Вчені записки наукових праць. Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана. – Випуск 33 (4). – 2023 – С. 144-160. – DOI:

10.33111/vz_kneu.32.23.03.20.143.149.

49. Формування та управління розвитком аграрного виробництва й переробкою сільгосппродукції та цінність харчових технологій / М. С. Пономарьова, О. Євсюков, Л. Шовкун, С. Золотарьова, І. Крамаренко // Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice, 2022. – 4(45). – Р. 58-67. – DOI:

doi.org/10.55643/fcaptr.4.45.2022.3825.

50. Пономарова, М. С. Стан розвитку овочівництва та збереження інноваційного агровиробництва як вектора ефективного управління / М. С. Пономарова, В. Й. Фоменко, І. С. Должикова // SWorldJournal. – 2022. – № 4. – Р. 114-121. – DOI: 10.30888/2663-5712.2022-11-04-097

51. Попова, В. В. Економічні передумови запровадження державно-приватного партнерства у сфері професійної освіти в Україні / В. В. Попова // Професійна педагогіка. – 2022. – № 1 (24). – С. 101-110

52. Радкевич, В. О. Тенденції розвитку державно-приватного партнерства у сфері професійної освіти і навчання в країнах Європейського Союзу / В. О. Радкевич // Професійна педагогіка. – 2022. – № 2 (25). – С. 4-13.

53. Рашкевич, Ю. М. Класифікація освіти в контексті запровадження національної рамки кваліфікації і 3-го циклу навчання / Ю. М. Рашкевич, С. К. Андрейчук // Педагогіка і психологія. Вісник НАПН України. – 2013. – № 1. – С.

36-42.

54. Руда, М. В. Перспективи впровадження освітньої логістики в Україні / М. В. Руда // Вісник Національного університету «Львівська політехніка»: зб. наук. праць. – 2012. – Вип. 749. – С. 71-77.

55. Сєбкова, Х. Акредитація і забезпечення якості вищої освіти в Європі / Х. Сєбкова // Вища школа. – 2005. – № 2. – С. 77-78.

56. Сікора, Я. Нестеров В. Технології майбутнього: роль штучного інтелекту у персоналізованому навчанні / Я. Сікора, Н. Марчук // Наука і техніка сьогодні. – 2024. – № 1 (29). – С. 526-537.

57. Толочко, С. В. Цифрова компетентність педагогів в умовах цифровізації закладів освіти та дистанційного навчання / С. В. Толочко // Чернігівський колегіум. Вісник Національного університету імені Т. Г. Шевченка. – 2021. – № 169 (13). – С. 28-35.

58. Трифонова, О. Використання штучного інтелекту та нейромереж в освітньому процесі з фахових дисциплін студентами спеціальності «Професійна

освіта (Цифрові технології)» / О. Трифонова, М. Садовий // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: педагогіка. – 2023. – № 1. – С. 45-54.

59. Шищенко, І. Деякі аспекти впливу цифрових технологій на освітній процес закладів вищої освіти: огляд проблем та викликів / І. Шищенко, // Освіта. Інноватика. Практика. – 2022. – № 10 (5). – С. 42-47.

60. Харченко, І. Інформаційно-освітнє середовище закладу вищої освіти як підґрунтя для формування інформаційно-цифрової культури майбутніх фахівців / І. Харченко, І. Шищенко // Людинознавчі студії. Серія: Педагогіка. – 2021. – № 45. – С. 78-84.

61. Хмельницька, О. Застосування імерсивних технологій як прогресивний напрям модернізації професійної освіти / О. Хмельницька // Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: Педагогічні науки. – 2023. – № 2. – С. 191-197.

62. Чернишова, Є. Р. Формування кадрового потенціалу системи післядипломної педагогічної освіти в умовах трансформації українського суспільства / Є. Р. Чернишова // Вісник післядипломної освіти. – 2010. – Вип. 2. – С. 150-159. – Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vpo2010220>

63. Bobro, N. The use of artificial intelligence in the organization of the educational process in a digital educational environment / N. Bobro // Social Science and Humanities Journal. – 2024. – № 08 (02).

64. The impact of the integration of artificial intelligence on changes in the education process of Ukraine: prospects and challenges // A. Boiko, N. Shevtsova, S. Yashanov, O. Tymoshchuk, V. Parzhnytskyi // Eduweb. – 2024. – № 18 (1). – С. 180-189.

Навчальні посібники, методичні вказівки та рекомендації

1. Агроекологія / за ред.: М. М. Городнього, А. Г. Сердюка, М. П. Вовкотруба та ін. – Київ: Вища школа, 1993.

– 280 с.

2. Агрономія / за ред. М. М. Городнього. – Київ: Вища школа, 1995. – 525 с.

3. Агрохімія / за ред. М. М. Городнього. – Київ: Алефа, 2003.

4. Андрущенко, В. П. Основи сучасної педагогіки: підручник / В. П. Андрущенко. – Київ: Знання, 2015. – 456 с.

5. Профорієнтація та профвідбір: методичні вказівки до проведення практичних занять та організації самостійної роботи з дисципліни для студентів денної та заочної форм навчання напряму підготовки 6.030103 Практична психологія / уклад. Б. В. Барчі. – Мукачево: МДУ, 2017. – 41 с.

6. Димань, Т. М. Безпека продовольчої сировини і харчових продуктів / Т. М. Димань, Т. Г. Мазур. – Київ: ВЦ «Академія», 2011. – 520 с.

7. Бех, І. Д. Виховання особистості: підручник / Бех І. Д. – Київ: Либідь, 2003. – 280 с.

8. Василенко, В. М. Посібник для організаторів та наставників дуальної

форми здобуття професійної освіти в умовах виробництва / В. М. Василенко. – Дніпро: НМЦ ПТО Дніпропетровської області, 2020. – 42 с.

9. Ващенко, Г. Виховний ідеал: навч. посібник / Г. Ващенко. – Полтава: АСМІ, 1994. – 192 с.

10. Психологічні засади професійної діяльності / уклад. Н. В. Верченко. – Біла Церква: БІНПО, 2020. – 62 с.

11. Вступ до спеціальності: навчально-методичний посібник для самостійного (дистанційного) вивчення дисципліни студентами першого (бакалавр.) рівня вищої освіти денної та заочної форм навчання, спеціальності 015 Професійна освіта (аграрне виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та харчові технології) / уклад. С. А. Золотарьова, М. С. Пономарьова, В. Є. Новікова. – Харків. Держ. біотехнол. ун-т ;2024. – 83 с.

12. Гладюк, М. М. Основи агрохімії: хімія в сільському господарстві / М. М. Гладюк. – Київ, Ірпінь: Перун, 2003. – 288 с.

13. Глосарій новітньої педагогічної термінології: наукове видання / упоряд. І. О.

Помазан, Т. М. Берест, О. В. Ільїна, Г. В. Купрікова; Народна укр. акад., каф. українознавства. – Харків: Вид-во НУА, 2021. – 107 с.

14. Глосарій основних термінів професійної освіти / упоряд.: Т. М. Десятов; за заг. ред. Н. Г. Ничкало. – Київ: АртЕк, 2009. – 192 с.

15. Гончаренко, О. О. Обладнання підприємств харчової промисловості / О. О. Гончаренко. – Київ: Кондор, 2008. – 420 с.

16. Землеробство / В. П. Гордієнко, О. М. Геркіял, В. П. Опришко. – Київ: Вища школа, 1991. – 267 с.

17. Гриценко, О. М. Методичні рекомендації до організації дуальної освіти в аграрних спеціальностях / О. М. Гриценко. – Київ: НУБіП України, 2024. – 56 с.

18. Гудзь, В. П. Тлумачний словник із загального землеробства / В. П. Гудзь. – Київ: Аграрна наука, 2004. – 220 с.

19. Землеробство: підручник / В. П. Гудзь, І. Д. Примак, Ю. В. Будьонний, С. П. Танчик. – Київ: Центр учбової літератури, 2010. – 464 с.

20. Дидактика професійної освіти:

сучасні терміни і тренди: словник / уклад.: М. В. Жук, М. О. Князева, І. А. Кучеренко та ін.; за заг. ред. І. А. Кучеренко. – Біла Церква: БІНПО ДЗВО «УМО» НАПН України, 2024. – 72 с.

21. Дистанційне навчання кваліфікованих робітників в умовах виробництва / В. М. Аніщенко, Г. В. Єльнікова, Г. І. Лук'яненко, В. Б. Байдулін, М. О. Савченко; за ред. Г. І. Лук'яненка. – Київ: ПІТО НАПН України, 2015. – 217 с.

22. Дичківська, І. М. Інноваційні педагогічні технології: навч. посібник / І. М. Дичківська. – Київ: Академвидав, 2004. – 352 с.

23. Технологія харчових продуктів: підручник / В. А. Домарецький, М. В. Остапчук, А. І. Українець. – Київ: НУХТ, 2003. – 572 с.

24. Дороніна, Т. О. Теорія і практика вищої професійної освіти в Україні: навч. посібник / Т. О. Дороніна. – Кривий Ріг: КДПУ, 2018. – 250 с.

25. Емоційний інтелект: методичні вказівки до вивчення дисципліни для здобувачів першого (бакалавр.) рівня вищої

освіти денної та заочної форми навчання, спеціальність 015 Професійна освіта, (аграрне виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та харчові технології) форми навчання / упоряд.: В. Є. Новікова, М. С. Пономарьова, С. А. Золотарьова. – Харків: ДБТУ, 2024 – 32 с.

26. Енциклопедія освіти / Академія пед. наук України; гол. ред. В. Г. Кремень. – Київ: Юрінком Інтер, 2008. – 1440 с.

27. Зав'ялова, Т. В. Глосарій термів та понять з курсу «Основи наукових досліджень»: навчально-методичне видання / Т. В. Зав'ялова, О. В. Непша. – Мелітополь: ТОВ Колор Принт, 2019. – 84 с.

28. Загальна педагогіка»: методичні вказівки до вивчення дисципліни для здобувачів першого (бакалавр.) рівня вищої освіти (спеціальність 015 Професійна освіта (аграрне виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та харчові технології) форми навчання денна та заочна) / укладач: В. Є. Новікова, С. А. Золотарьова, М. С. Пономарьова. ДБТУ. – Харків: 2024 – 23 с.

29. Збірник тестових завдань з психолого-педагогічних дисциплін для студентів спеціальностей 012 «Дошкільна освіта», 013 «Початкова освіта» / уклад.: О. І. Алмаші, О. М. Глагола, Н. В. Кертис та ін. – Мукачево: МДУ, 2018. – 261 с.

30. Рослинництво / О. І. Зінченко, В. М. Салатенко, М. А. Білоножко. – Київ: Аграрна освіта, 2001. – 519 с.

31. Зязюн, І. А. Педагогіка професійної освіти: теорія і практика / І. А. Зязюн, С. Г. Кравець. – Київ: Педагогічна думка, 2021. – 380 с.

32. Інноваційна діяльність вчителя: термінологічний словник / за ред. О. І. Огієнка; уклад.: О. І. Огієнко, Т. Г. Калюжна, Л. О. Мільто та ін. – Київ, 2016. – 120 с.

33. Калакура, М. М. Теоретичні основи технологій харчових виробництв: навчальний посібник. – Київ: ВМУРОЛ «Україна», 2011. – 109 с.

34. Коваленко, О. В. Інноваційні методи викладання в професійній освіті: аграрні спеціальності / О. В. Коваленко, Н. П. Сидоренко. – Одеса: ОНТУ, 2022. –

200 с.

35. Козинець, І. І. Словник новітніх освітянських термінів і понять: довідкове видання / І. І. Козинець, Ю. О. Шабанова. – Дніпро: НТУ «Дніпровська політехніка», 2021. – 69 с.

36. Конспект профорієнтаційного заняття «Професії майбутнього»: наук.-практ. рекомендації / Л. М. Капченко, Н. В. Савченко, Н. В. Ортікова та ін. – Київ: ІПК ДСЗУ, 2017. – 35 с.

37. Копитець, Н. Г. Технологія виробництва і переробки сільськогосподарської продукції / Н. Г. Копитець, В. М. Волошин. – Київ: Вища освіта, 2022. – 420 с.

38. Кравець, С. Г. Методичні рекомендації до підготовки викладачів професійної освіти в аграрному секторі / С. Г. Кравець. – Київ: Педагогічна думка, 2023. – 64 с.

39. Кремень, В. Г. Освіта і наука в Україні: інноваційні аспекти / В. Г. Кремень. – Київ: Грамота, 2005. – 448 с.

40. Крикунов, В. Г. Ґрунти і їх родючість: підручник / В. Г. Крикунов. –

Київ: Вища школа, 1993. – 287 с.

41. Ліцензування й акредитація освітньої діяльності»: навчально-методичний посібник до самостійного (дистанційного) вивчення дисципліни для здобувачів першого (бакалавр.) рівня вищої освіти денної та заочної форм навчання спец. 015 Професійна освіта (аграрне виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та харчові технології) / уклад.: М. С. Пономарьова, Н. М. Ніколаєнко – Харків: ДБТУ, 2024 – 99 с

42. Лихочвор, В. В. Рослинництво. Технології вирощування сільськогосподарських культур / В. В. Лихочвор. – Київ: Центр навчальної літератури, 2004. – 808 с.

43. Личко, Н. М. Технологія переробки продукції рослинництва / Н. М. Личко. – Київ: Наука, 2008. – 588 с.

44. Лукіяничук, А. М. Психологічні основи професійного становлення та розвитку особистості майбутнього кваліфікованого робітника: навч.-метод. посібник / А. М. Лукіяничук. – Вид. 2-ге, перероб. і доп. – Біла Церква: БІНПО, 2020.

– 155 с.

45. Менеджмент професійної освіти: методичні вказівки до практичних та семінарських занять і самостійної роботи для здобувачів першого (бакалавр.) рівня вищої освіти (спец. 015 Професійна освіта (аграрне виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та харчові технології) форми навчання денна та заочна) / упоряд.: М. С. Пономарьова, І. А. Крамаренко, І. С. Должикова – Харків: ДБТУ, 2023 – 42 с.

46. Методичні рекомендації до вивчення дисципліни «Профорієнтація» для студентів денної та заочної форми навчання спеціальності 051 «Економіка» / уклад.: А. С. Суходольська. – Житомир, 2018. – 48 с.

47. Монтессорі, М. Метод наукової педагогіки, застосований до дитячого виховання в «Будинках дитини» / М. Монтессорі // Хрестоматія з історії дошкільної педагогіки. – Київ: Вища школа, 2004. – С. 104-120.

48. Навички для успішної кар'єри [курс для здобувачів освіти закладів професійної (професійно-технічної) освіти].

– Київ, 2020. – 300 с.

49. Національний освітній глосарій: вища освіта / авт.-уклад.: І. І. Бабин, Я. Я. Болюбаш, А. А. Гармаш [та ін.]; за ред. Д. В. Табачника, В. Г. Кременя. – Київ: ТОВ «Вид. дім «Плеяди», 2011. – 100 с.

50. Національний освітній глосарій: вища освіта / уклад.: С. О. Сисоєва, А. А. Ткаченко [та ін.]; за заг. ред. С. О. Сисоєвої. – Київ: Педагогічна думка, 2014. – 220 с.

51. Організація сільськогосподарського виробництва»: навчально-методичний посібник до самостійного (дистанційного) вивчення дисципліни для здобувачів першого (бакалавр.) рівня вищої освіти денної та заочної форм навчання спец. 015 Професійна освіта (аграрне виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та харчові технології) / уклад. М. С. Пономарьова. – Харків: ДБТУ, 2024 – 101 с.

52. Основи освітології: методичні вказівки до вивчення дисципліни для здобувачів першого (бакалавр.) рівня вищої освіти (спец. 015 Професійна освіта (аграрне виробництво, переробка

сільськогосподарської продукції та харчові технології) форми навчання денна та заочна) / уклад.: М. С. Пономарьова, В. Є. Новікова, С. А. Золотарьова. – Харків: ДБТУ, 2024. – 36 с.

53. Основи профорієнтаційної роботи: методичні вказівки до самостійного вивчення дисципліни для здобувачів бакалаврського рівня вищої освіти зі спец. 015 «Професійна освіта» (Аграрне виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та харчові технології) / Держ. біотехнол. ун-т; авт.-уклад.: О. В. Борюшкіна, Н. І. Моїсєєва, Д. Л. Кобелева. – Харків, 2024. – 16 с.

54. Основи профорієнтаційної роботи: тестові завдання контролю знань з дисципліни для здобувачів бакалавр. рівня зі спец. 015 «Професійна освіта» (Аграрне виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та харчові технології) / уклад.: О. В. Борюшкіна, Н. І. Моїсєєва, Д. Л. Кобелева. – Харків: [б.в.], 2024. – 25 с.

55. Острянко, Т. С. Профорієнтація та профдобрі: конспект лекцій для студентів

спеціальності 6.130102 «Соціальна робота» / Т. С. Острянюк. – Чернігів: ЧНТУ, 2017. – 94 с.

56. Острянюк, Т. С. Профорієнтація та профдобр: методичні рекомендації для організації самостійної роботи студентів спеціальності 6.130102 «Соціальна робота» / Т. С. Острянюк. – Чернігів: ЧНТУ, 2016. – 46 с.

57. Павлюк, Р. Ю. Основи технології харчових виробництв / Р. Ю. Павлюк. – Львів: Світ, 2005. – 560 с.

58. Професійне мовлення учителя: короткий словник термінів / уклад.: Т. В. Палько, Л. П. Ходанич. – Ужгород, 2018. – Режим доступу: <http://zakinppo.org.ua/nadpomogu-vchitelju/ghjatcsqyt-vjdktyyz-exbntkz>

59. Педагогічна майстерність: навчально-метод. посібник для самостійного (дистанц.) вивчення дисц. студентами першого (бакалавр.) рівня вищої освіти денної та заоч. форм навчання, спец. 015 Професійна освіта (аграрне виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та харчові технології) / уклад.: С. А.

Золотарьова, В. Є. Новікова, М. С. Пономарьова. – Харків: ДБТУ, 2024. – 81 с.

60. Педагогічні технології»: навчально-методичний посібник до вивчення дисципліни для здобувачів першого (бакалавр.) рівня вищої освіти денної та заочної форм навчання спеціальності 015 Професійна освіта (аграрне виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та харчові технології) / уклад.: В. Є. Новікова, М. С. Пономарьова, С. А. Золотарьова. – Харків: ДБТУ, 2024 – 88 с.

61. Педагогічний аналіз та аудит в агровиробництві: методичні вказівки до вивчення дисц. для здобувачів першого (бакалавр.) рівня вищої освіти денної та заочної форм навчання спец. 015 Професійна освіта (аграрне виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та харчові технології) / уклад. М. С. Пономарьова. – Харків: ДБТУ, 2024. – 52 с.

62. Педагогічний моніторинг в рослинництві: метод. вказівки до вивчення дисципліни для здобув. першого (бакалавр.) рівня вищої освіти денної та заоч. форми навчання спец. 015 Професійна освіта;

уклад. М. С. Пономарьова. – Харків: ДБТУ, 2024. – 54 с.

63. Перцевой, Ф. В. Технологія жирів та олій / Ф. В. Перцевой. – Харків: ХДУХТ, 2012. – 350 с.

64. Песталоцці, Й. Книга матерів, або poradник для матерів, як їм навчати своїх дітей спостерігати і говорити / Й. Песталоцці // Хрестоматія з історії дошкільної педагогіки. – Київ: Вища школа, 2004. – С. 60-66.

65. Теоретичні основи технологій харчових виробництв: навч. посібник / В. Я. Плахотнік, І. С. Тюрікова, Г. П. Хомич. – Київ: Центр навчальної літератури, 2006. – 633 с.

66. Пономаренко, О. В. Технологія переробки сільськогосподарської продукції / О. В. Пономаренко, І. М. Шевченко. – Харків: НУБіП України, 2021. – 350 с.

67. Продуктивна педагогіка в агровиробництві: навч.-метод. посібник до вивчення дисц. для здобувачів першого (бакалавр.) рівня вищої освіти денної та заоч. форм навчання спец. 015 Професійна освіта (аграрне виробництво, переробка

сільськогосподарської продукції та харчові технології) / уклад.: М. С. Пономарьова, С. А. Золотарьова, В. Є. Новікова. – Харків: ДБТУ, 2024. – 97 с.

68. Професійна педагогіка: методичні вказівки до вивчення дисципліни для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти денної та заочної форми навчання (спец. 015 Професійна освіта (аграрне виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та харчові технології) форми навчання) / упоряд.: С. А. Золотарьова, В. Є. Новікова М. С., Пономарьова. – Харків: ДБТУ, 2024. – 26 с.

69. Професійне зростання траєкторії освіти та агровиробництва: методичні вказівки до практичних та семінарських занять і самостійної роботи для здобувачів першого (бакалавр.) рівня вищої освіти (спец. 015 Професійна освіта (аграрне виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та харчові технології) форми навчання денна та заочна) / упоряд.: М.С. Пономарьова – Харків: ДБТУ, 2023 – 42 с.

70. Путівник профорієнтації:

науково-практичні рекомендації / Н. Г. Джинчарадзе, Л. Й. Літвінчук, Н. В. Савченко та ін. – Київ: ПК ДСЗУ, 2018. – 43 с.

71. Рогова, Т. В. Професійна підготовка студентів у ВНЗ: її ознаки та якість / Т. В. Рогова // Педагогіка та психологія: збірник наукових праць. – Харків, 2017. – Вип. 56. – С. 294-301.

72. Романенко, Л. В. Методичні вказівки до викладання дисципліни «Педагогіка професійної освіти» / Л. В. Романенко. – Харків: ХНАУ, 2021. – 48 с.

73. Романенко, Л. В. Методика професійного навчання: технології та інновації / Л. В. Романенко, О. В. Коваленко. – Харків: НУБіП України, 2022. – 320 с.

74. Ростовський, В. С. Теоретичні основи технологій громадського харчування: навч. посібник / В. С. Ростовський. – Київ: Кондор, 2018. – 200 с.

75. Сисоєва, С. О. Інтерактивні технології навчання дорослих: навчально-методичний посібник / НАПН України, Ін-т педагогічної освіти і освіти дорослих / С. О.

Сисоєва. – Київ: ВД «ЕКМО», 2011. – 320 с.

76. Сисоєва, С. О. Основи педагогічної творчості: підручник / С. О. Сисоєва. – Київ: Міленіум, 2006. – 344 с.

77. Словник термінів і понять сучасної освіти / уклад.: Л. М. Михайлова, О. В. Пагава, О. В. Проніна; за заг. ред. Л. М. Михайлової. – Сєверодонецьк, 2020. – 194 с.

78. Словник-довідник з професійної педагогіки / за ред. А. В. Семенової. – Одеса: Пальміра, 2006. – 221 с.

79. Словник-довідник педагогічних і психологічних термінів / В. М. Глазиріна, Т. М. Десятов, А. І. Кузьмінський [та ін.]. – Черкаси: Вид-во ЧДУ ім. Б. Хмельницького, 2002. – 112 с.

80. Супервізія і коучинг в освіті: методичні вказівки до вивчення дисципліни для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти денної та заочної форми навчання (спеціальність 015 Професійна освіта (аграрне виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та харчові технології) форми навчання) / упоряд. М. С. Пономарьова, С. А. Золотарьова, В. Є.

Новікова – Харків: ДБТУ, 2024 – 40 с.

81. Теорія і практика вищої професійної освіти в Україні: навч. посібник для магістрантів зі спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки» / авт.-уклад.: Т.О. Дороніна. – Кривий Ріг: КДПУ, 2018. – 250 с.

82. Термінологічний словник викладача фахового коледжу / П. Г. Лузан, Т. М. Пащенко, І. А. Мося, А. В. Остапенко, О. Ю. Ямковий; за наук. ред. О. А. Тітової. – Київ: ІПО НАПН України, 2023. – 112 с.

83. Термінологічний словник з курсу «Педагогіка»: навчально-методичний посібник / упоряд.: В. І. Староста, В. О. Штефуца, Г. М. Шикітка; за ред. В. І. Старости. – Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2012. – 144 с.

84. Термінологічний словник з основ підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів післядипломної педагогічної освіти / Є. Р. Чернишова, Н. В. Гузій, В. П. Ляхоцький [та ін.]; за наук. ред. Є. Р. Чернишової. – Київ: ДВНЗ «Університет менеджменту освіти», 2014. – 230 с.

85. Технології викладання фахових дисциплін: метод. вказівки до вивч. дисципліни для здобувачів першого (бакалавр.) рівня вищ. освіти ден. та заоч. форми навчання спец. 015 Професійна освіта (аграрне виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та харчові технології) / упоряд.: В. Є. Новікова, М. С. Пономарьова, С. А. Золотарьова. – Харків : ДБТУ, 2024. – 46 с.

86. Теоретичні основи харчових технологій: навч. посібник / Л. Л. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ, В. А. ДОМАРЕЦЬКИЙ, А. М. КУЦ [та ін.]. – Харків: НТУ «ХПІ», 2010. – 719 с.

87. Уруський, В. І. Формування готовності вчителів до інноваційної діяльності: метод. посібник / В. І. Уруський. – Тернопіль: ТОКІППО, 2005. – 96 с.

88. Фіцула, М. М. Педагогіка: навч. посібник / М. М. Фіцула. – Київ: Академвидав, 2005. – 558 с.

89. Фіцула, М. М. Педагогіка: навч. посібник / М. М. Фіцула. – Київ: Академія, 2009. – 560 с.

90. Методика професійної освіти:

навч. посібник / Д. О. Чернишев, К. І. Почка, Г. Л. Корчова, Ю. С. Красильник, М. В. Руденко. – Київ: ФОП Ямчинський О. В., 2024. – 224 с.

91. Цифрова дидактика: навч.-метод. посібник для самостійної. (дистанц.) вивч. дисципліни студентами першого (бакалавр.) рівня вищ. освіти ден. та заоч. форм навчання, спец. 015 Професійна освіта / М. С. Пономарьова, С. А. Золотарьова, В. Є. Новікова. – Харків : ДБТУ, 2024. – 56 с.

92. Шевчук, В. І. Організація практичної підготовки в професійній освіті: аграрний сектор / В. І. Шевчук, О. М. Гриценко. – Київ:Вища школа, 2023. – 240 с.

Нормативні документи

1. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. № 1556-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 37-38. – Ст. 2004.

2. Про затвердження Комплексних заходів щодо формування ступеневої професійно-технічної освіти, спеціалізації та перепрофілювання професійно-технічних навчальних закладів: Постанова Кабінету Міністрів України від 02.04.1998 р. № 481. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/481-98-%D0%BF#Text>

3. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. № 1556-VII. – Київ: Верховна Рада України, 2014.

4. Закон України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» від 23.12.1997 р. № 771/97-ВР (ред. Від 06.08.2019). – Режим доступу:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/771/97-вр>

5. Закон України «Про професійну (професійно-технічну) освіту» від 10.02.1998 р. № 103/98-ВР (остання редакція

від 20.05.2020). – Київ: Верховна Рада України, 1998.

6. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. № 1556-VII (зі змінами і доповненнями, редакція від 05.03.2017). – Київ: Верховна Рада України, 2017

7. Положення про Єдину державну електронну базу з питань освіти: затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 13.07.2011 р. № 752 (в редакції від 29.04.2015).

8. Міністерство освіти і науки України. Положення про дистанційне навчання. – Київ, 2013. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua>

9. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

10. Земельні ресурси України / за ред. акад. В. В. Медведєва. – Київ: Аграрна наука, 1998. – 150 с.

ЗМІСТ

Р

Рамка кваліфікацій Європейського простору вищої освіти	4
Ранжування закладів вищої освіти	4
Реабілітація осіб з інвалідністю	5
Реабілітація психолого-педагогічна	5
Реабілітація соціальна	6
Реактивність організму	6
Реакція	6
Реальність віртуальна	6
Регульована професія	7
Резолюція	7
Реєстраційна справа	7
Резюме	8
Рейтинг	8
Результати	8
Результати навчання	8
Рейтинг	10
Рейтинг навчальний	10
Рейтинговий список вступників	10
Рівень кредиту	10
Реквізит електронного документа	11
Ресурс електронний	11
Реферат	11

Реферування	15
Рефлексивність	16
Реформа освіти	16
Рефреш-тренінг	17
Ринок освітніх послуг	17
Ринок праці	18
Риторика	18
Рівень кредиту	19
Рівень освіти	19
Рівні вищої освіти	21
Рівні готовності вчителів до впровадження педагогічних інновацій	22
Роботодавець	24
Розуміння	24
Розвивальний характер	24
Рівність гендерна	25
Рішення управлінське	25
Розвиток когнітивний	25
Розвиток корекційний	25
Розвиток професійний безперервний	26
Розвиток сталий	26
Ролі гендерні	26
Ролі групові	26
Роль соціальна	26
Розповідь	27
Розуміння	27

Розумне пристосування	27
-----------------------	----

С

Самоактуалізація	28
Самоаналіз педагогічної діяльності	28
Самовизначення	28
Самовиховання	28
Самоврядування у сфері освіти громадське	29
Самозадоволеність	29
Самоосвіта	30
Самоосвіта педагогічна	30
Самоосвітня компетентність	30
Самооцінка	30
Самопізнання	31
Самоприйняття	31
Самореалізація	31
Самопрогнозування	31
Самосвідомість	31
Санаторна школа	31
Санкції групові	32
Свідомість	32
Свідомість естетична	32
Свідомість моральна	32
Світогляд	32
Свобода	33

Свобода волі	33
Сексизм	33
Сексизм мовний	34
Семінар	34
Семінарське заняття	34
Сенс життя	36
Сенсорика	36
Сенсорна культура	36
Середня освіта	36
Середовище акмеологічне	36
Середовище безбар'єрне	37
Середовище інформаційно-освітнє	37
Середовище освітнє	38
Середовище освітнє розвивальне	38
Середовище освітнє творче	38
Сертифікація	39
Сертифікація педагогічних працівників	39
Синдром адаптаційний	39
Синергетика	40
Синергія	40
Синтез	40
Синхронний режим	40
Сирітство соціальне	41
Сирота	41
Система виховна	41
Система внутрішнього забезпечення	42

якості	
Система забезпечення якості вищої освіти	44
Система зовнішнього забезпечення якості	44
Система управління веб-ресурсами навчальних дисциплін (програм)	45
Система управління дистанційним навчанням	45
Системні нововведення	46
Системність	46
Системний підхід	47
Системно-аспектний підхід	47
Системно-діяльнісний підхід	47
Системно-структурний підхід	48
Системно-функціональний підхід	48
Ситуація успіху	48
Ситуація успіху з педагогічної точки зору	48
Система освіти	49
Система педагогічна	49
Система позашкільної освіти	49
Система управління дистанційним навчанням	50
Ситуація екстремальна	50
Сімейна (домашня) форма здобуття	51

освіти	
Сім'я багатодітна	51
Сім'я біархатна	51
Сім'я прийомна	51
Скасовуюче нововведення	52
Скаутизм	52
Сліпер-ефект	52
Смак естетичний	52
Служба діловодства	52
Смисл (сенс) життя	53
Совість	53
Соціалізація	53
Соціальний вимір вищої освіти	54
Соціальний проект	55
Соціометрія	55
Соціалізація гендерна	55
Соціальний статус	55
Спеціалізована мистецька школа	55
Спеціалізація	56
Спеціалізована освіта	56
Спеціальна школа	57
Спеціальність	
Спілкування	57
Спілкування педагогічне	57
Спільний ступінь	58
Спортивна освіта	58

Сприйняття	58
Спостереження	59
Справа електронна	59
Стажування	59
Сталий фонд (ендавмент) вищого навчального закладу	59
Стани емоційно-психічні	59
Стандарт вищої освіти	60
Стандарт освіти	61
Стандарт освітньої діяльності	61
Стандарт професійний	62
Стандарт спеціалізованої освіти	62
Стандарти	63
Стандарти освітні	63
Стандартизація освіти	64
Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти	64
Стартап	65
Стаття	65
Стратегія у вищій освіті	65
Стратифікація в освіті	65
Стейкголдери	65
Стереотипи гендерні	66
Стереотипи педагогічні	66
Стиль керівництва	66

Стиль навчання	67
Стимули	67
Студент	67
Студентоцентризований підхід	68
Студентське самоврядування	69
Ступінь	69
Стратегія виховання	71
Стрес	72
Структура освіти	72
Структури інноваційного процесу	73
Суб'єкт освітньої діяльності	76
Субкультура	76
Субкультура молодіжна	77
Сублімація	77
Сумісність групова	77
Супервізія	77
Супервізор	78
Супровід психолого-педагогічний	78
Супровід соціальний	79
Сурдопедагогіка	79
Сцієнтизм	79

Т

Табу	80
Тавтологія	80

Такесика	80
Творчість	81
Творчість педагога-новатора	81
Творчий залік	82
Творчий конкурс	82
Творчий потенціал особистості	83
Творчий потенціал навчальних закладів	84
Теза	85
Тезаурус	85
Тези	85
Телекомунікаційні технології	86
Текст	86
Тема	86
Тематичне табу	86
Темп мовлення	87
Теорія	87
Теорія когнітивної відповідності	87
Теоретична підготовка	88
Територіальна доступність	88
Територія обслуговування	88
Тимчасово переміщений заклад вищої освіти	89
Типова освітня програма	89
Типовий навчальний план	90
Трудова міграція	90

Термін	91
Термінографія	92
Термінознавство	92
Термінологізація	93
Термінологічна компетентність	93
Термінологія	93
Терміносистема	93
Точність мовлення	94
Тест	94
Тест дидактичний (педагогічний)	94
Тест креативності	95
Тести	95
Тестові завдання	95
Тестування	95
Тестування педагогічне	95
Технічні засоби захисту	95
Технічна помилка	95
Технічний адміністратор Єдиного державного реєстру	96
Технічні засоби охорони	97
Технологізація	97
Технологічна карта	97
Технологічна компетентність	98
Технологічна культура педагога	98
Технологічна операція	98
Технологічна перерва	98

Технологічна схема	99
Технологічне навчання	99
Технологічний підхід до навчання	99
Технологічний процес	100
Технологія	100
Технологія навчання	100
Технологія науково-методичного супроводу	101
Технологія розв'язування управлінських рішень	101
Технології дистанційного навчання	103
Технологія виховна	103
Технологія навчання	103
Технологія педагогічна	104
Технологія освітня	105
Толерантність	106
Точки прив'язки	106
Точність	106
Транснаціональна вища освіта	106
Транснаціональні теоретичні конструкти порівняльної та міжнародної післядипломної освіти	106
Трансфер кредитів	108
Трансфер технології	108
Трансформація конфлікту	108
ТРДЗ (теорія рішення дослідницьких	108

(винахідних) задач	
Тренер/тренерка	109
Тренер-педагог	109
Тренінг	110
Третій (освітньо-науковий) рівень вищої освіти	110
Тривалість навчальної програми	111
Трициклова система вищої освіти	111
Труднощі, що пов'язані із засвоєнням педагогічних нововведень	112
Трудова дія	113
Трудова поведінка групи людей	113
Трудова реабілітація	113
Трудова функція	114
Трудовий договір	114
Трудовий потенціал	115
Трудовий прийом	115
Трудовий процес	115
Трудові ресурси	116
Трудовий рух	116
Тьютор	116

У

Українська мова	117
Український центр оцінювання якості	118

освіти	
Уміння	119
Уміння та навички вчителя	121
інноваційної орієнтації	
У-Мультиренк	121
Умови праці	122
Умови успішної реалізації програми	123
інноваційної діяльності	
Універсальність	123
Універсальний дизайн у сфері освіти	123
Університет	124
Університетська освіта	125
Уповноважена установа	127
Управління знаннями в контексті	127
неперервної професійної освіти	
Управління інноваціями в освіті	128
Управління конфліктами	129
Управління компетенціями	129
Управління людськими ресурсами	129
Управління нововведеннями	130
Управління нововведеннями в освіті	130
Управління освітою	131
Управління освітою дорослих	132
Управління трудовими ресурсами	133
Управління у сфері освіти державно- громадське	133

Управління якістю освіти	134
Управлінська інноваційна технологія	134
Урок	135
Урок інноваційний	135
Урок нестандартний	135
Уроки номенклатури	136
Установка	136
Учасник зовнішнього незалежного оцінювання	136
Учасник конкурсу	136
Учасники освітнього процесу	136
Участь. Участь молоді	137
Учень	137
Учні	138

Ф

Фабрикація	138
Факультет	139
Факультатив	141
Фальсифікація	143
Фальсифікація в освіті	143
Фасилітатор	144
Фасилітація	144
Фасилітація педагогічна	145
Фасилітація психологічна	146

Фасилітація соціальна	146
Фахівець	146
Фахова інноваційна культура педагогічних працівників	147
Фахова передвища освіта	147
Фахове випробування	149
Фахові компетентності	150
Фаховий коледж	151
Фаховий коледж із специфічними умовами навчання	152
Фаховий молодший бакалавр	152
Фізичне здоров'я	153
Фіксована (закрита) конкурсна пропозиція	154
Філантропія	154
Філія закладу освіти	154
Філії закладу позашкільної освіти	155
Флешмоб	155
Фокусоване групове інтерв'ю	156
Форма	156
Форма здобуття освіти дистанційна	156
Форма здобуття освіти дуальна	157
Форма здобуття освіти екстернатна (екстернат)	157
Форма здобуття освіти заочна	157
Форма здобуття освіти мережева	157

Форма здобуття освіти очна (денна, вечірня)	158
Форма навчання	158
Форма навчання дистанційна	159
Форма навчання очно-дистанційна	159
Форма організації навчання	159
Форми організації навчання	160
Форми організації процесу виховання	161
Форми підвищення кваліфікації педагогічних працівників	161
Формальна освіта	161
Формальне професійне навчання працівників	163
Формальне спілкування	163
Формування готовності педагога до інноваційної діяльності	163
Формування електронних справ	163
Фундаментальне дослідження	163
Фундаментальні наукові дослідження	164
Фундаменталізація освіти	164
Фундаментальна освіта	164
Функціональний аналіз	165
Функція	165
Функція професійної діяльності науково-педагогічних працівників	165
Фуркація	166

Х

Характер	166
Характер аграрної політики	166
Характеристика кваліфікаційна	167
Характеристика професійна	167
Характеристика освітня	168
Характеристика спеціалізації	168
Харизма викладача	168
Харчова технологія	168
Харчовий продукт	168
Хмарне навчання	169
Хмарні технології в освіті	169
Хмарні сервіси для навчання	169
Хмарні платформи освітні	170
Хмарні сховища даних	170
Хмарні технології управління освітою	170
Хмарні освітні ресурси	170
Хмарні освітні середовища	170
Хмарні технології для дистанційного навчання	171
Холдингова компанія в агробізнесі	171
Хронологія навчального процесу	171
Хронометраж навчального заняття	172
Хронометраж професійної діяльності	172
Хронометраж робочого часу	172

Художнє оформлення навчальних матеріалів	172
Художньо-творчий проект	172
Художньо-естетичний розвиток	173
Художньо-педагогічна діяльність	173
Художня майстерність педагога	173
Художня культура в освіті	173
Художнє сприйняття	173
Художньо-естетичні технології	174
Художньо-графічна підготовка	174
Художня компетентність	174
Художньо-технологічна діяльність	174

Ц

Ценз освітній	174
Цикл існування об'єкта діяльності	175
Цикл підготовки	175
Циклова комісія	176
Циклограма навчального процесу	176
Цифрова компетентність	176
Цифрова культура педагога	176
Цифрова педагогіка	177
Цифрова трансформація освіти	177
Цифрове освітнє середовище	177
Цифрове портфоліо викладача	178
Цифровий аналіз освітніх даних	178

Цифровий освітній контент	178
Цифровий освітній ресурс	178
Цифровий педагогічний інструментарій	178
Цифровий профіль студента	180
Цифровий ресурс навчального закладу	180
Цифрові освітні технології	180
Цифрові платформи для навчання	180
Цифрові сервіси дистанційного навчання	180
Цільова компетенція	180
Цільова настанова навчання	180
Цільова програма підготовки	180
Цільова установка уроку	180
Цільовий індикатор якості освіти	181
Цільовий компонент освітнього процесу	181
Цільовий орієнтир навчання	181
Цільовий підхід у професійній освіті	181
Ціннісно-смісловий компонент освіти	182
Ціннісні орієнтації студентів	182
Ціннісно-смістова підготовка фахівців	183
Ціннісний підхід у вихованні	183
Цінності	183
Цінності викладача ЗВО професійно-педагогічні	184

Цінності моральні національні	184
Цінності професійно-педагогічні	185
Цілепокладання в освітньому процесі	185

Ч

Часова організація навчального процесу	186
Часове планування освітньої діяльності	186
Часовий баланс навчальних дисциплін	186
Часовий ресурс навчального процесу	187
Часовий розподіл навчального навантаження	187
Часовий фонд навчального закладу	187
Часовий фонд викладача	187
Часовий графік навчальних занять	188
Часова структура навчальної програми	188
Часова модель навчання	188
Часове нормування педагогічної діяльності	188
Часове нормування навчального навантаження	188
Часова діагностика успішності	189
Часова інтерпретація навчальних результатів	189
Часовий аналіз педагогічної діяльності	189
Часовий аналіз навчальних досягнень	189

Часова ефективність освітнього процесу	189
Часова регламентація навчальної діяльності	190
Часова адаптація студентів	190
Часова динаміка успішності	190
Часове управління навчальним процесом	190
Часовий режим навчальної діяльності	191
Часова мотивація студентів	191
Часовий контроль знань	191
Часове планування професійного розвитку	191
Часова технологія викладання	192
Часове моделювання освітніх процесів	192
Часова інтенсифікація навчання	192
Часовий менеджмент освітньої діяльності	192
Часова оцінка ефективності навчання	193
Честь	193
Чинник	193
Чутки	194

Ш

Шаблон	194
Шаблон аналітики (цифрові звіти)	194

Шаблон анкети	195
Шаблон відповідей	195
Шаблон дипломної роботи	195
Шаблон інструкції	195
Шаблон коду (в програмуванні)	196
Шаблон мислення	196
Шаблон навчального плану	196
Шаблон презентації	197
Шаблон тесту	197
Шаблон уроку	197
Шаблон звіту	197
Шанс	197
Швидка допомога (в освітньому контексті)	197
Швидке навчання	198
Швидкі опитування	198
Швидкодія системи (в цифровому середовищі)	198
Швидкість реакції	198
Шийтська освіта	199
Шиблонізм	199
Широта поглядів	200
Шифрування даних	200
Шкідлива інформація	200
Шкідливе навантаження	200
Шкідливе середовище	201

Шкідливі звички	201
Шкідники	201
Шкідники сільськогосподарських культур	201
Шкіра	202
Шкільна адаптація	202
Шкільна автономія	202
Шкільна безпека	202
Шкільна бібліотека	202
Шкільна демократія	203
Шкільна динаміка	203
Шкільна документація	203
Шкільна етика	203
Шкільна інклюзія	204
Шкільна інфраструктура	204
Шкільна інтеграція	204
Шкільна лабораторія	204
Шкільна мотивація	204
Шкільна освіта	205
Шкільна платформа	205
Шкільна практика	205
Шкільна програма	205
Шкільна профдіагностика	205
Шкільна профілактика	206
Шкільна спільнота	206
Шкільна статистика	206

Шкільна стресостійкість	206
Шкільна стратегія розвитку	206
Шкільна толерантність	207
Шкільна форма	207
Шкільна філософія (ціннісна основа закладу)	207
Шкільна цифровізація	207
Шкільне відео	207
Шкільне електронне портфоліо	208
Шкільне менторство	208
Шкільне навантаження	208
Шкільне оцінювання	208
Шкільне самоврядування	208
Шкільне середовище	209
Шкільне свідомство	209
Шкільне тестування	209
Шкільне харчування	209
Шкільний влог (освітній відеощоденник)	209
Шкільний журнал	210
Шкільний етикет	210
Шкільний кабінет	210
Шкільний курс	210
Шкільний моніторинг	211
Шкільний музей	211
Шкільний психолог	211

Шкільний статут	211
Шкільний театр	211
Шкільний урок	211
Шкільні збори	212
Шкільні канікули	212
Шкільні методоб'єднання	212
Шкільні олімпіади	212
Шкільні підручники	213
Шкільні правила	213
Шкільні свята	213
Шкільні традиції	213
Шкільні факультативи	213
Шкільні форми навчання	213
Шкільні щоденники	214
Школа	214
Школа компетентностей	214
Школа молодого вчителя	214
Школа повного дня	214
Школа розвитку талантів	215
Школа самоврядування	215
Школа-інтернат	215
Школа-студія	215
Школознавство	215
Школометрика	216
Школяр	216
Школярі-практиканти	216

Школярство	216
Школярування	216
Шовінізм	216
Шпаргалка	216
Штрих-код	217
Штрихування	217
Штурм ідей	217
Штучна емпатія (в освітньому штучному інтелекті)	217
Штучна мовна модель	218
Штучна поведінка	218
Штучне зрошення	218
Штучне навчальне середовище	218
Штучне освітлення	218
Штучне розмноження	219
Штучне середовище	219
Штучне середовище навчання	219
Штучний інтелект	219
Штучний приклад (навчальний кейс)	219
Штучний супровід (автоматизовані рекомендації)	219
Штам	220
Штамп (мовний)	220
Шок	220
Шокова терапія	220

Щ

Щавель (<i>Rumex acetosa</i>)	220
Щавель кінський (<i>Rumex confertus</i>)	221
Щастя	221
Щастя учня	221
Щедрість	221
Щелепа	221
Щемливий	221
Щеплення	221
Щирість	222
Щирий відгук	222
Щит інформаційний	222
Щільність	222
Щільність знань	222
Щільний графік	222
Щітник (<i>Ptilium crista-castrensis</i>)	222
Щоденник	222
Щоденник учня	223
Щоденник емоцій	223
Щоденник спостережень	223
Щоденне оцінювання	223
Щоденна рефлексія	223
Щоденне завдання	224
Щоденна практика	224
Щоденне читання	224
Щоденна підтримка	224

Щоденне планування	224
Щоденна перевірка	225
Щоденна робота над помилками	225
Щоденна активність	225
Щоденна співпраця	225
Щоденна гігієна знань	226
Щоденне есе	226
Щоденна карта знань	226
Щоденна вправа	226
Щоденна візуалізація	227
Щоденне тренування	227
Щоденна оцінка прогресу	227
Щоденне мовлення	228
Щоденне мислення	228
Щоденна комунікація	228
Щоденне вдосконалення	228
Щоденне натхнення	229
Щоденна звітність	229
Щоденна підготовка	229
Щоденна дисципліна	229
Щоденна перевірка самопочуття	229
Щоденна мотивація	230
Щоденний контроль	230
Щоденне закріплення	230
Щоденний список справ	230
Щоденна фіксація результатів	230

Щоденна робота в парі	231
Щоденна діяльність	231
Щоденний челендж	232
Щоденна перевірка розкладу	232
Щоденна допомога	233
Щоденне оновлення знань	233
Щоденне оцінювання II	234
Щоденне самоспостереження	234
Щоденне повторення	235
Щоденна діагностика	235
Щоденна концентрація	236
Щоденна енергія	236
Щоденна пауза	237
Щоденний тайм-менеджмент	237
Щоденна адаптація	238
Щоденна впевненість	238
Щоденна співтворчість	238
Щоденна інтуїція	239
Щоденна відкритість	239
Щоденне лідерство	240
Щоденна емпатія	240
Щоденна відповідальність	241
Щоденне вивчення	241
Щоденна гнучкість	241
Щоденне натхнення учня	242
Щоденна підтримка вчителя	242

Щоденне управління часом	242
Щоденна дія	242
Щоденна стратегія	243
Щоденна ціль	243
Щоденне досягнення	243
Щоденна мета	243
Щоденна перемога	244
Щоденна гармонія	244
Щоденна етика	244
Щоденна свобода	244
Щоденна рівновага	245
Щоденна зосередженість	245
Щоденна тиша	245
Щоденна подяка	246
Щоденна чесність	246
Щоденна згуртованість	246
Щоденне вдумування	247
Щоденна системність	247
Щоденна педагогіка	248

Ю

Юкка (Yucca)	248
Юнак	248
Юнацький	249
Юнацтво	249
Юність	249

Юність (як стан душі)	249
Юний	250
Юнкор	250
Юннат	250
Юннатство	251
Юнона (Juno).	251
Юрба	251
Юрисконсульт	252
Юстиція (Justicia).	252

Я

Явища	252
Явище навчання	252
Ягідник	253
Ягідництво	253
Ягода	253
Яглиця	253
Яйце	254
Яйцеводство	254
Якісна освіта	254
Якість врожаю	254
Якість знань	255
Якість ґрунту	255
Якість освіти	255
Я-концепція	255
Я-наставник (у педагогіці)	256

Я-учень (рефлексивна формула)	256
Ядро змісту освіти	256
Ядро особистості	256
Яра пшениця	257
Ярий ячмінь	257
Яскравість викладу	257
Ясність мислення	257
Ясність викладення матеріалу	258
Ячмінь	258
Ячмінна крупа	258
Ячмінне борошно	258
Ячмінне пиво	259
Яблуня	259
Яблуко	259
Яблучне пюре	259
Яблучний сік	259
Яблучний оцет	260
Яблучна пастила	260
Яблучний чіпс	260
Ярмарок (освітній або аграрний)	261
Я-рефлексія (методика)	261
Я-оповідання (форма самоаналізу учня)	261
Я-позиція (педагогічна або учнівська)	261
Я-портфоліо	262
Ядро навчального курсу	262

Я-концепт професійного зростання	262
Ясність мовлення	262
Ядро культури	263
Якісний розвиток особистості	263
Якісне мислення	263

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Монографії	264
Фахові та наукові статті	272
Навчальні посібники, методичні вказівки та рекомендації	289
Нормативні документи	309

Укладачі:

Моїсєєва Наталія Іванівна
Новікова Вікторія Євгенівна
Пономарьова Марина Сергіївна
Золотарьова Світлана Анатоліївна
Бондар Наталя Олександрівна
Борюшкіна Оксана Володимирівна
Варипаєв Олексій Михайлович
Воронянський Олександр Володимирович
Грабар Наталя Григорівна
Данченко Ірина Олексіївна
Міносян Андрій Сергійович
Кобелева Даля Леонідівна
Ніколаєнко Наталія Миколаївна

ГЛОСАРІЙ

з професійної освіти (аграрного виробництва,
переробки сільськогосподарської продукції та харчових
технологій)

для здобувачів вищої освіти денної та заочної форм
навчання спеціальності А5 Професійна освіта (аграрне
виробництво, переробка сільськогосподарської продукції
та харчові технології)

в 2 ч. Ч.2

Підп. до друку 18.02.2025 р. Формат
60x841/16. Гарнітура Таймс. Друк офсет.
обсяг: 14,4 ум.-друк. арк.; 14,7 обл.-вид. арк.